

HELSINGIN KAUPPAKORKEAKOULU

Laskentatoimen laitos

TILINTARKASTAJAN ROOLI VEROASIAINTUNTIJANA

Helsingin
Kauppakorkeakoulun
Kirjasto

7605

Laskentatoimen pro gradu-tutkielma

Maarit Rannisto

Kevätlukukausi 1999

_____ Laskentatoimen _____ laitoksen

laitosneuvoston kokouksessa 18 / 5 1999 hyväksytty

arvosanalla erinomainen (90p)

_____ KTT Veijo Riistama KTT Kalervo Virtanen

TILINTARKASTAJAN ROOLI VEROASIAANTUNTIJANA

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tilintarkastajan rooli veroasiantuntijana sekä Suomessa että suppeasti kansainvälisesti lainsäädännön ja tilintarkastusalan suositusten sekä muun kirjallisuuden pohjalta. Empiirisessä osassa vertailtiin verotarkastajien (veronsaajan edustajina) näkemyksiä tilintarkastajan roolista veroasiantuntijana sekä kirjallisuudesta hahmottuneeseen kuvaan että tilintarkastajien esittämiin näkemyksiin. Tavoitteena oli selvittää, eroavatko verotarkastajien ja tilintarkastajien näkemykset tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Tutkimusryhmien näkemysten vertailuja tehtiin seuraavilla osa-alueilla: tilintarkastajan toiminta yhteisön veroasioiden tarkastajana, tilintarkastajan raportointivelvollisuudet veroasioiden rikkomuksista, tilintarkastajan toiminta verokonsulttina ja tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana. Pääkysymyksen ohella tavoitteena oli selvittää, eroavatko verokonsultointia harjoittavat tilintarkastajat jossain suhteessa muista tilintarkastajista.

Lähdeaineisto

Tutkimusaineisto perustui syksyllä 1998 tehtyyn kyselytutkimukseen, jossa kysely lähetettiin 292:lle KHT-tilintarkastajalle ja 254:lle verotarkastajalle. Kyselyyn vastasi tilintarkastajista 121 (41 %) ja verotarkastajista 159 (62 %).

Tietojen käsittely

Tutkimusryhmien vastausjakautumia verrattiin χ^2 -jakaumien vertailutestillä sekä Friedmanin testillä. Riippuvuustekijöitä tutkittiin ristiintaulukoinnin, Fisherin nelikenttätestin ja χ^2 -riippumattomuustestin avulla. Saatuja tutkimustuloksia verrattiin aikaisempien tutkimusten tuloksiin.

Tulokset

Tutkimuksen tulosten mukaan tilintarkastajien ja verotarkastajien näkemykset tilintarkastajan roolista veroasiantuntijana eroavat merkittävästi toisistaan, vaikka molemmat ryhmät pitivät hyväksytyjä tilintarkastajia yleensä ottaen pätevinä toimimaan asiantuntijoina veroasioissa. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että veronsaajan odotusten ja tilintarkastajan nykyisen toimenkuvan välillä on Suomessa varsin suuri odotuskuilu. Veronsaajan odotukset, jotka koskevat tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvollisuuksien laajentamista, ovat osittain liian suuria laissa asetettuihin tavoitteisiin ja tilintarkastajan nykyiseen yhtiöoikeudelliseen asemaan nähden. Sen sijaan veronsaajan odotukset tilintarkastajan toiminnan lainmukaisuudesta ja korkeasta moraalisesta ovat oikeutettuja tilintarkastajien ammattikunnan omienkin eettisten säännösten mukaan.

Avainsanat

tilintarkastus, tilintarkastajan riippumattomuus, verokonsultointi, verotarkastus

SISÄLTÖ

Taulukoiden luettelo
Kuvien luettelo
Käytetyt lyhenteet

I TOOREETTINEN VIITEKEHYS

1

1. JOHDANTO

1

1.1 Tutkielman taustaa

1

1.2 Tutkielman tavoitteet ja rajaukset

4

1.3 Käsitteiden määrittely

6

1.4 Aikaisempi tutkimus aiheesta

7

1.4.1 Aihetta sivuavia odotuskuilututkimuksia

7

1.4.2 Muita suomalaisia tutkimuksia aihepiiristä

12

1.5 Tutkielman rakenne

13

2. KIRJALLISUUSKATSAUS: TILINTARKASTAJAN ROOLI VEROASIAINTUNTIJANA

2.1 Tilintarkastaja yhteisön veroasioiden tarkastajana

14

2.1.1 Yhteisön veroasioiden tarkastamisen ja laiminlyönneistä raportoinnin lainsäädännöllinen perusta

14

2.1.2 Yhteisön veroasioiden tarkastaminen käytännössä

17

2.1.3 Tilintarkastajan tehtäväkentän laajentamistarpeet yhteisön veroasioiden tarkastamisessa ja laiminlyönneistä raportoinnissa

18

2.1.4 Tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvollisuudet veroasioiden laiminlyönneistä kansainvälisesti

22

2.2 Tilintarkastaja verokonsulttina

26

2.2.1 Tilintarkastajan edellytykset toimia verokonsulttina

26

2.2.1.1 Tilintarkastajan ammattitaito

26

2.2.1.2 Tilintarkastajan lainkuuliaisuus ja vastuuntunto

27

2.2.1.3 Tilintarkastajan riippumattomuus

28

2.2.2 Verokonsultointi tilintarkastajan tehtäväkentässä

31

2.2.3 Tilintarkastajien ja sidosryhmien suhtautuminen tilintarkastajan toimintaan verokonsulttina

35

2.3 Tilintarkastajan vastuu ja valvonta veroasiantuntijana

37

2.3.1 Tilintarkastajan vastuun lainsäädännöllinen perusta

37

2.3.2 Tilintarkastajan vastuun realisoituminen veroasioissa Suomessa vuosina 1990-1997

40

3. KYSELYTUTKIMUKSEN AINEISTO JA SEN KÄSITTELY	43
3.1 Perusjoukot ja otosten valinta	43
3.2 Kyselylomakkeiden laadinta	44
3.3 Tiedon keruu ja aineiston käsittely	45
II EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET	47
4. TUTKIMUSAINEISTON EDUSTAVUUS JA TUTKIMUSRYHMIEN TAUSTATIEDOT	47
4.1 Tutkimusaineiston edustavuus	47
4.2 Tutkimusryhmien taustatiedot	49
5. TILINTARKASTAJA YHTEISÖN VEROASIOIDEN TARKASTAJANA	55
5.1 Yhteisön veroasioiden tarkastamisen laadun arviointi tilintarkastuksessa	55
5.1.1 Tarpeet lisätä veroasioiden tarkastamisen painoarvoa tilintarkastuksessa	55
5.1.2 Jälkiveroseuraamukset KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille	57
5.2 Tarpeet laajentaa tilintarkastajan raportointivelvollisuutta yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa	58
5.2.1 Tilintarkastuskertomuksessa raportoitavien veroasioiden laiminlyöntien yksilöiminen Ruotsin mallin mukaisesti	58
5.2.2 Muita yhteisön veroasioiden raportointia koskevia seikkoja	62
6. TILINTARKASTAJA VEROKONSULTTINA	64
6.1 Verokonsultointi tilintarkastajien konsultointialueena	64
6.1.1 Verokonsultointi tilintarkastajien konsultointialueiden joukossa	64
6.1.2 Tilintarkastajien verokonsultoinnin riippuvuus taustamuuttujista	66
6.1.3 Tilintarkastajan verokonsultoinnin yleispiirteet	72
6.1.4 Tilintarkastajien yleisimmät verokonsultoinnin aihealueet	74
6.1.5 Tilintarkastajien motiivit harjoittaa verokonsultointia	76
6.2 Edut ja haitat tilintarkastajan verokonsultoinnista konsultoitavalle yhteisölle ja verottajalle	77
6.3 Tilintarkastajan edellytykset toimia verokonsulttina	79
6.3.1 Tilintarkastajan ammattitaito	79
6.3.2 Tilintarkastajan lainkuuliaisuus ja vastuuntunto	81
6.3.3 Tilintarkastajan riippumattomuus	83
6.3.3.1 Organisatoristen olosuhteiden vaikutukset tilintarkastajan riippumattomuuteen	87
6.3.3.2 Konsultoitavan yrityksen koon vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen	88
6.3.3.3 Verokonsultoinnin aihealueiden vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen	92

7. TILINTARKASTAJAN VASTUU VEROASIAANTUNTIJANA	97
7.1 Tilintarkastajan keinot rajoittaa vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan verokonsulttina	97
7.2 Tilintarkastajan vastuun realisoituminen veroasiantuntijana	98
8. YHTEENVETO TILINTARKASTAJAN ROOLISTA VEROASIAANTUNTIJANA	99

LÄHTEET

LIITTEET

1. Saatekirje tilintarkastajille
2. Tilintarkastajien kyselylomake
3. Saatekirje verotarkastusyksiköiden johtajille
4. Saatekirje verotarkastajille
5. Verotarkastajien kyselylomake
6. Muuttujaluettelo / tilintarkastajat
7. Muuttujaluettelo / verotarkastajat

Taulukoiden luettelo

Taulukko 1: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentamiseen	21
Taulukko 2: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan rooliin verolainsäädännön rikkomusten estäjänä	21
Taulukko 3: Tilintarkastajien yleisimmät konsultointialueet 1980, 1989 ja 1990	34
Taulukko 4: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön veroilmoituksen laatijana	35
Taulukko 5: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön verovalituksen laatijana	36
Taulukko 6: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön verosuunnitelmien laatijana	37
Taulukko 7: Tilintarkastajien rikkomuksia veroasioissa koskevat TILA:n valvonta-asioiden ratkaisut vuosina 1990-1997	41
Taulukko 8: Tilintarkastajien otoksen edustavuus (kyselyyn vastanneet tilintarkastajat)	48
Taulukko 9: Tilintarkastajien otoksen edustavuus (tilintarkastajat, joille kysely lähetettiin)	48
Taulukko 10: Verotarkastajien otoksen edustavuus	49
Taulukko 11: Suoritetut perustutkinnot tilintarkastajien ja verotarkastajien tutkimusryhmissä	49
Taulukko 12: Tilintarkastajien ja verotarkastajien kokemusvuosien jakauma	52
Taulukko 13: Tarkastettavien yritysten jakauma tilintarkastajilla ja verotarkastajilla	54
Taulukko 14: Tarkastettavien yritysten jakauma pää- ja sivutoimisilla tilintarkastajilla	54
Taulukko 15: Tutkimusryhmien suhtautuminen mahdollisuuksiin estää olennaiset verolainsäädännön rikkomukset kirjanpidon tarkastamisen avulla	55
Taulukko 16: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan tarkastusvelvoitteiden lisäämiseen veroasioiden suhteen	56
Taulukko 17: Tutkimusryhmien arvio KHT-tilintarkastajan tarkastamalle yhteisölle aiheutuvista jälkiveroseuraamuksista	57
Taulukko 18: Tutkimusryhmien suhtautuminen ennakonperinnän laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa	58
Taulukko 19: Tutkimusryhmien suhtautuminen ALV-rekisteriin ilmoittautumista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa	59

Taulukko 20: Tutkimusryhmien suhtautuminen valvontailmoitusten antamista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa	59
Taulukko 21: Tutkimusryhmien suhtautuminen verojen ja maksujen oikea-aikaista suorittamista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa	59
Taulukko 22: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajien raportointivelvollisuuksien laajentamiseen Ruotsin mallin mukaisesti	60
Taulukko 23: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajien raportointivelvollisuuksien laajentamiseen Ruotsin mallin mukaisesti	61
Taulukko 24: Tutkimusryhmien suhtautuminen veroasioita koskevien muistioden raportointiin tilintarkastuskertomuksessa	62
Taulukko 25: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan raportointiin suoraan veroviranomaiselle	63
Taulukko 26: Tilintarkastajien yleisimmät konsultointialueet vuosien 1997 ja 1998 aikana	65
Taulukko 27: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus oikeustieteen opintojen laajuudesta perustutkinnossa	66
Taulukko 28: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus verotukseen liittyvien koulutuspäivien vuosittaisesta lukumäärästä	67
Taulukko 29: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus KHT-kokemusvuosista	69
Taulukko 30: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus pää- / sivutoimisesta tilintarkastamisesta	70
Taulukko 31: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus tilintarkastajan toimipaikasta	71
Taulukko 32: Asiakaskunnan jakauma verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla	71
Taulukko 33: Verokonsultointiasiakkaiden jakauma tilintarkastajilla	73
Taulukko 34: Verokonsultointi- ja kaikkien tarkastusasiakkaiden jakauma tilintarkastajilla	74
Taulukko 35: Tilintarkastajien yleisimmät verokonsultoinnin aihealueet	75
Taulukko 36: Tilintarkastajien motiivit harjoittaa verokonsultointia	76
Taulukko 37: Tutkimusryhmien suhtautuminen väitteeseen, että yhteisölle on jotain etua siitä, että yhteisön tilintarkastaja toimii myös sen verokonsulttina	77
Taulukko 38: Tutkimusryhmien suhtautuminen väitteeseen, että verottajalle on jotain etua siitä, että tilintarkastaja toimii tarkastamansa yhteisön verokonsulttina	78

Taulukko 39: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajille puutteellisen ammattitaidon vuoksi ehdotettuun verokonsultointikieltoon	80
Taulukko 40: Tutkimusryhmien suhtautuminen KHT-tilintarkastajien ylivertaisuuteen veroasiantuntijoina	80
Taulukko 41: Tutkimusryhmien suhtautuminen veronkiertosuunnitelmiin osallistumisen vuoksi tilintarkastajille ehdotettuun verokonsultointikieltoon	81
Taulukko 42: Tutkimusryhmien arvio tapauksista, joissa tilintarkastajan vastuu on jäänyt realisoitumatta veroasioissa vaikka siihen olisi ollut vastaajan mielestä aihetta	83
Taulukko 43: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus KHT-kokemusvuosista	84
Taulukko 44: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus pää-/ sivutoimisuudesta	84
Taulukko 45: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus tilintarkastajan toimipaikasta	86
Taulukko 46: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajien ammattikuntana harjoittamaan verokonsultointiin	86
Taulukko 47: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemisestä kun tilintarkastaja toimii eri yrityksen verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa	87
Taulukko 48: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemisestä kun yrityksen tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta	88
Taulukko 49: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemisestä kun tilintarkastaja toimii tarkastamansa yrityksen verokonsulttina	88
Taulukko 50: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät	89
Taulukko 51: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus eriytyvät	89
Taulukko 52: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina keskisuuressa yrityksessä	89
Taulukko 53: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina suuryrityksessä	90
Taulukko 54: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultointiin erikokoisissa yrityksissä	90
Taulukko 55: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultointiin erikokoisissa yrityksissä	91
Taulukko 56: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen	92
Taulukko 57: Eri toimipaikoissa toimivien tilintarkastajien suhtautuminen veroilmoituksen laatimiseen tarkastusasiakkaalle	93

Taulukko 58: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verovalituksen	94
Taulukko 59: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii verosuunnitelmia tarkastamalleen yhteisölle	94
Taulukko 60: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultoinnin aihealueisiin	95
Taulukko 61: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultoinnin aihealueisiin	96
Taulukko 62: Tilintarkastajan keinot rajoittaa vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan verokonsulttina	97
Taulukko 63: Kyselyyn vastanneitten tietoon tulleet tapaukset tilintarkastajan vastuun realisoitumisesta veroasiantuntijana	98

Kuvien luettelo:

Kuva 1: Odotuskuilun rakenne Porterin mukaan	8
Kuva 2: Tutkimusryhmien sukupuolijakauma prosentuaalisesti	47
Kuva 3: Perustutkinnossa suoritettujen oikeustieteen opintojen laajuus tutkimusryhmissä	50
Kuva 4: Päätoimisten tilintarkastajien toimipaikkojen jakauma	53
Kuva 5: Vuosittaisten koulutuspäivien lukumäärä verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla	68
Kuva 6: KHT-kokemusvuosien määrä verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla	69
Kuva 7: Tilintarkastajan kieltäytyminen verokonsultoinnista toimipaikoittain	85
Kuva 8: Tilintarkastajien ja verotarkastajien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden säilymisestä, kun tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina erikokoisissa yrityksissä	91
Kuva 9: Tilintarkastajien suhtautuminen veroilmoitusten, verovalitusten ja verosuunnitelmien laatimiseen	95
Kuva 10: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan toimintaan yhteisön veroilmoituksen, verovalituksen ja verosuunnitelmien laatijana	96

Käytetyt lyhenteet

FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
HE	hallituksen esitys
HTM	hyväksytty tilimies
KHT	keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja
KKO	korkein oikeus
KTK	kauppatieteen kandidaatti
KTL	kauppatieteen lisensiaatti
KTM	kauppa- ja teollisuusministeriö
KTM	kauppatieteen maisteri
KTT	kauppatieteen tohtori
χ^2	khi neliö, tilastollisen testin nimessä käytetty symboli
OTK	oikeustieteen kandidaatti
TTK	teknisten tieteiden kandidaatti
TILA	keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta
VALA	valtion tilintarkastuslautakunta

I TEOREETTINEN VIITEKEHYS

1. JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Tilintarkastajan rooli veroasiantuntijana on viime vuosina tullut pohdittavaksi erityisesti verohallinnon etsiessä keinoja harmaan talouden hillitsemiseksi. Vuonna 1995 harmaan talouden selvitystyöryhmä esitti loppuraportissaan (valtionvarainministeriön työryhmämuistio 1995:6, 55), että tilintarkastuksen tulisi toimia aikaisempaa laajemmin verojen ja maksujen laillisuuden valvonnassa. Tilintarkastajat ovat kuitenkin olleet sitä mieltä, että yhteisön veroasiat tulee tarkastaa samalla olennaisuuden ja suhteellisen riskin periaatteella kuin muutkin tilintarkastuksen kohdealueet ja että laiminlyönneistä tulee raportoida vain, jos niistä aiheutuu olennaista haittaa yhteisölle ja sen osakkeenomistajille (Aho & Vänskä 1996, 270-271).

Tilintarkastajan käytännön toimintaan veroasiantuntijana sisältyy yhteisön veroasioiden tarkastamisen ohella myös yhteisön neuvominen verotusta koskevissa asioissa, joka voi olla laajempaa kuin lakisääteinen tilintarkastus edellyttää eli verokonsultointia. Siten tilintarkastajan rooli veroasiantuntijana ei ole yksiselitteinen vaan siihen sisältyy kaksi jännitettä aiheuttavaa seikkaa: toimiminen sekä yhteisön verotuksen tarkastajana että yhteisön verokonsulttina voi nostaa esiin kysymyksen tilintarkastajan riippumattomuudesta (Orhanen & Surakka 1989, 183) ja toisaalta taas eroavaisuudet veronsaajan odotusten ja tilintarkastajan toiminnan välillä voivat aikaansaada ns. odotuskuilun, joka syntyy, kun tilintarkastaja ei täytä tilintarkastusinformaation käyttäjän odotuksia (Viitanen 1995, 175).

Pohjimmiltaan on kysymys siitä, kenen etuja tilintarkastajan tulisi verotuksen suhteen valvoa: yritysjohdon, osakkeenomistajien vain yhteiskuntaa edustavan verottajan? Tilintarkastajan perustehtävä on valvoa osakkeenomistajien etua, sillä nämä valitsevat tilintarkastajan varmistamaan puolestaan, että heidän omistamaansa yhtiötä on hoidettu asianmukaisesti ja että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta (Horsmanheimo

1998, 38). Tällöin yritysjohtoon etujen valvominen ei voi olla ensisijaista tilintarkastajalle, koska juuri heidän toimintaansa tilintarkastaja tarkastaa (Peltola 1998, 191). Toisaalta tilintarkastaja ei voi myöskään ajaa yhteiskunnan etuja laissäädettyjä velvoitteita laajemmin, jotta hän ei menetä luottamuksellista suhdettaan toimeksiantajaansa (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 55).

Tilintarkastuslaki ja KHT-yhdistyksen suositukset määrittelevät tilintarkastajalle mahdolliset toimintatavat ja tehtäväkentän veroasiantuntijana. Ne säätelevät osittain myös tilintarkastajan harjoittamaa verokonsultointia. Tilintarkastajalla tulee siten olla konsultointitehtävien suorittamiseen vaadittava pätevyys, hänen tulee toimia ammattietiikan kannalta hyväksyttävästi sekä säilyttää riippumattomuutensa, mikäli hän konsultoi samaa asiakasta kuin tarkastaa (Haglund 1986, 220). Olennaista on, että tilintarkastajan toimiminen esimerkiksi verokonsulttina ei johda tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemiseen (Tilintarkastusalan suositukset 1997, 21).

Lakisääteinen tilintarkastus ja konsultointitehtävät eroavat toisistaan sikäli, että palvelun toimeksiantajana ovat eri tahot: yhteisön tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastamista varten tilintarkastajan valitsee yhtiökokous, kun taas konsultointitoimeksiannon tilintarkastajalle voi antaa esimerkiksi yhtiön johto tai hallitus. Tilintarkastuksessa tarkastetaan nimenomaan yhtiön johdon toimintaa, kun taas konsultoidessaan tilintarkastaja on läheisessä yhteistyössä yritysjohtoon kanssa ja toimii enemmän tämän toiveiden mukaisesti. Siten on ymmärrettävää, että tehtävien yhdistämisestä voi seurata ongelmia tilintarkastuksen luotettavuudelle ja puolueettomuudelle sekä tilintarkastajan riippumattomalle asemalle (Flint 1992, 81). Toisaalta konsultoinnin yhdistäminen verotuksen tarkastamiseen ei ole ehkä kuitenkaan yhtä ongelmallista kuin sen yhdistäminen muiden tilinpäätöserien tarkastukseen, koska verottajalla on oikeus suorittaa yrityksessä tarvittaessa omat tarkastuksensa (Aho & Vänskä 1996, 280). On kuitenkin todettava, että koska verottajalla ei ole resursseja kovinkaan kattavaan verotarkastukseen, tilintarkastajan aktiivisempi osallistuminen yhteisön veroasioiden tarkastamiseen olisi veronsaajan kannalta toivottavaa (erään verotarkastajan kommentti kyselylomakkeessa).

Yhteenvetona voidaan todeta, että tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana määrittävät toisaalta tilintarkastajan toimintaa säätelevät lait ja suositukset ja toisaalta tilintarkastajan yhtiöoikeudellinen asema osakeyhtiön johdon toiminnan valvojana. Vaikka esimerkiksi Toiviainen toteaa (1994, 882), että tilintarkastajat eivät toimi tehtävässään yhtiön osakkeenomistajien luottomiehenä vaan puolueettomana kontrollielimenä, jonka on toiminnassaan otettava huomioon sekä yhtiön että kaikkien sidosryhmien edut, käytännössä esimerkiksi verotusta koskevissa kysymyksissä tilintarkastaja omaksuu helpommin yhtiön johdon kuin verottajan näkökulman (Mautz & Sharaf 1961, 212). Siten verottajan mahdollisuudet vaikuttaa tilintarkastajan toimintaan rajoittuvat lähinnä osallistumiseen tilintarkastusta koskevan lainsäädännön kehittämiseen.

Voidaan kuitenkin todeta, että tilintarkastajan rooli ei ole historiallisesti pysynyt vuosikymmenestä toiseen samanlaisena, koska eri aikoina tilintarkastajan toimintaan on kohdistunut erilaisia odotuksia (Chandler, Edwards & Anderson 1993, 443). Kaksi kilpailevaa näkemystä on esiintynyt tilintarkastuksen historiassa tilintarkastajan roolista: toisen mukaan tilintarkastajan tehtävä on ennen kaikkea vahvistaa tilinpäätöksen virheettömyys ja toisen mukaan taas tilintarkastajan tehtävänä on toimia ennen kaikkea väärinkäytösten paljastajana (mt, 457). Nykytilanteessa vallitsee ensiksi mainittu, tilinpäätöksen oikeellisuuden varmistamista korostava suuntaus, mutta kuten alussa todettiin verottaja on tuonut esiin myös toiveita painotuksen siirtämisestä enemmän väärinkäytösten paljastamisen suuntaan (Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 6/1995, 55). Tilintarkastajan rooli veroasiantuntijakin on siten ilmeisesti kehityksen alainen. Vaikka äkilliset muutokset eivät ole käytännössä mahdollisia, vaikuttaa tilintarkastajan roolin kehittymiseen eri sidosryhmien kokonaisuus ja tarkastukselle asetettavat oikeutetut tavoitteet (Heikkonen 1982, 63).

1.2 Tutkielman tavoitteet ja rajaukset

Tutkielman tavoitteena on analysoida hyväksytyille tilintarkastajille tyypillistä toimintatapaa sekä tehtäväkenttää verotuksen alueella lähinnä Suomessa, kansainvälistä tilannetta kartoitetaan suppeasti vertailukohdan saamiseksi. Tilintarkastajien toiminta veroasiantuntijana jaetaan tutkimuksessa kahteen pääalueeseen: yhteisön veroasioiden tarkastamiseen ja tarkastushavainnoista raportoimiseen ja toisaalta tilintarkastajien harjoittamaan verokonsultointiin. Edellä mainittua jakoa tukee Jägerhornin (1981b, 179) esittämä konsultoinnin määritelmä: 'konsultointia on kaikki asiakkaalle suoritettava palvelutoiminta, joka ei sisälly osana lakisääteiseen tilintarkastukseen'. Nykyaikana tilintarkastajat konsultoivat asiakasta kuitenkin pääasiassa tilintarkastuksen yhteydessä, jolloin on vaikea vetää tarkkaa rajaa tilintarkastuksen ja konsultoinnin välille.

Tilintarkastajien roolia veroasiantuntijana pyritään aluksi selvittämään lainsäädännön, tilintarkastusalan suositusten sekä muun kirjallisuuden ja aikaisempien tutkimusten pohjalta. Sen jälkeen tutkimuksen empiirisessä osassa verrataan verotarkastajien (veronsaajan edustajina) näkemyksiä tilintarkastajan roolista sekä tilintarkastajien näkemyksiin että kirjallisuudesta hahmottuneeseen kuvaan. Tavoitteena on selvittää, **eroavatko verotarkastajien näkemykset tilintarkastajan roolista veroasiantuntijana merkittävästi tilintarkastajien näkemyksistä, eli onko havaittavissa odotuskuilu tilintarkastajan käytännön työn ja yhden tilintarkastajan sidosryhmän odotusten välillä.** Jos odotuskuilu on olemassa, on tarkoitus lisäksi arvioida, ovatko veronsaajan odotukset kohtuullisia lainsäädännön, tilintarkastusalan suositusten ja kansainvälisen käytännön näkökulmasta (vrt. Porterin odotus-suorituskuilu malli s.7).

Tutkimusryhmiksi on valittu KHT-tilintarkastajat ja verottajan edustajina toimivat verotarkastajat. Verotarkastajat tuntevat tilintarkastajien käytännön toimintaa verohallinnon puolelta parhaiten ja toisaalta he ovat yksi tilintarkastajan raportteja työssään hyödyntävä sidosryhmä.

Tutkimusongelma liittyy tilintarkastustutkimuksessa ns. odotuskuilututkimukseen, jonka aiheen kannalta merkittäviä tutkimustuloksia esitellään luvussa 1.4.1.

Tilintarkastajien ja verotarkastajien näkemyseroja kartoitetaan seuraavilla osa-alueilla:

1. tilintarkastaja yhteisön veroasioiden tarkastajana
2. tilintarkastajan raportointivelvollisuus yhteisön laiminlyönneistä veroasioissa
3. tilintarkastaja verokonsulttina
4. tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana

Edellä esitellyn pääasiallisen tutkimusongelman lisäksi pyritään löytämään vastaus kysymykseen **eroavatko verokonsultointia harjoittavat tilintarkastajat jossain suhteessa muista tilintarkastajista.**

Kysymyksen selvittämiseksi on tarkoitus testata seuraavia hypoteeseja:

onko verokonsultointia harjoittava tilintarkastaja tyypillisesti

- mies
- opiskellut oikeustiedettä suppeaa sivuainetta laajemmin
- osallistunut vuoden aikana verotusta koskevaan täydennyskoulutukseen enemmän kuin muut tilintarkastajat
- vähän aikaa KHT-tilintarkastajana toiminut
- päätoimisesti tilintarkastusta harjoittava
- pienessä tilintarkastustoimistossa työskentelevä
- sellainen tilintarkastaja, jonka asiakaskunnasta suhteellisesti suurempi osa on pienyrityksiä kuin muilla tilintarkastajilla.

Tutkimuksen pääpaino on sen empiirisessä osassa eli KHT-tilintarkastajille ja verotarkastajille suunnatussa kyselytutkimuksessa.

1.3 Käsitteiden määrittely

Tilintarkastajalla tarkoitetaan tutkimuksessa hyväksyttyä tilintarkastajaa. Tutkimuksen empiirinen osa keskittyy tosin yksinomaan KHT-tilintarkastajien toiminnan tarkasteluun.

Roolilla tarkoitetaan sivistyssanakirjan mukaan puolestaan 'yksilön ryhmässä esittämää osaa tai käyttäytymistä, joka on tyypillistä määrätysässä asemassa olevalle henkilölle tai jota häneltä odotetaan' (Uusi Sivistyssanakirja 1978, 525). Kun tarkastellaan tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana, selvitetään toisin sanoen, mikä on tyypillistä tilintarkastajan toimintatavalle ja tehtäväkentälle veroasiantuntijana, erityisesti hänen työnsä asetettavien lainsäädännöllisten vaatimusten ja eri intressiryhmien odotusten näkökulmasta.

Veroasiantuntija-termiä käytetään tässä tutkimuksessa yleisterminä, joka sisältää tilintarkastajien toiminnan molemmat osa-alueet: sekä yhteisön veroasioiden tarkastamisen että verokonsultoinnin. Siten verokonsulttia ei ole käytetty veroasiantuntijan synonyyminä vaan sen osa-tekijänä.

Tilintarkastajien konsultoinnilla tarkoitetaan Jägerhornin (1981b, 179) mukaan 'tilintarkastajien asiakkaille suorittamaa palvelutoimintaa, joka ei sisälly lakisääteiseen tilintarkastukseen'. Tutkimuksessa käsitettä on tarkennettu siten, että konsultointi on tilintarkastajien toimintaa, jota lakisääteinen tilintarkastus ei edellytä, mutta jota kuitenkin yleensä tehdään tilintarkastuksen yhteydessä. Tarkennus on jouduttu tekemään siitä syystä, että tilintarkastajien työssä on erittäin vaikea erottaa konsultointia tilintarkastuksesta, koska neuvonanto sisältyy lakisääteiseen tilintarkastukseenkin olennaisena osana. Tutkimuksessa ei ole myöskään päädytty sellaiseen konsultoinnin määrittelyyn, että konsultoinniksi hyväksyttäisiin vain tilintarkastajan vastaanottamat varsinaiset konsultointitoimeksiannot, koska varsinkin kirjallisena tehtyjä toimeksiantosopimuksia tilintarkastajat tekevät erittäin vähän sekä Orhasen ja Surakan tutkimuksen (1989, 147) että erään KHT-tilintarkastajan haastattelun mukaan.

1.4 Aikaisempi tutkimus aiheesta

Suomalaisia tutkimuksia, joiden otsikossa yhdistyisi tilintarkastaja ja veroasiat ei löytynyt Helsingin Kauppakorkeakoulun kirjaston tietokannoista, ilmeisesti koska kyseessä on varsin suppea tutkimusalue. Sen sijaan aihetta sivuavia tutkimuksia, sekä koti- että ulkomaisia, on löydettävissä etenkin ns. odotuskuilututkimuksen piiristä (Gwilliam 1987, 59 ja Viitanen 1995, 176). Toisaalta tutkimuksilla, jotka koskevat tilintarkastajan riippumattomuutta, konsultointia, raportointia tai vastuuta, on myös liittymäkohtia tutkimukseen, kuten myös pienyritysten tilintarkastusta koskevalla tutkimuksella.

1.4.1 Aihetta sivuavia odotuskuilututkimuksia

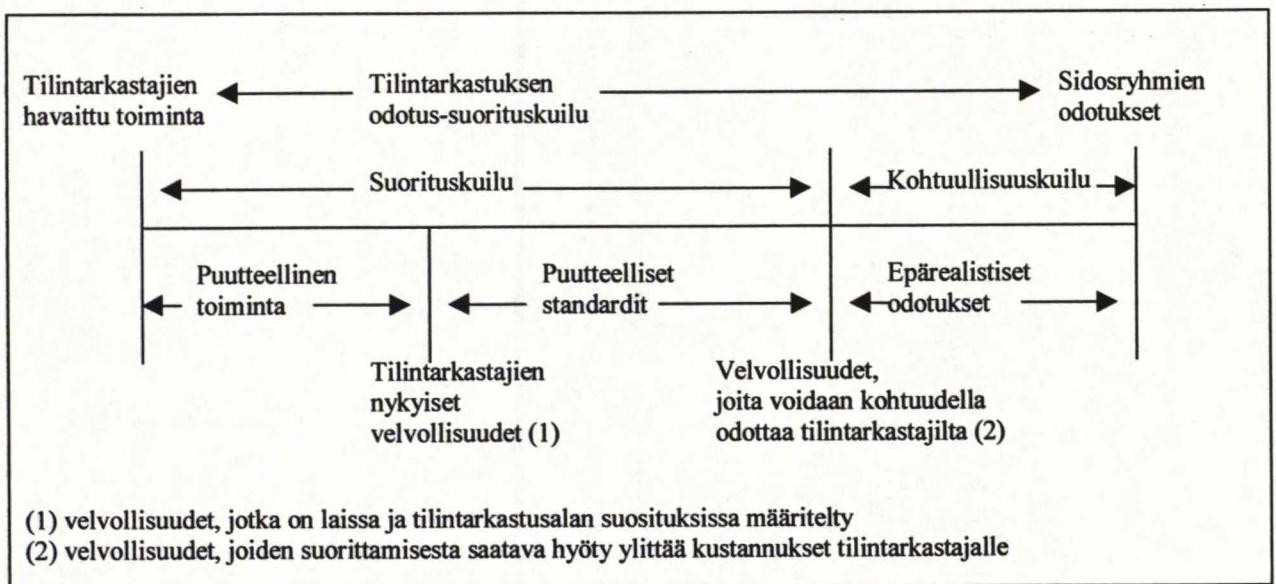
Tarkoitus ei ole seuraavassa esitellä odotuskuilututkimusta kattavasti, vaan lähinnä aiheen kannalta mielenkiintoisia tutkimuksia. Tarkastelussa rajoitutaan kolmeen ulkomaiseen ja kolmeen suomalaiseen tutkimukseen. Tässä yhteydessä on tarkoitus esitellä tutkimukset yleisluontoisesti, lähinnä tuomalla esiin perusteet, joiden vuoksi tutkimukset liittyvät käsiteltävään aihepiiriin, ja palata niissä esiteltyihin tutkimustuloksiin lähemmin sopivassa asiayhteydessä.

Uusiseelantilainen Porter toteutti laajan empiirisen tutkimuksen Uudessa Seelannissa 1989 testatakseen hahmottelemaansa odotuskuilun mallia (Porter 1993, 49-68). Tutkimusryhminä olivat tilintarkastajat, yritysjohtajat, tilintarkastajan sidosryhmät kuten rahoittajat ja sijoittajat ja suuri yleisö. Kyselyllä pyrittiin kartoittamaan sidosryhmien käsityksiä tilintarkastajan työn sisällöstä ja toiminnan laadusta. Tutkimus paljasti mm. että sidosryhmät tuntevat varsin huonosti tilintarkastajan työn sisältöä.

Porter esitti tutkimuksessaan mallin odotuskuilun arvioimiseksi. Porterin hahmottelemassa mallissa odotuskuilu on jaettu kahteen osaan: suorituskuiluun ja kohtuullisuuskiluun. Suorituskuilu syntyy, kun sidosryhmien kohtuullisten odotusten ja tilintarkastajien havaitun

toiminnan välillä on kuilu. Kohtuullisuuskuilu puolestaan syntyy, kun sidosryhmillä on kohtuuttomia odotuksia tilintarkastajan toiminnan suhteen (Porter 1993, 50). Kohtuullisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että tehtävät ovat sellaisia, että tilintarkastajan on kustannus-hyöty näkökulmasta järkevää suorittaa niitä (mt 62).

Suorituskuilu puolestaan johtuu Porterin mukaan joko puutteellisista säännöksistä tai tilintarkastajan puutteellisesta toiminnasta. Säännökset voivat olla puutteelliset, jos ne eivät sääädä tilintarkastajan velvollisuuksiksi sellaisia tehtäviä, joita voitaisiin kuitenkin kohtuudella odottaa tilintarkastajan hoitavan. Toisessa tapauksessa tarpeelliset säännökset voivat kyllä olla olemassa, mutta tilintarkastaja ei noudata niitä toiminnassaan riittävän tunnollisesti. (Porter 1993, 50)

Kuva 1: Odotuskuilun rakenne Porterin (1993, 50) mukaan

Chandlerin, Edwardsin ja Andersonin tutkimus (1993) puolestaan on aiheen kannalta relevantti siten, että se tuo historiallisen perspektiivin tilintarkastajan roolin tarkasteluun. Tutkimus tarkastelee tilintarkastajan roolia vuosina 1840-1940 Englannissa. Tutkimuksen pääasiallinen tulos oli havainto tilintarkastajan roolin painotusten vaihtumisesta em. ajanjakson kuluessa. Tutkitun ajanjakson alussa 1840-luvulla tilintarkastajan rooliksi nähtiin ennen kaikkea tilinpäätöksen virheettömyyden vahvistaminen, vuosisadan vaihteessa taas korostettiin enemmän tilintarkastajan roolia väärinkäytöksiin paljastajana. Tutkimusperiodin loppupuolella painopiste oli jälleen siirtynyt tilinpäätöksen vahvistamiseen (mt 457).

Humphreyn, Moizerin ja Turleyn tutkimuksessa (1993) puolestaan tutkittiin tilintarkastuksen odotuskuilua 1990-luvun Englannissa. Tutkimusryhminä olivat kirjanpitäjät, talousjohtajat, sijoitusanalyytikot, rahoittajat ja taloustoimittajat. Kyselyssä pyydettiin vastaajia mm. arvioimaan tilintarkastajien toimintaa verrattuna verotarkastajien ja asianajajien toimintaan. Verotarkastajien toiminnan katsottiin olevan lähellä tilintarkastajien tarkastustoimintaa, kun taas asianajajien toiminnalla oli yhteyttä tilintarkastajan konsultointitoimintaan (mt 403). Eri tutkimusryhmillä oli tutkimuksen mukaan selvät näkemykset eroista tilintarkastajien, verotarkastajien ja asianajajien toimintatavoissa. Vastaajat katsoivat, että verotarkastajat onnistuvat tilintarkastajia paremmin virheiden havaitsemisessa ja lain vaatimusten toimeenpanemisessa. Tilintarkastajat puolestaan onnistuivat vastaajien mielestä paremmin yritteliäisyyttä vaativissa asioissa kuten voiton hankkimisessa tai palvelujensa esilletuomisessa. Vastaajat arvioivat lisäksi tilintarkastajien toiminnan olevan jossain määrin hyödyllisempää tilintarkastusasiakkaille kuin yhteiskunnalle (mt 405).

Suomessa mm. Viitanen (1994) on selvittänyt, onko Suomessa havaittavissa kuilua tilintarkastajan sidosryhmien odotusten ja tilintarkastajan toiminnan välillä. Tutkimusryhminä tutkimuksessa olivat KHT-tilintarkastajat, pankinjohtajat, talousjohtajat ja sijoitusanalyytikot. Tutkimustulokseksi Viitanen sai, että tilintarkastajien ja sidosryhmien käsitykset tilintarkastuksesta ja tilintarkastajan roolista erosivat kaikilla tutkituilla ongelma-alueilla, joten voitiin todeta, että odotuskuilun olemassaolo on tosiasia Suomessakin.

Viitanen esitteli tutkimuksensa pohjalta *Tilintarkastus*-lehdessä (1995, 176-177) odotuskuilututkimukseen sisältyvät viisi pääasiallista ongelma-aluetta. Alueet ovat:

1. tilintarkastusinstituutio ja tilintarkastajan rooli
2. tilintarkastajan vastuu väärinkäytöksistä
3. tilintarkastajien raportointi
4. tilintarkastajan lisätehtävät (kuten verokonsultointi) ja niiden vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen ja
5. tilintarkastajien tarkastusfunktion laajentaminen

Viitanen määrittelemät odotuskuilututkimuksen ongelma-alueet ovat myös pääasialliset ongelma-alueet tarkasteltaessa tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana.

Viitanen tutkimuksen mukaan kaikki tilintarkastajien sidosryhmät olivat sitä mieltä, että tilintarkastajien tulisi ottaa huomattavasti enemmän vastuuta olennaisten väärinkäytösten paljastamisesta. Toisaalta tilintarkastajan raportoinnista sidosryhmät olivat sitä mieltä, että tilintarkastuskertomuksen merkitys kasvaisi, jos lyhyestä vakiokaavasta luovuttaisiin ja kertomuksen sisältöä laajennettaisiin. Talousjohtajia lukuunottamatta sidosryhmät suhtautuivat kriittisesti tilintarkastajan riippumattomuuden säilymiseen, kun tilintarkastaja suorittaa konsultointipalveluja tarkastamalleen asiakkaalle (Viitanen 1995, 178-179).

Viitanen esitti myös toimenpidesuosituksia tilanteen ratkaisemiseksi: tilintarkastajien tulisi pyrkiä aktiiviseen vuorovaikutukseen sidosryhmiensä kanssa ja sidosryhmien puolestaan tulisi tuoda esiin toiveitaan tilintarkastajan toiminnan suhteen aktiivisemmin kuin nykytilanteessa. Toisaalta tilintarkastajan sidosryhmien tulisi myös ottaa selvää tilintarkastuksen realiteeteista, jotta heidän odotuksensa eivät muodostuisi kohtuuttoman korkeiksi (Viitanen 1995, 179).

Fant on puolestaan kartoittanut laajalla kyselytutkimuksellaan 'Revisorns Roll' v. 1994 kartoittanut suomalaisten ja ruotsalaisten tilintarkastajien, yritysjohtajien ja osakkeenomistajien suhtautumista tilintarkastukseen ja tilintarkastajan rooliin (Fant 1994). Tutkimukseen osallistui Suomesta 142 KHT-tilintarkastajaa, 209 yritysjohtajaa ja 196

osakkeenomistajaa. Fant on selvittänyt tutkimuksessaan mm. tutkimusryhmien suhtautumista tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentamiseen koskien verolainsäädännön rikkomuksia (mt 137) ja toisaalta tilintarkastajan harjoittamaan verokonsultointiin (mt 177-180).

Kärkkäisen lisensiaattityö 'Tilintarkastajien uskottavuus sidosryhmien näkökulmasta' (1998) on tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen erityisesti siksi, että yhdeksi tutkimusryhmäksi Kärkkäinen on valinnut verotarkastajat. Muina tutkimusryhminä olivat laskentatoimen opettajat ja tutkijat, osakesijoittajat, sijoitusanalyytikot, taloustoimittajat, talousjohtajat ja yrityspankkiirit. Kärkkäisen tutkimustulosten mukaan tilintarkastajien uskottavuus on sidosryhmien mielestä melko hyvä. Sidosryhmien näkemyksiin havaittiin tutkimuksessa vaikuttavan erityisesti se, kuinka hyvin ne tunsivat tilintarkastajan tehtävät. Verotarkastajista valtaosa eli 92 % arveli tuntevansa tilintarkastajan tehtävät erittäin tai melko hyvin. Suoritetun testin mukaan verotarkastajista kuitenkin vain 29 % tunnisti erittäin tai melko hyvin tilintarkastajan tehtävät annetuista vaihtoehdoista (Kärkkäinen 1998, 121-122). Voidaan siis todeta, että yhtenä syynä odotuskuilun olemassaoloon veronsaajan odotusten ja tilintarkastajan työn välillä on todennäköisesti veronsaajapuolen puutteellinen tietämys tilintarkastajan toimintatavoista ja tehtäväkentästä.

Kärkkäisen tutkimus paljasti myös, että verotarkastajista melko suuri osa suhtautuu tilintarkastajien ammattikuntaan epäluuloisesti (Kärkkäinen 1998, 123). Verotarkastajista 22% oli Kärkkäisen tutkimuksessa sitä mieltä, että tilintarkastajien ammattikunta on melko epäluotettava. Verrattuna muihin tutkimusryhmiin verotarkastajien kuten myös taloustoimittajien ryhmässä epäluottamusta tuntevien osuus oli huomattava. Verotarkastajat olivat lisäksi sitä mieltä, että tilintarkastajat ovat onnistuneet melko huonosti hyödyllisten palveluiden tarjoamisessa yhteiskunnalle ja kaikkien sidosryhmien tasapuolisessa kohtelussa (mt 173). Tilintarkastajien uskottavuutta heikentää verotarkastajien mielestä mm. se, että ammattikunta päättää itse uusien jäsenten hyväksymisestä (Kärkkäinen 1998, 136-137).

1.4.2 Muita suomalaisia tutkimuksia aihepiiristä

Jägerhornin tutkimuksessa 'Revisorn som konsult och rådgivare' vuodelta 1981 on selvitetty mm. tilintarkastajien harjoittaman verokonsultoinnin yleisyyttä. Mukana kyselytutkimuksessa oli 325 pohjoismaista hyväksyttyä tilintarkastajaa, joista 56 oli Suomesta. Tutkimuksella pyrittiin valaisemaan tilintarkastajien harjoittaman konsultointitoiminnan laajuutta ja suuntautumista. Jägerhornin tutkimuksessa pohdittiin suomalaisista tutkimuksista ensi kertaa myös tilintarkastajan riippumattomuuden säilymistä konsultoinnin yhteydessä.

Muita tilintarkastajien konsultointia käsitteleviä tutkimuksia ovat kaksi Helsingin kauppakorkeakoulussa hyväksyttyä pro gradu tutkielmaa: Kyyrön 'Tilintarkastaja yrityksen konsulttina ja johdon neuvonantajana' v. 1987 ja Orhasen ja Surakan 'Tilintarkastajan riippumattomuus konsultoinnin yhteydessä' v.1989. Kyyrön tutkimus on puhtaasti kirjallisuuskatsaus, jossa pääongelmana on riippumattomuuskysymys. Orhasen ja Surakan tutkimukseen puolestaan sisältyy laaja, Suomen kaikille KHT-tilintarkastajille ja 230:lle yritysjohtajalle lähetetty kyselytutkimus edellä mainittujen kahden tahon asenteiden kartoittamiseksi suhteessa tilintarkastajien konsultointiin sekä riippumattomuuteen sen yhteydessä. Orhasen ja Surakan tutkimus paljastaa (Orhanen & Surakka 1989, 183), miten yleistä tilintarkastajien konsultointi on: 82 % KHT-tilintarkastajista ilmoitti harjoittavansa konsultointia, ja 60 %:lle asiakkaistaan he suorittivat sekä tilintarkastus- että konsultointipalveluja. Yrityksistä puolestaan 74 % ilmoitti käyttävänsä tilintarkastajaa myös konsulttina.

Koskelan tutkimuksessa 'Tilintarkastus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä' vuodelta 1990 käsitellään osittain tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana pienyrityksen kannalta (Koskela 1990a). Koskelan kyselytutkimukseen osallistui 126 KHT-tilintarkastajaa, ja sen lisäksi hän haastatteli 20:ä yritysjohtajaa. Tutkimus selvitti muun muassa, että pienyritykset pitävät tilintarkastajan roolia veroneuvojana hyvin tärkeänä.

Myös Huuhtasen pro gradu -työssä 'Tilintarkastuksen tarpeellisuus yrittäjän näkökulmasta' sivutaan tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana pienyrityksen kannalta (Huuhtanen 1993). Huuhtasen kyselytutkimuksessa tutkimusryhmänä olivat pienyrittäjät.

Yhteenvedona voidaan todeta, että aikaisemmissa tutkimuksissa tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana on sivuttu muiden aiheiden ohessa jonkin sen osa-alueen osalta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on toisaalta koota yhteen ja analysoida näitä tutkimustuloksia eri lähteistä ja toisaalta tuoda aiheeseen lisävalaisua tilintarkastajille ja verotarkastajille suunnatun kyselytutkimuksen avulla.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielma jakautuu kahteen osaan: alkuosassa esitellään aihetta koskevaa kirjallisuutta ja empiirisen tutkimuksen lähtökohtia, loppuosassa analysoidaan kyselytutkimuksen tulokset.

Kirjallisuuskatsauksessa (luku 2) aiheen tarkastelu jakautuu kolmeen osaan: tilintarkastajien suorittamaan yhteisön veroasioiden tarkastamiseen, tilintarkastajien harjoittamaan verokonsultointiin sekä tilintarkastajan vastuuseen veroasiantuntijana. Kolmannessa luvussa esitellään empiirisen tutkimuksen aineisto sekä metodit, joilla aineistoa on tarkoitus käsitellä.

Neljännessä luvussa arvioidaan tutkimusaineiston edustavuus ja esitellään kyselyyn vastanneitten taustatiedot. Seuraavat luvut vastaavat kirjallisuuskatsauksen jaottelua: luvussa viisi käsitellään tutkimustulokset, jotka koskevat tilintarkastajan roolia yhteisön veroasioiden tarkastajana, luvussa kuusi tilintarkastajan roolia verokonsulttina ja luvussa seitsemän tilintarkastajan vastuuta veroasiantuntijana. Tutkielman viimeisessä luvussa kootaan merkittävimmät tutkimustulokset yhteen.

2 KIRJALLISUUSKATSAUS: TILINTARKASTAJAN ROOLI VEROASIAINTUNTIJANA

2.1 Tilintarkastaja yhteisön veroasioiden tarkastajana

2.1.1 Yhteisön veroasioiden tarkastamisen ja laiminlyönnestä raportoinnin lainsäädännöllinen perusta

Tilintarkastuslain 17 §:ssä todetaan tilintarkastuksen osa-alueista: 'tilintarkastus sisältää yhteisön ja säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen'. Tilintarkastuslain 19 §:ssä puolestaan säädetään, että 'tilintarkastuskertomuksen tulee sisältää lausunto, onko tilinpäätös laadittu kirjanpitolain ja tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti'. Muihin säännöksiin on kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportin mukaan (1998, 32) sisällytettävä esimerkiksi keskeiset verosäännökset.

Kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastukseen kuuluu verojen ja maksujen oikeamääräisyyden ja oikea-aikaisuuden tarkastus olennaisuuden ja suhteellisen riskin periaatteiden mukaisesti (Tilintarkastusalan suositukset 1997, 22). Tuloslaskelman tarkastuksessa painottuu verotuksen osalta erän 'välittömät verot' oikeellisuuden tarkastus, ja tällöin tilintarkastajan on arvioitava, onko sen perustana oleva verolaskelma laadittu kirjanpitolain ja verolakien mukaisesti (Riistama 1994, 160).

Yhteisön veroasioiden hoito sisältyy yhtenä osa-alueena myös hallinnon tarkastukseen (mt, 238). Yhteisön hallinnon tarkastus perustuu tilintarkastuslain 19 §:n 2. momenttiin, jossa todetaan: 'Jos yhteisön tai säätiön yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai vastaavan toimielimen jäsen, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja taikka toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus, taikka muuhun yhteisöä tai säätiötä koskevan lain tai sen

yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen vastaiseen toimintaan, tilintarkastajan tulee esittää siitä kertomuksessaan muistutus'.

KHT-yhdistyksen suosituksissa (1997, 42) painotetaan, että osakeyhtiön toimielinten toimia arvioidaan ensisijaisesti yhteisö- tai säätiölain pohjalta, ja ainoastaan välillisesti suhteessa muuhun lainsäädäntöön, kuten esimerkiksi verolainsäädäntöön. Siten mikäli veroasioiden hoidon laiminlyönnistä on aiheutunut yhteisölle olennaista vahinkoa, esimerkiksi veronkorotuksen muodossa, ja johto on lain mukaan korvausvastuussa yhteisölle, tilintarkastajan velvollisuutena on esittää muistutus tilintarkastuskertomuksessa.

Jos taas vahinkoa ei ole syntynyt, mutta verolakeja vastaan on kuitenkin rikottu, tilintarkastaja tutkii, onko johto noudattanut osakeyhtiölaissa määriteltyä yleistä huolellisuusvelvollisuuttaan ja luonut sellaiset toimintajärjestelmät ja rutiinit, joilla voidaan varmistua verolakien ja säännösten mukaisesta toiminnasta (Aho & Vänskä 1996, 79). Johdon tulee esimerkiksi nimetä ne henkilöt organisaatiossa, jotka vastaavat veroilmoitusten asianmukaisesta täyttämisestä ja jättämisestä (mt, 74). Mikäli tilintarkastaja huomaa tarkastuksessa olennaisia puutteita johdon toiminnassa, hänen tulee ensisijaisesti antaa yritys johdolle tilaisuus korjata puutteellisuudet. Jos johto ei tämän jälkeen ryhdy toimenpiteisiin laiminlyöntien korjaamiseksi, tilintarkastajan tulee raportoida asiasta tilintarkastuskertomuksessa (HE 295/93, 20). Veroasioiden tarkastuksessa korostuu siten yhteisön etu ja virheen olennaisuus.

Tilintarkastuksen päätavoitteena yhteisön veroasioiden tarkastuksen suhteen on huolehtia, etteivät yhtiön tulevat toimintaedellytykset vaarannu veroasioiden puutteellisen hoidon vuoksi. Tilintarkastajan ensisijaisena tehtävänä onkin siten osakkeenomistajien eikä verottajan edun valvonta. Verottajalla ei ole mitään etuoikeutettua asemaa yhteisön velkojien joukossa, joten tilintarkastajan tehtävänä ei ole myöskään antaa tietoja suoraan veroviranomaisille (Heikkonen 1979, 185 ja Horsmanheimo 1998, 38).

Osakkeenomistajien ja verottajan intressit ovat kuitenkin osittain samansuuntaiset: osakkeenomistajat haluavat yrityksen välttävän arvioverotukselta, joka toimitetaan, mikäli verottaja ei voi luottaa yrityksen kirjanpitoon. Siten molemmat tahot odottavat tilintarkastajan varmentavan yhteisön kirjanpidon luotettavuuden, johon verotus voidaan perustaa (Heikkonen 1979, 185). Osakkeenomistajat edellyttävät tilintarkastajan raportoivan myös muista veroasioiden hoitoon liittyvistä laiminlyönneistä, jos niistä on odotettavissa olennaisia taloudellisia seuraamuksia yhteisölle. Tällöin myös verottaja voi julkistamisen kautta saada niistä tiedon (Aho & Vänskä 1994, 277).

Jägerhorn toteaaakin (Jägerhorn 1983, 19), että tilintarkastajat ovat antaneet huomattavan työpanoksen veron kiertämisen estämiseksi huolehtimalla kirjanpidon ja tilinpäätöksen laillisuudesta. Tilintarkastuksen säätäminen pakolliseksi pienyrityksille on lisäksi auttanut taistelussa harmaata taloutta vastaan, sillä ainakin Jägerhornin mukaan veron kiertäminen on suhteellisesti ottaen yleisempää pienissä kuin suurissa yrityksissä (Jägerhorn 1983, 19).

Koskelan pienyrityksiin kohdistuneen tutkimuksen (Koskela 1990a, 85) mielenkiintoisia tuloksia oli, että yrittäjät pitivät verolainsäädännön noudattamisen tarkastusta tilintarkastuksen tärkeimpänä kohdealueena, jopa tärkeämpänä kuin kirjanpidon ja tilinpäätöksen laillisuusvalvontaa. Myös Huuhtanen päätyi tutkimuksessaan (1993, 73) samaan tulokseen. Koskelan tutkimukseen osallistuneet tilintarkastajat eivät sen sijaan olleet yrittäjien kanssa samaa mieltä, vaan heidän mielestään pienyritysten kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastaminen ohitti tärkeydessä verolainsäädännön noudattamisen valvonnan (Koskela 1990b, 39). Huuhtasen tutkimuksessa lisäksi yli puolet (66 %) pienyrittäjistä uskoi tilintarkastuksen vaikuttavan erittäin tai melko paljon verottajan käsityksiin yrityksestä (Huuhtanen 1993, 76).

2.1.2 Yhteisön veroasioiden tarkastaminen käytännössä

Tilintarkastaja tarkastaa yhteisön veroasiat samaan tapaan kuin muutkin tilintarkastuksen osa-alueet oleellisuuden ja suhteellisen riskin periaatteita noudattaen. Tilintarkastaja arvioi esimerkiksi, ovatko verokulut ja -tuotot sekä verovelat ja -saavat oikein kirjattu. Hänen tulee myös täsmäyttää veronpidätys- ja arvonnalisäverotilit. (Jägerhorn 1983, 18)

Tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä tilintarkastaja käy läpi yhtiön tilikauden verolaskelman ja varmistuu siitä, että laskelma on oikein laadittu (Paloniemi & Terho 1998, 77) ja että erä 'välittömät verot' on siten oikean suuruinen. Verojen määrittämisessä on otettava huomioon yhtiöverolain mukainen osingonjaon perusteella mahdollisesti määräytyvä täydennysvero.

Tilintarkastajan tulee myös tarkastaa, onko välittömät verot jaksotettu tilinpäätöksessä oikein. Verot voidaan jaksottaa tilinpäätöksessä uuden kirjanpitolain tultua voimaan kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Ensimmäinen tapa, joka oli vallitsevana käytäntönä edellisen kirjanpitolain aikana, perustui tilikauden verotettavaan tuloon. Tällöin verot merkittiin tuloslaskelmaan sillä tilikaudella, jonka aikana tulosta oli tullut veronalainen ja menosta vähennyskelpoinen riippumatta siitä, millä tilikaudella kyseinen tulo oli merkitty tuotoksi ja meno kuluksi tuloslaskelmaan (Järvinen, Prepula, Riistama & Tuokko 1998, 460). Kyseessä olevaa verojen jaksotusperiaatetta nimitettiin suoriteperustetta vastaavaksi tavaksi. Jaksotus toteutettiin korjaamalla verotilin saldoa siirtovelat- tai siirtosaamisettilien avulla.

Toinen, uuden kirjanpitolain myötä sallituksi tullut tapa perustuu tuloslaskelman tuloveroon. Tällöin 'tuottojen ja niitä vastaavien veronalaisten tulojen samoin kuin kulujen ja niitä vastaavien verotuksessa vähennyskelpoisten menojen jaksotuseroista johtuvat laskennalliset verovelat ja -saamiset saadaan merkitä erityistä varovaisuutta noudattaen omana eränään tuloslaskelmaan ja taseeseen' (Kirjanpitolaki 5 luku, 18 §). Mikäli noudatetaan ensimmäistä,

verotettavaan tuloon perustuvaa tapaa, tulee laskennalliset verovelat ja -saamiset esittää kuitenkin tilinpäätöksen liitetietona mikäli ne ovat olennaisia (Kirjanpitoasetus 2. luku 6 §).

Tilintarkastajan tulee varmistua myös siitä, että yhtiö on suorittanut tarpeelliset ennakon täydennysmaksut, mikäli veroennakot eivät ole verolaskelman mukaan riittäviä. Vahvistettujen tappioiden ja veroylijäämien toteamiseksi tilintarkastajan on tutustuttava edellisen verovuoden lopullisen verotuksen verolippuun (Riistama 1994, 160). Hänen on syytä perehtyä myös veroilmoitukseen, jotta voidaan välttää virheellisyyksistä tai puutteellisuuksista seuraavat epäedulliset jälkiverotustoimenpiteet (mt, 248).

Tilintarkastajan tulee edellisten lisäksi vaatia nähtäväkseen kaikkien verottajan pitämien tarkastusten tarkastuskertomukset ja tutkia, onko kertomuksessa esitetyt näkökohdat otettu asianmukaisesti huomioon yhtiön kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä. Esimerkiksi verotarkastuksesta aiheutuneet jälkiverot tulee kirjata verotilille ja esittää tuloslaskelmassa tai sen liitetiedoissa omalla rivillään (Paloniemi & Terho 1998, 77). Vero- ja maksurutiinit, joihin sisältyy mm. arvonlisäveron periminen ja tilittäminen edelleen, tilintarkastaja tarkastaa olennaisuuden periaatteella pistokokein ja raportoi puutteista yritysjohdolle, mikäli niitä ilmenee (Aho & Vänskä 1996, 74).

2.1.3 Tilintarkastajan tehtäväkentän laajentamistarpeet yhteisön veroasioiden tarkastamisessa ja laiminlyönneistä raportoinnissa

Verottaja on esittänyt toiveita siitä, että tilintarkastajan tehtäväkenttää laajennettaisiin nykyistä enemmän verotarkastuksen suuntaan, koska nykyisellään 'tilintarkastajat eivät osallistu riittävästi verottajan työn helpottamiseen' (Vesanen 1996, 67). Esimerkiksi harmaan talouden selvitystyöryhmä esitti loppuraportissaan (Valtionvarainministeriön työryhmäraportti 1995:6, 55) että tilintarkastuksen tulisi toimia aikaisempaa laajemmin verojen ja maksujen laillisuuden valvonnassa. Sen toteuttamiseksi tulisi työryhmän mukaan tarkentaa tilintarkastuslain 19 §:n, jossa säädetään tilintarkastuskertomuksen sisällöstä ja

muistutuksen antamisvelvollisuudesta, soveltamista siten, että tilintarkastuskertomuksessa olisi tarvittaessa otettava kantaa verojen ja maksujen laiminlyöntiin esittämällä tätä koskeva muistutus sekä kielteinen vastuuvapauslausuma. Työryhmä esitti lisäksi, että veroasioiden hoitoa koskeva muistutus voisi toimia sopivana verovelvolliseen kohdistuvana uhkana ja edistäisi siten verojen oikeamääräistä ja oikea-aikaista maksua (mt 57).

Valtion tilintarkastuslautakunta ei kuitenkaan puoltanut työryhmän ehdotusta (Aho & Vänskä 1996, VALA:n lausunto, 257-280). Sen mielestä tilintarkastuskertomuksen tarkoitus on turvata ensisijaisesti omistajien eikä verottajan tiedonsaantia. Sidosryhmien tiedonsaanti on sen mielestä riittävässä määrin turvattu julkistamista koskevien säännösten avulla. VALA:n mielestä verottajalla ei tulisi olla erityisasemaa yhteisön velkojien joukossa, koska velkojien keskinäisen tasa-arvon toteuttaminen on ollut tärkeä tavoite viimeaikaisissa lainsäädännön uudistuksissa ja koska veronsaajalla on jo olemassa riittävän tehokkaat keinot verojen seurantaa varten (mt 280).

Muutoinkaan verotarkastus ei VALA:n mukaan sovi tilintarkastajan lakiin perustuvaksi erityisvelvollisuudeksi, vaan veroasiat tulee sen mukaan tarkastaa samalla olennaisuuden ja suhteellisen riskin periaatteella kuin muutkin tilintarkastuksen kohteet. Veronsaajalla on halutessaan kuitenkin mahdollisuus solmia tilintarkastajan kanssa toimeksiantosopimus erityistarkastuksen suorittamista varten yhteisön kirjanpitoon, tilinpäätökseen ja hallintoon (mt 280).

Muistutuksen antamisen perusteista VALA toteaa, että muistutuksen kohteena ei voi olla verosäännösten noudattaminen sinänsä, vaan kirjanpitoon tai tilinpäätökseen sisältyvä olennainen virhe (mt 271).

Yhteisön veroasioiden laiminlyöntejä koskevan raportointivelvollisuuden laajentamiseen on ottanut kantaa myös kauppa ja teollisuusministeriön asettama 'Tilintarkastajien raportointityöryhmä' vuonna 1998. Suoraan ulkopuolisille, kuten verottajalle, raportointi on työryhmän mukaan nähty tilintarkastuksen yhteydessä vieraaksi, koska tilintarkastajan

toimeksiantajana on yhtiö ja raportointi tapahtuu lähtökohtaisesti hallitukselle, muulle yritysjohdolle ja omistajille, kuten osakeyhtiöissä yhtiökokoukselle. Ulkopuoliselle raportoinnin on katsottu edellyttävän tarkkaa sääntelyä, koska kysymys on salassapitovelvollisuudesta poikkeamisesta. Salassapitovelvollisuus ja tilintarkastuksen luottamuksellisuus ovat työryhmän mukaan tilintarkastuksen keskeisiä perusperiaatteita (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 1998, 55). Työryhmän mielestä tilintarkastajan aktiivinen raportointivelvollisuus muuttaisi ratkaisevasti tilintarkastajan nykyistä yhtiöoikeudellista asemaa omistajien valvontaelimenä (mt 69).

Tilintarkastajien raportointityöryhmällä oli tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentamisen sijaan kaksi muuta ehdotusta veronsaajan etujen edistämiseksi. Ensinnäkin maallikkotilintarkastuksesta tulisi työryhmän esityksen mukaan pitkällä aikavälillä luopua, jotta tilinpäätöksen luotettavuus voidaan paremmin turvata. Toisaalta työryhmä esitti, että kirjanpitosäännöksiä tulisi muuttaa siten, että vaadittaisiin yhteisöä erittelemään tilinpäätösaineistossa erääntyneet, mutta tilikauden päättyessä maksamatta olevat verot, jos ne ovat toiminnan laajuuteen nähden olennaisia. Nykyisellään täysin lainmukaisesti laaditusta tilinpäätöksestä ei välity lukijalle tietoa verojen ja maksujen laiminlyönneistä (mt 74).

Fant on tutkimuksessaan (Fant 1994, 137) kartoittanut tilintarkastajien, yritysjohtajien ja osakkeenomistajien suhtautumista ehdotukseen, että tilintarkastuskertomukseen sisältyvää raportointivelvollisuutta tulisi laajentaa koskemaan myös muun lainsäädännön kuten verolainsäädännön rikkomuksia. Tuloksena oli, että osakkeenomistajat suhtautuivat ehdotukseen varsin myönteisesti ja tilintarkastajat puolestaan hyvin kielteisesti. Yritysjohtajien ryhmä sen sijaan jakaantui selkeästi kahteen lähes yhtä suureen osaan, niihin jotka kannattivat ajatusta ja niihin, jotka vastustivat sitä, vain yksi prosentti johtajista suhtautui neutraalisti kysymykseen. (ks. taulukko 1). Suomalaisten ja ruotsalaisten tutkimusryhmien suhtautumisen välillä ei sen sijaan ollut Fantin tutkimuksessa merkitseviä eroja.

Taulukko 1: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentamiseen (Fant 1994, 137)								
Väite: <i>Tilintarkastajan raportointivelvollisuus tulisi laajentaa koskemaan myös verolainsäädännön rikkomuksia</i>								
Tutkimusryhmä	Suhtautuminen							
	Myönteinen		Neutraali		Kielteinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Tilintarkastajat	22	15.8	4	2.9	113	81.3	139	100
Yritysjohtajat	111	54.9	2	1	90	44.1	202	100
Osakkeenomistajat	124	65.9	16	8.5	48	25.6	188	100

Fant tiedusteli kolmelta tutkimusryhmältään (Fant 1994, 111) myös mielipidettä väitteeseen 'tilintarkastajan työtehtäviin kuuluu verolainsäädännön rikkomusten estäminen'. Tätä väitettä kannattivat sekä yritysjohtajat että osakkeenomistajat voimakkaasti, kun taas tilintarkastajat itse suhtautuivat jonkin verran varauksellisemmin. Yritysjohtajien osalta voidaan todeta, että he suhtautuivat huomattavasti varauksellisemmin tilintarkastajien raportointivelvollisuuksien lisäämiseen koskien verolainsäädännön rikkomuksia kuin yleensä tilintarkastajan suorittamaan yhteisön veroasioiden tarkastamiseen (ks. taulukko 2). Ruotsalaiset tilintarkastajat suhtautuivat suomalaisia myönteisemmin tilintarkastajan rooliin verolainsäädännön rikkomusten estäjänä.

Taulukko 2: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan rooliin verolainsäädännön rikkomusten estäjänä (Fant 1994, 111)								
Väite 2: <i>Tilintarkastajan työtehtäviin kuuluu verolainsäädännön rikkomusten estäminen</i>								
Tutkimusryhmä	Suhtautuminen							
	Myönteinen		Neutraali		Kielteinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Tilintarkastajat	80	56.7	0	0	61	43.3	141	100
Yritysjohtajat	165	80.1	0	0	41	19.9	206	100
Osakkeenomistajat	135	69.2	17	8.7	43	22.1	195	100

Kärkkäinen on puolestaan tutkimuksessaan (1998) selvittänyt, että verotarkastajat kannattivat tilintarkastajan sidosryhmistä¹ eniten ehdotusta, että tilintarkastuskertomuksessa tulisi ilmoittaa, mistä asioista tilintarkastaja on raportoinut yritysjohdolle (mt 156). Verotarkastajat kannattivat sidosryhmistä myös eniten ehdotusta, että tilintarkastajan tulisi raportoida veroviranomaisille suoraan havaitsemistaan virheistä ja laiminlyönneistä (mt 159). Sen sijaan verotarkastajat eivät katsoneet, että tilintarkastuksen uskottavuutta parantaisi se, että tilintarkastaja allekirjoittaisi tarkastamansa yrityksen veroilmoituksen. Mitä korkeampi tietotaso vastaajalla oli, sitä vähemmän hän kannatti ehdotusta (mt 159).

2.1.4 Tilintarkastajan tarkastus- ja raportointivelvollisuudet veroasioiden laiminlyönneistä kansainvälisesti

Niin Euroopan valtioissa kuin Yhdysvalloissakin tilintarkastajan tehtävä on raportoida tilintarkastuskertomuksessa ensisijaisesti siitä, antaako tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot ja toisaalta, onko tilinpäätöksen laatimisessa noudatettu sitä koskevia säännöksiä ja määräyksiä (Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998). Tilintarkastajan velvollisuus on näissä maissa raportoida kertomuksessaan myös havaitsemistaan selvistä rikoksista. Osassa Euroopan maita² ja Yhdysvalloissa tilintarkastajan odotetaan raportoivan myös havaitsemistaan petoksista. Hallinnon hoitoon liittyviä raportointivelvollisuuksia tilintarkastajalle on säädetty paitsi Suomessa, myös Saksassa, Norjassa ja Ruotsissa (mt 54).

Monissa valtioissa IFAC:in (International Federation of Accountants) standardit ovat olleet lähtökohtana tilintarkastuskertomuksen muodolle ja sisällölle. Standardit ovat siten edistäneet tilintarkastuskertomusten yhdenmukaisuutta kansainvälisesti. Tilintarkastajan lakisääteiset tehtävät tietyssä valtiossa on pääteltävissä hänelle tilintarkastuskertomuksessa kuuluvien

¹ Tilintarkastajan sidosryhmiä olivat Kärkkäisen tutkimuksessa laskentatoimen opettajat, osakesijoittajat, sijoitusanalyytikot, talousjohtajat, yrityspankkiirit ja taloustoimittajat.

² Ranskassa, Saksassa, Alankomaissa, Iso-Britanniassa, Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa

raportointivelvollisuuksien kautta. (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 50)

Suoraan ulkopuoliselle raportointi on useissa maissa nähty vieraaksi, koska tilintarkastajan toimeksiantajana on yhtiö ja tällöin tilintarkastajan odotetaan lähtökohtaisesti raportoivan yhtiön hallitukselle, muulle yritysjohdolle ja omistajia edustavalle yhtiökokoukselle. Kun tilintarkastaja raportoi ulkopuoliselle, yleensä viranomaiselle, tilintarkastuksen luottamuksellisuus on vaarassa kärsiä. Sen vuoksi tilintarkastajan laajemmasta raportointivelvollisuudesta on yleensä olemassa tarkat säännökset laissa (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 54).

Porterin tutkimuksessa (Porter 1993, 63) päädyttiin toteamaan, että myöskään kustannus-hyöty näkökulmasta tilintarkastajan ei kannata raportoida yhteisön rikkomuksista suoraan esimerkiksi veroviranomaiselle. Veroviranomaiselle raportointi vahingoittaisi todennäköisesti tilintarkastajan ja asiakkaan välistä suhdetta, jolloin muiden tilintarkastustehtävien suorittamisesta voisi tulla vaikeampaa, mikä puolestaan lisäisi tilintarkastukseen tarvittavaa aikaa ja kustannuksia.

Ulkopuoliselle raportointi edellyttää yleensä, että tilintarkastaja on havainnut tarkastamassaan yhteisössä seikkoja, jotka saattavat vaikuttaa olennaisesti tilinpäätöksen sisältöön. On kuitenkin mahdollista, että tilintarkastajan edellytetään raportoivan myös muista seikoista kuin tilinpäätöksen oikeellisuudesta tai yhtiöoikeuden säännösten noudattamisesta kuten verolainsäädännön rikkomuksista (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 55 ja 58).

Mikäli tilintarkastaja havaitsee tarkastamassaan yhteisössä seikkoja, jotka mahdollisesti edellyttäisivät ulkopuoliselle raportointia, tilintarkastajalta edellytetään usein standardeissa korostunutta huolellisuusvelvollisuutta, laajennettua tarkastusvelvollisuutta ja joskus eroamisvelvollisuutta. Siten esimerkiksi IFAC:in standardien mukaan tilintarkastajan tulee tällöin ensiksi hankkia lisätietoja epäilyjen varmistamiseksi tai poistamiseksi. Sen jälkeen

tilintarkastajan on raportoitava asiasta yritysjohdolle. Vasta mikäli yritysjohto ei ryhdy asian edellyttämiin toimenpiteisiin, tilintarkastajan on raportoitava asiasta tilintarkastuskertomuksessa tai suoraan ulkopuoliselle. Yleensä tilintarkastajalla on tällöin myös oikeus tai velvollisuus erota tilintarkastustehtävästä (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 55).

Tilintarkastajan laajennettua raportointivelvollisuutta on yleensä perusteltu yleisen edun huomioonottamisella. Yleisellä edulla tarkoitetaan tässä yhteydessä ennen kaikkea yrityksen välittömien sidosryhmien, kuten velkojien, sijoittajien ja työntekijöiden tiedontarpeista huolehtimista. Pohjoismaissa on kuitenkin pyritty tilintarkastajien laajennetun raportointivelvollisuuden avulla edistämään myös verovelvollisuuksien parempaa noudattamista (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, 57-58).

Ruossissa tilintarkastajien velvollisuudesta raportoida tietyistä yhteisön laiminlyönneistä veroasioiden hoidossa on säädetty lailla vuoden 1985 alusta (Tidström & Rosén 1986, 16). Alunperin säännös sisältyi Ruotsin osakeyhtiölain 10. lukuun sen 10. pykälään ja oli seuraavankaltainen (FAR 1988, 162):

tilintarkastuskertomuksessa tulee mainita, jos tilintarkastaja huomaa, että yritys ei ole täyttänyt velvollisuuttaan

1. hoitaa ennakonperintä ennakkoperintälain mukaisesti

(att göra avdrag för preliminär A-skatt eller kvarstående skatt enligt uppbördslagen)

2. ilmoittautua rekisteröitäväksi arvonlisäverovelvollisten rekisteriin

(att anmäla sig för registrering enligt 19 § lagen (1968:430) om mervärdeskatt)

3. antaa työnantaja- tai arvonlisäveromaksujen valvontailmoituksia

(att lämna uppgift enligt 54 § 1 mom. uppbördslagen, 4 eller 11 § lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare eller 22 § lagen om mervärdeskatt)

4. maksaa edellisissä kohdissa mainitut verot ja maksut oikea-aikaisesti

(att i rätt tid betala skatter och avgifter som avses i 1-3).

Nykyisin säännös sisältyy osakeyhtiölain 10. luvun 31. pykälään, mutta on säilynyt sisällöltään samanlaisena (FAR 1998, 50). Valtion tilintarkastuslautakunnan lausunnossa

todetaan (Aho & Vänskä 1996, 280), että tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentaminen ei ole Ruotsissa osoittautunut tarpeelliseksi. Edellä mainittu toteamus perustuu todennäköisesti siihen havaintoon, että Ruotsissa noudatetaan samaa IFAC:in standardien kanssa sopusoinnussa olevaa käytäntöä kuin Suomessakin, että tilintarkastaja raportoi puutteellisuuksista ensin yritysjohdolle ja mikäli asiat eivät korjaannu, harkitsee raportoimista tilintarkastuskertomuksessa, mikäli kyseessä on olennainen rikkomus (Tidström & Rosén 1986, 19). Olennaisuutta tulee Tidströmin ja Rosénin³ mukaan arvioida ennen kaikkea suhteessa yrityksen toimintaan, kuten liikevaihtoon tai taseen loppusummaan (mt 19). Tilintarkastajien raportointityöryhmä (kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 1998, 59) oli kuitenkin sitä mieltä, että verorikkomukset yksilöivällä lainsäädännöksellä voi olla merkitystä rikkomusten ennalta ehkäisemisessä.

Tidström ja Rosén kommentoivat (1986, 16-19) lainsäädännön merkitystä verojen ja maksujen tarkastamiselle käytännössä pian lain voimaantulon jälkeen. He totesivat samaan tapaan kuin valtion tilintarkastuslautakunta (Aho & Vänskä 1996, 270), että olennaisuus ja riski ovat pääperiaatteina myös verojen ja maksujen tarkastamisessa (Tidström & Rosén 1986, 16). He painottivat yrityksen sisäisten kontrollien tarkastamisen merkitystä. Vasta mikäli yrityksen sisäinen kontrolli osoittautuu puutteelliseksi, tarkastetaan aineistoa tarkemmin. Tilintarkastajan tehtävä on siten edellä mainittujen kirjoittajien mukaan ennen kaikkea varmistua, että yritys tuntee vallitsevan lainsäädännön ja että tarkoituksenmukaiset rutiinit verojen ja maksujen hoitamiseksi ovat olemassa (mt 18).

Tilintarkastajien tiedonantovelvollisuuden laajentamista veroviranomaisille on pohdittu jonkin verran eri näkökulmasta vuonna 1988 tehdyssä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa, jossa selvitettiin, tulisiko verotarkastajille antaa oikeus tutustua tilintarkastajan työpapereihin (Soroosh 1988, 44-49). Tutkimusryhminä olivat tilintarkastajat ja yritysten veroasioista vastaavat johtajat. Kuten arvata saattaa, ehdotusta vastustettiin voimakkaasti: 95 % tilintarkastajista ja 94 % yritysjohtajista vastusti asiaa. Kuitenkin mikäli tutkitaan verotukseen

---

³ Göran Tidström ja Sven Rosén ovat ruotsalaisia tilintarkastajia.

liittyvää petosta 55 % tilintarkastajista ja 62 % yritysjohtajista oli sitä mieltä, että verotarkastajille pitäisi antaa oikeus tutustua tilintarkastajien työpapereihin (mt 48). Haittoina verotarkastajien laajemmasta oikeudesta tiedonsaatiin tuotiin artikkelissa esiin mm. se, että yritys voi tällöin pantata tietoja tilintarkastajaltaan ja antaa verokonsultointitehtävät juristien tai oman henkilöstön tehtäväksi. Lisäksi on mahdollisuus, että tilintarkastajan työpapereihin ei enää dokumentoitaisi niin laajasti veroasioita koskevia seikkoja (mt 46).

2.2 Tilintarkastaja verokonsulttina

2.2.1 Tilintarkastajan edellytykset toimia verokonsulttina

2.2.1.1 Tilintarkastajan ammattitaito

Tärkeänä edellytyksenä tilintarkastajan toiminnalle verokonsulttina on luonnollisesti tilintarkastajan riittävä tietopohja ja käytännön kokemus verosuunnitteluun liittyvissä kysymyksissä. Tilintarkastajan tulee itse punnita pätevyytensä konsultointitehtävään. Jos arviona on, että pätevyys ei riitä parhaaseen mahdolliseen tulokseen, tilintarkastajan tulee kieltäytyä vastaanottamasta tehtävää (Kyyrö 1987, 49).

KPMG uutisissa (KPMG uutiset, lokakuu 1997, 18) viitataan International Tax Review:in tekemään selvitykseen, jonka mukaan Suomessa verotuksen huippuasiantuntemus keskittyy suurille tilintarkastustoimistoille: KPMG Widerille, Coopers & Lybrandille, Arthur Andersenille ja Ernst & Young:lle. Kuudesta lehden mainitsemasta verotuksen huippuasiantuntijasta⁴ kukaan ei ole KHT-tilintarkastaja ja heillä kaikilla on oikeustieteellinen peruskoulutus. Koska tilintarkastus ja verotus ovat molemmat osaamisalueina vaativia, huippuasiantuntijaksi tullakseen onkin ilmeisesti syytä keskittyä vain toiseen niistä. Tilintarkastustoimistojen veroasiantuntijoina työskentelee kuitenkin paitsi oikeustieteellisen myös kauppatieteellisen koulutuksen omaavia henkilöitä (KPMG uutiset, syyskuu 1996, 3-4),

---

⁴ Jarmo Ikkala, Ilkka Kajas, Arto Kukkonen, Timo Martikkala, Raimo Pallonen ja Pekka Salonen

vaikka he ovatkin vähemmistönä. Vaikka tilintarkastajan on ilmeisesti vaikea olla samanaikaisesti myös verotuksen huippuasiantuntija, hän voi pyrkiä erikoistumaan jollekin verotuksen osa-alueelle ja saavuttamaan hyvän asiantuntemuksen sen puitteissa.

Tilintarkastajan toimintaa verokonsulttina puoltaa erityisesti se, että verokonsultointi on tilintarkastajan luonnollisella pätevyysalueella ja liittyy läheisesti tilintarkastukseen. Kukkosen mukaan (Kukkonen 1991, 99) tuntuisikin epäterveeltä, jos parasta asiantuntija-ainesta lähdetäisiin syrjäyttämään siten, että tilintarkastajilta kiellettäisiin verokonsultointi.

2.2.1.2 Tilintarkastajan lainkuuliaisuus ja vastuuntunto

Aho & Vänskä (1996, 18) toteaa, että 'joissakin tilanteissa saattaa olla epäselvää, sovelletaanko tilintarkastuslakia esimerkiksi verokonsultointiin'. Tällöin ratkaisevaa on, miten toimeksiantaja on nähnyt asian. Edellä mainitun periaatteen mukaan lakia sovelletaan, mikäli toimeksiantaja on halunnut palkata verokonsultiksi nimenomaan tilintarkastajan ominaisuuksilla varustetun henkilön. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi hyväksytyiltä tilintarkastajilta vaadittava ammattitaito, riippumattomuus ja vastuuntunto.

Tilintarkastuksesta erillisiin verokonsultointitoimeksiantoihin sovelletaan tilintarkastuslakia vain osittain. Tilintarkastajan muun toiminnan sisällyttäminen lain piiriin on katsottu tärkeäksi sekä toimeksiantajan että sivullisten intressien turvaamiseksi (Aho & Vänskä 1996, 16). Siten konsultoidessaan tilintarkastajan on tilintarkastuslain 1 §:n 2. momentin mukaan noudatettava hyvää tilintarkastustapaa (16 §) ja salassapitovelvollisuutta (25 §). Hän ei myöskään vapaudu tilintarkastuslautakunnan valvonnan ja ohjauksen alaisuudesta (28-39 §).

Verolainsäädännöstä tilintarkastajan tulee toimiessaan verokonsulttina ottaa huomioon verotusmenettelylain säännökset, jotka kieltävät veronkiertämisen (VerMenL 28 §) ja peitellyn osingonjaon (29 §). Veronkiertämisestä Jägerhorn toteaa, että tilintarkastajan ei tule

ehdottaa veronkiertämiseen tähtääviä toimenpiteitä tai vielä vähemmän osallistua niiden toteuttamiseen (Jägerhorn 1983, 19). Myös rikoslain viidennessä luvussa kielletään yllyttäminen tai neuvominen lainvastaiseen tai rangaistavaan tekoon rikosoikeudellisen vastuun uhalla (RL 5:2 ja 5:3). Siten tilintarkastaja voi perustaa neuvonsa vain lain antamiin mahdollisuuksiin ja epävarmoissa tapauksissa hänen on syytä neuvotella esimerkiksi tilintarkastustoimiston varsinaisen veroasiantuntijan kanssa tai pyytää ennakkoratkaisu veroviranomaisilta.

Tilintarkastajien ammattikunnan etiikka edellyttää, että tilintarkastaja noudattaa kaikissa toimissaan lakia sekä viranomaisten ohjeita ja määräyksiä (Koskelainen 1995, 291). Tilintarkastajavalassa hyväksytty tilintarkastaja lisäksi lupaa toimia rehellisesti, puolueettomasti ja tunnollisesti (mt 290). Mikäli tilintarkastajat toimivat myös käytännössä kuten heidän ammattikuntansa etiikka edellyttää, veronsaajalle ei pitäisi koitua tilintarkastajan toiminnasta verokonsulttina mitään haittaa. Onhan verosuunnittelu lain sallimissa rajoissa sallittua toisin kuin veronkiertämiseen tähtäävät toimenpiteet.

2.2.1.3 Tilintarkastajan riippumattomuus

Tilintarkastajan riippumattomuutta on käsitelty kirjallisuudessa runsaasti. Mautz ja Sharaf toteavat tilintarkastuksen filosofiaa käsittelevässä kirjassaan (Mautz & Sharaf 1961, 204), että riippumattomuus on tilintarkastusteorian kulmakiviä, koska riippumattomuuden säilyttäminen on kiistatta tärkeä elementti tilintarkastajan toiminnassa. Mautz ja Sharaf jakoivat teoksessaan tilintarkastajan riippumattomuuden kolmeen osa-alueeseen, joita ovat vapaus suunnitella tilintarkastusohjelma itsenäisesti, vapaus suorittaa tarkastus kuten myös raportoida tarkastuksen tuloksista muiden mielipiteistä riippumatta. Sarja puolestaan toteaa kolme vuosikymmentä myöhemmin (Sarja 1999, 81), että riippumattomuus ei ole yksinkertainen käsite. Se syntyy Sarjan mukaan niin henkilökohtaisten, organisatoristen kuin ympäristöllisten tekijöidenkin yhdistämisen lopputuloksena.

Tilintarkastuslain 23 §:n 1. momentissa todetaan: 'Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman tilintarkastuksen toimittamiseen. Jos edellytykset riippumattomaan tarkastukseen puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta tehtävää tai luovuttava siitä'. Tilintarkastuslain perustelutekstien mukaan kuitenkin 23 ja 24 §:n riippumattomuutta ja esteellisyyttä koskevia säännöksiä ei yleensä sovelleta tilintarkastajan toimintaan konsulttina. Esimerkiksi hallituksen esityksessä todetaan, että hyväksytty tilintarkastaja voi konsultoida lähisukulaistaan verotukseen liittyvissä kysymyksissä (HE 295/93, 20). Edellä sanottu pitää kuitenkin paikkansa vain, jos siitä ei ole haittaa tilintarkastajan lakisääteisille työtehtäville, sillä 'tilintarkastaja ei saa olla mukana toiminnassa, joka ei sovellu hänen ammattivelvollisuuksiinsa riippumattomana tilintarkastajana' (Tilintarkastusalan suositukset 1997, 13). Esimerkiksi jos tilintarkastajalle tarjotaan konsultointitehtävää, joka liian suuren taloudellisen merkityksensä vuoksi uhkaa tilintarkastuksen riippumattomuutta, hänen tulee kieltäytyä tehtävästä.

Perusongelma tilintarkastuksen ja verokonsultoinnin yhdistämisessä on kysymys, miten tilintarkastuksen puolueettomuus ja luotettavuus voidaan taata, jos tilintarkastaja tarkastaa toimenpiteitä tai tilinpäätöksen lukuja, joihin hän on ollut itse vaikuttamassa, vaikka tosin vain suunnitteluvaiheessa – ei päätöksentekovaiheessa. Sanotun kaltainen tilanne voi syntyä, jos tilintarkastaja toimii saman yrityksen tilintarkastajana ja verokonsulttina. Flint toteaaakin (Flint 1992, 81) että säilyttääkseen riippumattomuutensa tilintarkastajan tulisi konsultoida eri yritystä kuin mitä hän tarkastaa. Edellä mainitusta periaatteesta on syytä pitää kiinni erityisesti, jos kysymyksessä on yritys, jolla on suuri julkisuusarvo, kuten suuryrityksillä tai julkiseen talouteen kuuluvilla yhteisöillä. Epäily näiden yhteisöjen tilintarkastajien puolueettomuudesta voi Flintin mukaan vahingoittaa koko tilintarkastajakunnan mainetta (mt, 84). Koska suuryritykset käyttävät yleensä suurten tilintarkastustoimistojen palveluja, tehtävät voidaankin erottaa siten, että toimistojen itsenäiset veroasiantuntijaosastot hoitavat verokonsultoinnin erillään tilintarkastuksesta. Tässäkään tapauksessa ei kuitenkaan päästä riippumattomuusongelmasta kokonaan eroon (Orhanen & Surakka 1989, 57-58), vaan

ongelman kannalta selkeämpi ratkaisu olisi osastojen erottaminen erillisiksi yhtiöiksi (Koskelainen 1995, 291 ja Anonymus 1988, 94).

Pienyryyksissä tilintarkastaja hoitaa usein sekä tilintarkastuksen että verokonsultoinnin (Koskela 1990b, 39). Tällöin tilintarkastajan riippumattomuus suhteessa yhtiön johtoon ei ole niin kriittisessä asemassa, varsinkin jos pienyrytyksen johto ja omistus eivät eriydy toisistaan. Pienyrytysten tapauksessa korostuukin tilintarkastajan vastuu suhteessa yhteiskuntaan ja yrityksen sidosryhmiin (Fant 1992, 57). Fantin mielestä (mt, 58) tehtävien yhdistäminen tulisi sallia, koska pienyrytysten tilintarkastustoimintoihin ei kohdistu sellaista yhteiskunnallista mielenkiintoa kuin esimerkiksi pörssiyritysten. Toisaalta tilintarkastajan ja verokonsultin tehtävien yhdistäminen voi olla yhteiskunnan kannalta edullistakin, sillä pienyrytykset tarvitsevat joka tapauksessa verotukseen liittyvää neuvonantoa yrityksen ulkopuolelta, ja tällöin tilintarkastaja on verottajan kannalta ilmeisesti varsin turvallinen valinta. Sillä seikalla, että pienyrytykset voivat hyödyntää tilintarkastajien neuvontapalveluita niin yritys- kuin henkilökohtaisenkin verotuksen alueilla on Koskelan tutkimuksen (1990) mukaan tärkeä merkitys yrittäjien motivoimiseksi koko tilintarkastuksen mielekkyydestä.

Tilintarkastajan tulee kuitenkin arvioida tapaus kerrallaan, ovatko konsultoinnista saatavat hyödyt suuremmat kuin se haitta, mikä aiheutuu mahdollisesta vaikutuksesta tilintarkastajan riippumattomuuteen (Kyyrö 1987, 61). Kuten Kilpi (1990, 203) toteaa: 'liian herkkä epäily tilintarkastajan osallistumisesta veronkiertosuunnitelmien tekoon ei nosta järjestelmän uskottavuutta'.

Verotarkastajien näkemyksiä tilintarkastajien riippumattomuudesta verokonsultoinnin yhteydessä on selvittänyt Kärkkäinen tutkimuksessaan vuodelta 1998. Verotarkastajat olivat kyselyn mukaan samaa mieltä väitteestä, että tilintarkastaja ei saa toimia konsulttina samassa yrityksessä, jossa hän toimii tilintarkastajana (mt 143). Vastaajan tietämys tilintarkastajan toiminnan sisällöstä vaikutti kuitenkin suhtautumiseen. Mitä paremmin vastaaja tunsi tilintarkastajan työn sisältöä, sitä vähemmän hän kannatti konsultointikieltoa. Ainoastaan ne,

jotka tunsivat epäluottamusta tilintarkastajien ammattikuntaa kohtaan arvelivat, että konsultointikielto parantaisi tilintarkastajien ammattikunnan uskottavuutta (mt 143).

2.2.2 Verokonsultointi tilintarkastajien tehtäväkentässä

Tilintarkastajat harjoittavat verokonsultointia etenkin pienten yritysten tilintarkastuksen yhteydessä. Koskelan tutkimuksen mukaan (Koskela 1990a, 56) vuonna 1990 126:sta KHT-tilintarkastajasta 101 mainitsi johdon konsultoinnin kuuluvan pienyrityksen tilintarkastuksen kolmen tärkeimmän kohdealueen joukkoon. Sen ohitti vain kirjanpidon ja tilinpäätöksen laillisuusvalvonta 109:llä vastauksella. Johdon konsultoinnissa verokysymyksillä on hyvin keskeinen sija.

Koska pienyrityksillä ei yleensä ole omaa asiantuntijahenkilökuntaa verotuksen alueella (Prepula 1982, 24), tilintarkastajan neuvot ovat osin myös edellytyksenä, jotta yrittäjät osaavat esimerkiksi soveltaa uusia verolakeja. Veroneuvonta liittyy läheisesti tilintarkastukseen, etenkin sen hallinnon tarkastuksen osa-alueeseen, sillä samalla kun tilintarkastaja huomauttaa yhteisön johdolle veroasioiden hoidossa ilmenevistä puutteista, hänen edellytetään neuvovan, miten virheet on korjattava. Tässä tapauksessa ei ole olemassa mitään ristiriitaa veronsaajan ja yritysjohtajan tavoitteiden kanssa (Kyyrö 1987, 60).

Käsitys siitä, miten laajaa veroneuvonnan tulisi olla, jotta sitä ei katsota kuuluvaksi lakisääteiseen tilintarkastukseen, vaihtelee huomattavasti (Kyyrö 1987, 17). Epämääräisyys johtuu osittain hallinnon tarkastuksen normittamattomuudesta. Mikäli veroneuvonta on luonteeltaan teknistä avustamista, tilintarkastuksen ja veroneuvonnan yhdistämisestä syntyy tuskin mitään ongelmia (Fant 1994, 177), mutta mitä pidemmälle loitotaan teknisestä avustamisesta verosuunnittelun suuntaan, sitä mahdollisemmaksi tulevat tilintarkastajan riippumattomuutta koskevat ongelmat.

Tilintarkastajan käyttöä verokonsulttina puoltaa se, että tilintarkastuksen ja verokonsultoinnin yhdistämisestä on saavutettavissa synergiaetuja⁵ verrattuna tehtävien suorittamiseen toisistaan riippumatta. Osallistuessaan yrityksen verosuunnitteluun tilintarkastaja oppii paremmin tuntemaan yrityksen toiminnot, mikä tehostaa tilintarkastusta (Kyyrö 1987, 22). Tilintarkastaja pystyy tällöin ottamaan paremmin kantaa myös siihen, onko yhtiön hallinto järjestetty laillisella tavalla. Toisaalta pätevän verokonsultoinnin edellytyksenä on yrityksen taloudellisen aseman hyvä tuntemus, joka tilintarkastajalla on jo konsultointitehtävää aloittaessaan toisin kuin ulkopuolisella konsultilla. Yrityksen kannalta tilintarkastuksen ja verokonsultoinnin yhdistämisestä on hyötyä muun muassa kustannussäästöjen muodossa (Jägerhorn 1981b, 184). Yritys voi valitsemalla tilintarkastajansa konsultiksi varmistua konsultin pätevyydestä ja asiantuntemuksesta (Kyyrö 1987, 22), kuten myös vastuuntunnosta (Kukkonen 1991, 99).

Tilintarkastajien kannalta mahdollisuudet laajentaa tilintarkastajan tehtäväkenttää konsultoinnin suuntaan tekevät Jägerhornin mukaan (Jägerhorn 1983, 19) ammatista houkuttelevamman lahjakkaiden alalutelijoiden silmissä. Tilintarkastajat näkevät lisäksi konsultoinnin mahdollisuutenaan tarjota parempaa palvelua asiakkailleen (Kyyrö 1987, 14) ja kehittyä ammattitaidoissaan (Fant 1994, 57).

Verokonsultoinnin merkitystä tilintarkastajan tehtäväkentässä ovat tutkineet Jägerhorn (1981), Orhanen ja Surakka (1989) sekä Koskela (1990). Jägerhornin tutkimuksen mukaan (Jägerhorn 1981a, 40) vuonna 1980 tilintarkastajan työaika jakaantui siten, että tilintarkastajat käyttivät varsinaisten tilintarkastustehtävien suorittamiseen 75 % työajastaan ja vastaavasti konsultointiin 25 %. Muissa edellä mainituissa tutkimuksissa ei ole selvitetty, onko konsultoinnin osuus mahdollisesti lisääntynyt vuoden 1980 jälkeen, kuten tilintarkastajat tuolloin arvelivat.

---

⁵ Synergialla tarkoitetaan lisähyötyä kahden eri tehtävän yhdistämisestä, matemaattisesti $2 + 2 = 5$

Jägerhornin tutkimuksen mukaan suomalaisista tilintarkastajista 84 % oli vuoden aikana konsultoinut verosuunnittelun alueella, verovalitusasioissa oli puolestaan konsultoinut 68 % ja veroilmoitusten laatimisessa 36 % (Jägerhorn 1981a, 49), osa tutkimusjoukosta ei ollut konsultoinut millään alueella. Konsultointitehtävistä verokonsultoinnin osuus oli Jägerhornin tutkimuksen mukaan ajankäytöllisesti merkittävin (35 %), kun kirjanpitoon ja tilinpäätökseen liittyvän konsultoinnin osuudeksi jäi vain 16 % tilintarkastajien konsultointiin yhteensä käyttämästä ajasta (mt, 40).

Orhasen ja Surakan tutkimuksen mukaan vuonna 1987 tutkimukseen osallistuneista 89:stä suomalaisesta KHT-tilintarkastajasta valtaosa oli konsultoinut verosuunnittelun alueella ja käytännön verokysymyksissä, johon sisältyvät mm. veroilmoitukset ja -valitukset. Verokonsultointi oli siten Orhasen ja Surakan tutkimuksen mukaan (Orhanen & Surakka 1989, 85) lähes yhtä yleinen konsultointialue kuin kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmat tai tilinpäätössuunnittelu. Orhasen ja Surakan tutkimuksessa selvitettiin (mt, 146) myös yritysten kannalta viisi yleisintä konsultointialuetta, joilla yritys oli käyttänyt tilintarkastajan palveluja. Ne olivat: tilinpäätössuunnittelu (89 %), verosuunnittelu (87 %), kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmat (76 %), yrityskaupat (57 %) ja käytännön verokysymykset (56 %).

Koskelan tutkimuksessa, jossa selvitettiin erityisesti pienyritysten ja tilintarkastuksen suhdetta, puolestaan 90 % tilintarkastajista ilmoitti suorittavansa usein tai melko usein yritysverotukseen liittyviä konsultointitehtäviä ja 37 % ilmoitti konsultoivansa myös omistajan verotukseen liittyvissä kysymyksissä (Koskela 1990a, 58). Edellä mainittu pieni prosenttiosuus selittyy sillä, että osa tutkimuksessa mukana olleista tilintarkastajista konsultoi vain suuryrityksiä. Koskelan tutkimuksen tuloksia oli lisäksi, että päätoimiset tilintarkastajat harjoittavat sivutoimisia tilintarkastajia enemmän yritysverotukseen liittyvää konsultointia, mikä selittyy Koskelan mukaan toisaalta sillä, että päätoimisille tilintarkastajille jää paremmin aikaa varsinaisen tilintarkastuksen ulkopuolisiin tehtäviin ja toisaalta sillä, että päätoimiset tilintarkastajat työskentelevät toimistoissa, joissa tarjotaan asiakkaille myös alaan liittyviä tukipalveluita (mt, 73).

Edellä mainituista tutkimuksista selviää yhtäpitävästi, että verokonsultointi on konsultointialueena tilintarkastajille lähes yhtä merkittävä kuin kirjanpitoon ja tilintarkastukseen liittyvä konsultointi ja että lähes jokainen ylipäättään konsultointia harjoittavista tilintarkastajista osallistuu verokonsultointiin muodossa tai toisessa. Verokonsultoinnin merkittävyyttä tilintarkastajien konsultointialueena selittää osaltaan ehkä Koskelan tutkimustulos (Koskela 1990a, 48), jonka mukaan suomalaiset KHT-tilintarkastajat käyttivät v. 1990 42 % kokonaistilintarkastusajastaan pienten yritysten⁶ tilintarkastukseen ja toisaalta mitä pienemmästä yrityksestä on kysymys, sitä enemmän yrittäjät odottavat tilintarkastajalta verokysymyksiin liittyvää neuvontaa.

Jägerhorn 1980		Orhanen & Surakka 1989	
1. Verosuunnittelu	84%	1. Tilinpäätössuunnittelu	99%
2. Kirjanpidon ongelmat	75%	2. Kirjanpidon ongelmat	95%
3. Verovalitukset	68%	3. Verosuunnittelu	93%
4. Tilikartan laatiminen	50%	4. Käytännön verokysymykset	90%
5. ATK-kysymykset	49%	5. Yrityskaupat	82%

Jägerhornin ja Orhasen & Surakan tutkimusten vertailukelpoisuuteen vaikuttaa se, että Jägerhornin tutkimuksen 100 %:ssa oli mukana kaikki vastanneet tilintarkastajat, vaikka osa heistä ei konsultoinut millään alueella, kun taas Orhasen & Surakan 100%:ssa on mukana vain ne tilintarkastajat, jotka ilmoittivat konsultoivansa jollakin alueella.

Koskela 1990		Koskelan tutkimuksessa prosenttiosuudet tarkoittavat konsultointia usein tai melko usein, kun taas edellisissä tutkimuksissa prosenttiosuudet viittaavat konsultointiin edellisen vuoden aikana.
1. Yritysverotus	90%	
2. Kirjanpito ja tilinpäätös	89%	
3. Yrityskaupat	40%	
4. Budjetointi	40%	
5. Omistajan verotus	37%	

Taulukko 3: Tilintarkastajien yleisimmät konsultointialueet 1980, 1989 ja 1990
Lähteet: Jägerhorn 1981a, 49, Orhanen & Surakka 1989, 85, Koskela 1990a, 58

⁶ Alle 20 henkeä työllistävien yritysten

Yleisimpiä verokonsultoinnin aihealueita ovat Vahteran mukaan (Vahtera 1986, 459) yleinen vero- ja tilinpäätössuunnittelu, yrityskauppojen ja yritysmuotojärjestelyjen yhteydessä tapahtuvien verovaikutusten selvittäminen sekä käytännön verokysymykset, kuten veroilmoitusten laatiminen ja verovalitukset. Pienten yritysten kohdalla tilintarkastajat konsultoivat myös yrittäjän henkilökohtaiseen verotukseen liittyvissä kysymyksissä.

2.2.3 Tilintarkastajien ja sidosryhmien suhtautuminen tilintarkastajan toimintaan verokonsulttina

Fant on tutkinut (Fant 1994, 176-180) vuonna 1990 tilintarkastajien ja yritysjohtajien asenteita suhteessa tilintarkastajan osallistumiseen veroilmoitusten ja -valitusten laatimiseen sekä yrityksen verosuunnitteluun. Tutkimuksen mukaan suomalaiset tilintarkastajat suhtautuivat v. 1990 varauksellisesti väitteeseen 'tilintarkastaja voi laatia asiakkaansa veroilmoituksen', toisin kuin ruotsalaiset tilintarkastajat. Fant toteaa, että jos tilintarkastaja tyytyy vain siirtämään tilinpäätöksen luvut veroilmoitukseen, tilintarkastajan riippumattomuuden säilymistä voidaan tuskin kyseenalaistaa.

Taulukko 4: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön veroilmoituksen laatijana (Fant 1994, 178)								
Väite: <i>Tilintarkastaja voi tehdä asiakkaansa veroilmoituksen</i>								
Tutkimusryhmä	Suhtautuminen							
	Myönteinen		Neutraali		Kielteinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Tilintarkastajat	47	33.3	3	2.1	91	64.6	141	100
Yritysjohtajat	72	34.4	3	1.4	134	64.2	209	100

Väitteeseen 'tilintarkastaja voi laatia verovalituksen asiakkaansa puolesta' suomalaiset tilintarkastajat puolestaan suhtautuivat huomattavasti myönteisemmin kuin veroilmoitusten laatimiseen, kun taas yritysjohtajien suhtautuminen jakautui lähes tasan kahtia: puolet

yritysjohtajista suhtautui väitteeseen myönteisesti ja puolet kielteisesti. Fant toteaa, että tilintarkastajan tulisi verovalitusten tapauksessa tyytyä mieluummin vain antamaan yritykselle neuvoja, miten verovalitus tulisi laatia, kuin osallistua itse sen toteuttamiseen. Osallistumalla verovalituksen laatimiseen tilintarkastaja samaistuu jossain määrin yritysjohtoon ja tällöin voi julkisten tahojen, kuten verottajan luottamus tilintarkastajan riippumattomuuteen kärsiä. Sekä tilintarkastajat että yritysjohtajat olivat kaikesta huolimatta sitä mieltä, että tilintarkastajan veroasiantuntijuutta voisi hyödyntää enemmän edellä mainitulla alueella. Suomalaisten ja ruotsalaisten tilintarkastajien suhtautuminen ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Taulukko 5: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön verovalituksen laatijana (Fant 1994, 179)								
Väite: <i>Tilintarkastaja voi tehdä asiakkaansa verovalituksen</i>								
Tutkimusryhmä	Suhtautuminen							
	Myönteinen		Neutraali		Kielteinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Tilintarkastajat	108	76.6	2	1.4	31	22.0	141	100
Yritysjohtajat	102	49.7	3	1.5	100	48.8	205	100

Molemmat tahot suhtautuivat huomattavan myönteisesti väitteeseen 'tilintarkastaja voi konsultoida asiakastaan verotukseen liittyvissä kysymyksissä ja auttaa yrityksen verosuunnittelussa'. Sekä tilintarkastajat että yritysjohtajat katsoivat lisäksi, että tilintarkastajan pätevyyttä voisi tälläkin alueella hyödyntää nykyistä enemmän. Kaikilla edellä mainituilla veroasiantuntijuutta vaativilla alueilla sekä tilintarkastajat itse että yritysjohtajat katsoivat tilintarkastajien olevan riittävän päteviä.

Taulukko 6: Fantin suomalaisten tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajaan yhteisön verosuunnitelmien laatijana (Fant 1994, 180)								
Väite: <i>Tilintarkastaja voi tehdä asiakkaalleen verosuunnitelmia</i>								
Tutkimusryhmä	Suhtautuminen							
	Myönteinen		Neutraali		Kielteinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Tilintarkastajat	136	96.4	1	0.7	4	2.9	141	100
Yritysjohtajat	162	77.5	1	0.5	46	22.0	209	100

2.3 Tilintarkastajan vastuu ja valvonta veroasiantuntijana

2.3.1 Tilintarkastajan vastuun lainsäädännöllinen perusta

Tilintarkastajan vastuu on säädelty tilintarkastuslaissa, jossa se on jaettu vahingonkorvausvastuuseen ja rikosvastuuseen. Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuuden perusteet määritellään tilintarkastuslain 44 §:ssä: 'Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on toimeensa aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle'. Siten tilintarkastaja voi joutua korvaamaan yhteisölle taloudellisen menetyksen, joka yhteisölle on aiheutunut, kun tilintarkastaja ei ole esimerkiksi veroasioita tarkastaessaan huomannut niihin liittyvää olennaista virhettä tai ei ole raportoinut siitä tilintarkastuskertomuksessa (Aho & Vänskä 1996, 220). Vahingonkorvausvastuun syntymisen edellytyksenä on selvän syy-yhteyden olemassaolo tilintarkastajan toiminnan ja vahingon välillä.

Tilintarkastaja on tilintarkastuslain 44 §:n mukaan velvollinen korvaamaan myös vahingon, joka on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai muulle henkilölle tilintarkastuslakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia tai yhtiöjärjестystä rikkomalla. Muihin henkilöihin kuuluvat Ahon ja Vänskän (1996, 221) mukaan esimerkiksi yhteisön luotonantajat; ilmeisesti tähän joukkoon voitaisiin yhteisön velkojien tasavertaisuuden periaatteen mukaan laskea

myös verottaja. Siten tilintarkastaja voisi ainakin periaatteessa joutua korvaamaan verottajalle vahingon, jonka hän on aiheuttanut tilintarkastuslakia tai yhteisölakia rikkomalla. On huomattava, että verolakien rikkomisesta sinänsä ei tilintarkastajalle ole määrätty vahingonkorvausvelvollisuutta ellei siitä aiheudu vahinkoa yhteisölle, mutta toimiminen lainsäädännön vastaisesti voi johtaa kurinpitotoimiin keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan taholta.

Tilintarkastajan rikosperusteisesta vastuusta säädetään tilintarkastuslain 43 §:ssä. Rangaistavia tekoja ovat sen mukaan tilintarkastusrikos, salassapitovelvollisuuden rikkominen ja hyväksytyn tilintarkastajan ammattinimikkeen luvaton käyttäminen. Tilintarkastusrikos määritellään edellä mainitussa lain kohdassa seuraavasti: 'joka tahallaan rikkoo 19 §:n säännöstä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta on tuomittava, jollei teko ole vähäinen, tilintarkastusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi'. Tilintarkastusrikos voi olla kysymyksessä vain mikäli teko on tahallinen eikä ole kysymys vähäisestä puutteellisuudesta tilintarkastuskertomuksessa (Aho & Vänskä 1996, 230). Veroasioihin liittyen kysymykseen tulisi siis esimerkiksi tapaus, jossa tilintarkastaja jättäisi tahallaan raportoimatta sellaisen veroasioiden hoitoon liittyvän olennaisen laiminlyönnin, josta saattaisi aiheutua yhteisölle vahinkoa.

Tilintarkastuslain 43 §:n mukaan myös salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistavaa. Tilintarkastajan salassapitovelvollisuudesta säädetään lain 25 §:ssä. Sen mukaan tilintarkastaja ei saa ilmaista ulkopuoliselle tai yksityiselle osakkeenomistajalle hänelle tilintarkastuksen kautta tietoon tulleita seikkoja, jos siitä voi aiheutua yhteisölle haittaa. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan lain mukaan estä tietojen antamista, mikäli siitä on muualla laissa säädetty. Siten verottajan esittämä tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentaminen siten, että se koskisi myös verolainsäädännön rikkomuksia, edellyttäisi muutoksia myös lainsäädäntöön, lähinnä kirjanpito- tai tilintarkastuslakiin.

Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta koskevaa TTL 44 §:ää ei sovelleta hyväksytyn tilintarkastajan tässä ominaisuudessa harjoittamaan muuhun toimintaan kuten

tilintarkastuksesta erilliseen verokonsultointitoimeksiantoon. Tilintarkastajan vastuun määrittelemisessä konsultointitoimeksiannoissa sovelletaan yleisiä sopimussuhteissa noudatettavia vahingonkorvausoikeudellisia periaatteita. Siten vastuu määräytyy ensisijaisesti osapuolten välisen toimeksiantosopimuksen perusteella (Aho & Vänskä 1996, 219).

Tilintarkastuslain 43 §:n rangaistussäännöksiä ei myöskään sovelleta tilintarkastajan konsultointitoimintaan. Säännöksistä soveltuisikin konsultointiin vain salassapito-velvollisuuden rikkomista koskeva lainkohta. Tilintarkastaja on toiminnastaan verokonsulttina kuitenkin vastuussa keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalle: valvovana elimenä se voi rangaista tilintarkastajaa varoituksen, huomautuksen tai ääritapauksessa hyväksymisen peruuttamisen muodossa, mikäli tilintarkastaja toimii tilintarkastuslain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti. Tilintarkastuslain 39 §:ssä todetaan varoituksen antamisen perusteena: jos tilintarkastaja toimiessaan esimerkiksi verokonsulttina on 'perusteettomasti menetellyt tavalla, joka on omiaan alentamaan julkiseen hyväksymiseen perustuvan tilintarkastuksen luotettavuutta tai arvoa'. Edellä mainittu lainkohta ohjaa siten tilintarkastajaa harkitsemaan tarkoin, missä yhteyksissä ja millä tavoin hän harjoittaa verokonsultointia. Siten ei riitä, että tilintarkastaja itse tietää toimintansa verokonsulttina olevan tilintarkastustehtävän kannalta hyväksyttävää, vaan myös yhteisön sidosryhmien tulee olla vakuuttuneita siitä.

2.3.2 Tilintarkastajan vastuun realisoituminen veroasioissa Suomessa vuosina 1990-1997

Tilintarkastajan vastuun realisoitumista veroasioissa pyrittiin selvittämään ensisijaisesti käymällä läpi keskuskauppakamarin julkaisemat tilintarkastajia koskevat valvonta-asiat vuosilta 1990-1997 (TILA:n valvonta-asioiden ratkaisut vuosilta 1990-1997). Julkaistuista valvonta-asioista vain n. 4 % koski sellaisia tilintarkastajan rikkomuksia veroasioissa, joista seurasi tilintarkastajalle jokin rangaistus, lähinnä huomautus tai hyväksymisen peruuttaminen. Viidessä tapauksessa seitsemästä oli kyseessä HTM-tilintarkastajan toiminnan arviointi. Vakavimmat, veropetoksia koskevat tapaukset, joita oli neljä tapausta seitsemästä, olivat kaikki HTM-tilintarkastajien toiminnasta johtuvia. Veropetostapauksissa oli tilintarkastaja tuomittu myös kärkeä- tai hovioikeudessa ja seurauksena oli kaikissa tapauksissa hyväksymisen peruuttaminen. Yhdessä tapauksessa HTM-tilintarkastaja oli antanut lääninverovirastolle toimenpidesuosituksia erikoistilintarkastusmuistiossaan verojen perimisestä, jota tilintarkastuslautakunta (TILA) ei pitänyt tilintarkastajalle soveliaana toimintana. TILA totesi tapauksen ratkaisussa, että "tilintarkastajan tehtävänä ei ole esittää veroviranomaisille toimenpidesuosituksia vaan tilintarkastajan tehtävänä on raportoida ainoastaan suorittamassaan tarkastuksessa havaitsemansa asiat" (TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja 1995, 118).

Kaksi tapausta, joissa KHT-tilintarkastaja puolestaan joutui toiminnastaan vastuuseen, koskivat molemmat yhteisön veroasioiden puutteellista tarkastamista, joista oli seurannut tarkastettavan yhteisön tilinpäätöksen oleellinen virheellisyys. Tapauksessa TILA 11/93 (TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja vuodelta 1993, 28-31) oli kysymys autoverojen jaksotusvirheestä, minkä vuoksi autoveron kirjausmenettely ei antanut oikeaa kuvaa yrityksen taloudellisesta asemasta. TILA totesi, että kyseessä olevan yrityksen tilintarkastus ei ollut kohdistunut keskeisiin riskitekijöihin hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Tapauksessa TILA 17/97 (TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja vuodelta 1997, 117-129) oli puolestaan kyse makeisverovelkojen viivästysseuraamuksien puutteellisesta kirjaamisesta tilinpäätöksissä vuosilta 1993-95. Erän oikealla kirjaamisella oli suuri merkitys

tilinpäätöstietojen perusteella yhtiön kannattavuudesta saatavan kuvan kanssa. TILA:n mielestä tilintarkastajan olisi tullut edellyttää yhtiön hallitukselta nopeampia toimenpiteitä asian saattamiseksi kuntoon, minkä vuoksi kyseessä oleva KHT-tilintarkastaja oli TILA:n mielestä toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti.

Taulukko 7: Tilintarkastajien rikkomuksia veroasioissa koskevat TILA:n valvonta-asioiden ratkaisut vuosina 1990-1997						
vuosi	tapausten lkm	veroasioita koskevat tapaukset	tapauksen numero	rikkomus	seuraamus	HTM/KHT
1990	13	0	-	-	-	-
1991	15	0	-	-	-	-
1992	29	0	-	-	-	-
1993	15	1	TILA 11/93	puutteellinen veroasioiden tarkastus	huomautus	KHT
1994	25	0	-	-	-	-
1995	22	3	TILA 6/95	veropetos	hyväksymisen peruuttaminen	HTM
			TILA 13/95	veropetos	hyväksymisen peruuttaminen	HTM
			TILA 21/95	toimenpidesuositus verovirastolle	huomautus	HTM
1996	20	0	-	-	-	-
1997	24	3	TILA 13/97	veropetos	hyväksymisen peruuttaminen	HTM
			TILA 17/97	puutteellinen veroasioiden tarkastus	huomautus	KHT
			TILA 24/97	veropetos	hyväksymisen peruuttaminen	HTM
Yht.	163	7 eli 4.2 %				

TILA:n valvonta-asioiden lisäksi tilintarkastajille verorikkomusten vuoksi aiheutuneista seuraamuksista pyrittiin ottamaan selvää myös tutustumalla tuomioistuimien päätöksiin Internetissä olevan Finlex-tietokannan avulla (www.edita.finlex.fi). Tällöin voitiin todeta, että

hovioikeuksien päätöksiä, jotka olisivat koskeneet tilintarkastajia ei ollut kannassa yhtään (eduskunnan kirjaston tietopalvelun suorittama haku 15.3.99) ja korkeimmankin oikeuden päätöksiä, jotka olisivat liittyneet tilintarkastajan laiminlyönteihin veroasioissa löytyi Finlexista vain yksi. Se koski tilintarkastajan toimintaa avunantajana veropetoksen toteuttamisessa (KKO:n päätös 1985-II-6). Kyseisessä tapauksessa tilintarkastaja oli mm. laatinut tietoisesti virheellisen veroilmoituksen toimeksiantajalleen.

Kuten TILA:n valvonta-asioista voitiin havaita, on 1990-luvulla ollut kuitenkin muutamia tapauksia, joissa tilintarkastaja on tuomittu veroasioihin liittyvistä rikkomuksista myös oikeudessa. Laajempaan selvitystyöhön ei kuitenkaan ole katsottu olevan tarvetta, koska tärkeimmät hyväksytyt tilintarkastajia koskevat tapaukset sisältyvät todennäköisesti edellä esiteltyihin valvonta-asioihin. Yhteenvetona voidaan todeta, että 1990-luvulla Suomessa on ollut vain muutamia tapauksia, joissa hyväksytyn tilintarkastajan vastuu on realisoitunut veroasioissa.

3 KYSELYTUTKIMUKSEN AINEISTO JA SEN KÄSITTELY

Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin syksyn 1998 aikana. Ensin valittiin tutkimusryhmät, sitten laadittiin kyselylomakkeet ja lopulta postitettiin lomakkeet satunnaisesti valituille henkilöille tutkimusryhmissä.

3.1 Perusjoukot ja otosten valinta

Tilintarkastajien perusjoukoksi valittiin Keskuskauppakamarin hyväksymät KHT-tilintarkastajat, koska suurin osa heistä toimii tilintarkastajana päätoimisesti ja koska heillä on oletettavasti pätevyyttä toimia myös verokonsulttina yhteisöissä. Otokseksi valittiin puolet Suomen 583:sta vuoden 1998 marraskuussa Keskuskauppakamarin rekisterissä olleista KHT-tilintarkastajista eli kyselylomake lähetettiin 292:lle tilintarkastajalle. Otos muodostettiin satunnaisesti siten, että valittiin joka toinen tilintarkastaja Keskuskauppakamarin ylläpitämästä KHT-tilintarkastajien sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä olevasta listasta (www.keskuskauppakamari.fi) ja ensimmäinen valittava nimi arvottiin.

Verotarkastajien perusjoukoksi puolestaan valittiin ne verovirastoissa toimivat henkilöt, joiden vakanssina on 'verotarkastaja' tai 'vanhempi verotarkastaja'. Tällaisia henkilöitä oli verovirastoissa joulukuussa 1998 yhteensä 508. (Tieto saatiin kysymällä asiaa puhelimitse kunkin verotarkastusyksikön johtajalta.) Myös verotarkastajista valittiin 50 %:n otos eli kyselylomake lähetettiin 254 verotarkastajalle. Tutkimuksessa ei ollut käytettävissä verotarkastajien henkilötietoja, vaan ainoastaan lukumäärä per verovirasto. Siten kyselylomakkeet lähetettiin verovirastoihin jaettavaksi siellä satunnaisesti puolelle virastossa toimivista verotarkastajista.

3.2 Kyselylomakkeiden laadinta

Tilintarkastajille ja verotarkastajille laadittiin omat kyselylomakkeet, kuitenkin siten, että suuri osa kysymyksistä oli molemmille osapuolille identtisiä. Tilintarkastajien kyselylomakkeeseen sisältyi yhteisten kysymysten lisäksi muita, lähinnä tilintarkastajien verokonsultointia koskevia kysymyksiä. Pääosa kysymyksistä oli monivalintatyyppejä, eli pyydettiin valitsemaan neljästä tai viidestä vaihtoehdosta sopivin. Osassa kysymyksistä pyydettiin arvioimaan prosentuaalisia osuuksia ja luokittelemaan asioita tärkeysjärjestykseen. Joihinkin vastauksiin pyydettiin myös perusteluita. Kysymykset pyrittiin muotoilemaan tietokonetallentamisen kannalta tarkoituksenmukaisesti (Salmelin 1991, 305).

Kyselylomakkeen ensimmäisessä osassa kysyttiin sekä tilintarkastajilta että verotarkastajilta taustatietoja. Molemmilta osapuolilta tiedusteltiin sukupuolta aineiston edustavuuden määrittelemiseksi sekä perustutkintoa, perustutkintoon sisältyneitä oikeustieteen opintoja ja verotusta koskevan täydennyskoulutuksen määrää. Taustatietoina kysyttiin lisäksi kokemusta tilintarkastajan tai verotarkastajan tehtävissä ja vastaajan tarkastamien yhteisöjen jakaumaa koon mukaan. Tilintarkastajilta kysyttiin lisäksi, toimivatko he pää- vai sivutoimisesti sekä päätoimisilta, minkä kokoisessa toimistossa he työskentelevät. Taustatietojen avulla on tarkoitus pyrkiä muodostamaan kuva siitä, millainen on tyypillinen verokonsultointia harjoittava KHT-tilintarkastaja, vertailla tilintarkastajien ja verotarkastajien taustatietoja ja tutkia, onko havaittavissa riippuvuussuhteita jonkin taustatietoihin kuuluvan muuttujan ja toisaalta muiden annettujen vastausten kanssa.

Kyselylomakkeen toisessa osassa pääkysymyksenä on, tulisiko tilintarkastajien tarkastustehtäviä verotuksen suhteen laajentaa ja toisaalta, tulisiko tilintarkastajan raportoida nykyistä herkemmin yhteisön rikkomuksista veroasioissa. Kysymyksellä 'tarkastettavalle yhteisölle verotarkastuksen vuoksi aiheutuvista jälkiveroseuraamuksista' pyritään saamaan kuva siitä, missä määrin KHT-tilintarkastaja onnistuu tarkastustyöllään estämään yhteisölle verotarkastuksen vuoksi aiheutuvat jälkiveroseuraamukset.

Tilintarkastajien konsultointia koskevalla kysymyksellä pyritään selvittämään verokonsultoinnin asema tilintarkastajien konsultointialueena, toisin sanoen, sijoittuuko verokonsultointi tilintarkastajien yleisimpien konsultointialueiden joukkoon.

Kyselyn neljäs osa keskittyy tilintarkastajien harjoittaman verokonsultoinnin erityispiirteiden selvittämiseen sekä etenkin kysymykseen, miten se, että tilintarkastaja harjoittaa myös verokonsultointia, vaikuttaa yhteisön veroasioiden tarkastamisen luotettavuuteen. Kysymyksellä pyritään selvittämään, säilyttääkö tilintarkastaja vastaajan mielestä riippumattoman asemansa toimiessaan yhteisön verokonsulttina.

Kyselyssä tiedustellaan myös molempien osapuolien kokemuksia tilintarkastajan vastuun realisoitumisesta veroasioissa sekä arviota siitä, toimivatko tilintarkastajat nykytilanteessa vastaajan mielestä tarpeeksi vastuuntuntoisesti yhteisön veroasioita tarkastaessaan ja laiminlyönneistä raportoidessaan vai osallistuvatko tilintarkastajat vastaajan mielestä veronkiertosuunnitelmien edistämiseen. Tilintarkastajilta kysytään lisäksi, miten he pyrkivät rajoittamaan vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan veroasiantuntijoina.

Kyselylomakkeeseen tutustui etukäteen yksi KHT-tilintarkastaja ja yksi verotarkastaja. Heidän ehdotuksiensa pohjalta kyselylomakkeeseen tehtiin jonkin verran muutoksia.

3.3 Tiedon keruu ja aineiston käsittely

Kyselylomakkeet postitettiin tilintarkastajille ja verotarkastajille marraskuun 1998 lopussa ja palautusaikaa annettiin tilintarkastajille kaksi viikkoa ja verotarkastajille lähes kolme viikkoa, koska jakeluun verovirastoissa oli syytä varata jonkin verran aikaa. Kyselylomakkeen lisäksi kirjeeseen sisältyi saatekirje, joka on liitteenä tutkielman lopussa sekä palautuskuori. Palautetut kyselylomakkeet numeroitiin saapumisjärjestyksessä kukin omaksi havainnokseen (Salmelin 1993, 201).

Tilintarkastajilta vastauksia saatiin yhteensä 121 kpl eli vastausprosentti oli 41.4, verotarkastajilta puolestaan saapui 159 vastausta eli vastausprosentti oli varsin korkea 62.6. Verotarkastajien parempaan vastaushalukkuuteen on voinut vaikuttaa käytetty lomakkeiden jakelustrategia, jossa heidän esimiehensä pyrittiin saamaan ensin suosiollisiksi kyselyn toteuttamiselle.

Tilastollinen analyysi suoritettiin Prism GraphPad -tilasto-ohjelmalla. Ohjelmaa käytetään etenkin lääketieteelliseen alaan liittyvissä tutkimuksissa Yhdysvalloissa, mutta se soveltuu yhtä hyvin myös taloustieteelliseen tutkimukseen. Ohjelman etuja ovat helppokäyttöisyys, laaja tilastollisten testien valikoima sekä hyvät graafiset ominaisuudet (GraphPad Prism -manuaali 1998).

Tilastollisista testeistä tutkimuksessa käytettiin Fisherin nelikenttätestiä, χ^2 -riippumattomuustestiä selvittäessä riippuvuussuhteita esimerkiksi taustamuuttujien ja jonkin muun tekijän välillä ja χ^2 -jakaumien vertailutestiä käytettiin vertailtaessa tutkimusryhmien suhtautumisen erojen tilastollista merkitsevyyttä (Lehtonen 1990, 84-89). Friedmanin testin avulla selvitettiin puolestaan, onko saman tutkimusryhmän eri kysymyksiin antamien vastausten välillä tilastollisesti merkitseviä eroja (mt 105-107).

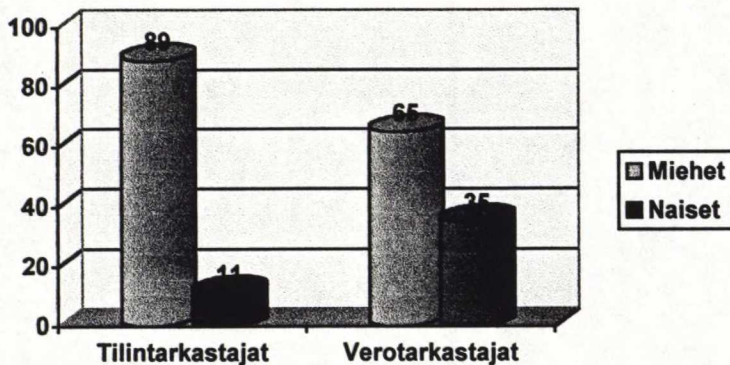

II EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET

4 TUTKIMUSAINEISTON EDUSTAVUUS JA TUTKIMUSRYHMIEN TAUSTATIEDOT

4.1 Tutkimusaineiston edustavuus

Tilintarkastajien ja verotarkastajien otoksen edustavuutta testattiin sukupuolen (muuttujat T2 ja V2 muuttujaluettelossa) perusteella. Tilintarkastajien vastauksia oli yhteensä 121, joista miehiltä oli 108 ja naisilta 13 vastausta. Verotarkastajien vastauksia puolestaan oli 159, joista miehiltä oli 103 ja naisilta 56.

Kuva 2: Tutkimusryhmien sukupuolijakauma prosentuaalisesti

Sukupuolen perusteella testattiin noudattaako otoksen jakauma perusjoukon jakaumaa. Testausmenetelmänä käytettiin Fisherin nelikenttätestiä, joka soveltuu χ^2 -testiä paremmin 2x2 taulukon analysoimiseen. Tilintarkastajien osalta testiin tarvittiin seuraavia tietoja (ei prosentuaalista osuutta):

Taulukko 8: Tilintarkastajien otoksen edustavuus (kyselyyn vastanneet tilintarkastajat)						
Tilintarkastajat	Miehiä		Naisia		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Perusjoukko	464	79.6	119	20.4	583	100
Otos (kyselyyn vastanneet)	108	89.3	13	10.7	121	100

P-arvo= 0.0145, tilastollisesti merkitsevä ero

Tilasto-ohjelma laski edellä mainittujen tietojen perusteella P-arvoksi 0.0145, joten 5 %:n merkitsevyystasolla otoksen jakauma poikkeaa perusjoukon jakaumasta. Naisten vastausprosentti on ollut pienempi kuin miesten; kyselyn saaneista miehistä vastasi lähes puolet (47%), kun taas naisista vastasi vain viidesosa (21%). Kun testattiin perusjoukosta satunnaisesti valitun 50 %:n otoksen (eli niiden KHT-tilintarkastajien joukon, joille kyselylomake lähetettiin) jakauman vastaavuutta perusjoukkoon, ei sen sijaan havaittu tilastollisesti merkitsevää poikkemaa:

Taulukko 9: Tilintarkastajien otoksen edustavuus (tilintarkastajat, joille kysely lähetettiin)						
Tilintarkastajat	Miehiä		Naisia		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Perusjoukko	464	79.6	119	20.4	583	100
Otos (kyselyn vastaanottajat)	230	78.8	62	21.2	292	100

P-arvo= 0.7910, tilastollisesti ei merkitsevää eroa

Vastaamishalukkuuteen on voinut vaikuttaa se, harjoittaako vastaaja itse verokonsultointia vai ei; oletettavasti ne tilintarkastajat vastasivat innokkaammin, joita kyselyn aihepiiri läheisimmin koski. Tällöin naisten huonomman vastausprosentin selittäisi se, että kyselyyn vastasi naisista vain ne, jotka itse harjoittavat verokonsultointia, kun taas miesten osalta kyselyyn oli vastannut naisia suuremmassa määrin myös ne tilintarkastajat, jotka eivät itse harjoita verokonsultointia.

Verotarkastajien osalta sukupuolijakauma oli seuraava:

Taulukko 10: Verotarkastajien otoksen edustavuus						
Verotarkastajat	Miehiä		Naisia		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Perusjoukko	334	65.7	174	34.3	508	100
Otos (kyselyn palauttaneet)	103	64.8	56	35.2	159	100

P-arvo= 0.8486, tilastollisesti ei merkitsevää eroa

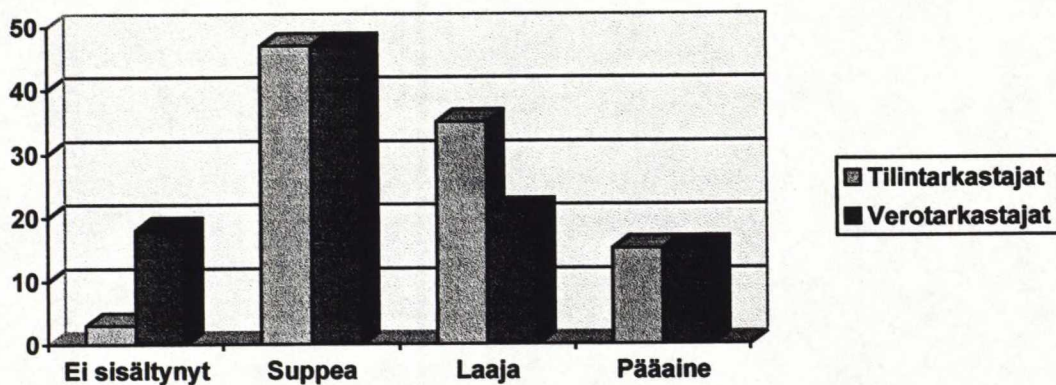
Tilasto-ohjelma laski edellä mainittujen tietojen perusteella P-arvoksi 0.8486, joten 5 %:n merkitsevyystasolla verotarkastajien otoksen jakauma ei poikkea merkittävästi perusjoukon jakaumasta.

4.2 Tutkimusryhmien taustatiedot

Taulukko 11: Tilintarkastajien ja verotarkastajien tutkimusryhmissä suoritettut perustutkinnot (T3, V3)						
Järjestys	Tilintarkastajat			Verotarkastajat		
	Tutkinto	lkm	%	Tutkinto	lkm	%
1.	Ekonomi	47	40.2	Ekonomi	44	29.9
2.	KTM	38	32.5	KTM	27	18.4
3.	KTK	16	13.7	Merkonomi	20	13.6
4.	Merkonomi	6	5.1	Verovirkamiestutkinto	19	12.9
5.	KTL, KTT	3	2.6	Hallintonotaari	17	11.6
6.	TTK	2	1.7	Muu akateeminen	8	5.4
7.	OTK	2	1.7	Hallintotiet. maisteri	4	2.7
8.	Muu	3	2.6	OTK	3	2.0
9.				Muu kaupallinen tutk.	3	2.0
10.				KTK	1	0.7
11.				Muu tutkinto	1	0.7
Yhteensä		117	100	Yhteensä	147	100

Yleisin perustutkinto oli molemmissa ryhmissä ekonomin tutkinto, jonka oli suorittanut 40 % tilintarkastajista ja 30 % verotarkastajista. Myös toiseksi yleisin tutkinto oli molemmissa ryhmissä sama eli kauppatieteen maisterin tutkinto. Kolmanneksi yleisin tutkinto oli tilintarkastajilla kauppatieteen kandidaatin tutkinto ja verotarkastajilla merkonomin tutkinto. Verotarkastajien ryhmässä hajonta perustutkintojen suhteen oli suurempi kuin tilintarkastajien ryhmässä.

Oikeustieteen opinnot perustutkinnossa (T4, V4)

Kuva 3: Perustutkinnossa suoritettujen oikeustieteen opintojen laajuus tutkimusryhmissä

Tilintarkastajien ja verotarkastajien opinnot oikeustieteessä olivat laajuutta vertailtaessa osittain identtiset: molempien ryhmien yleisin vaihtoehto oli suppea sivuaine, jonka oli suorittanut 47 % molempien ryhmien jäsenistä. Samoin oikeustiedettä pääaineena opiskelleita oli molemmissa ryhmissä suhteellisesti yhtä paljon eli 15 %. Ryhmät erosivat toisistaan laajan sivuaineen kohdalla: tilintarkastajista 35 % oli opiskellut oikeustiedettä laajana sivuaineena, verotarkastajista vain 21 %. Verotarkastajissa oli myös tilintarkastajia suurempi ryhmä niitä, jotka eivät olleet opiskelleet lainkaan oikeustiedettä perustutkinnossa (18 % versus tilintarkastajien 3 %). χ^2 -jakaumien vertailutestin mukaan ryhmien jakaumat erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi, sillä χ^2 -testin arvo oli 17.97, vapausasteita oli 3 ja

riskitaso oli 0.0004. Voidaan siis todeta, että **tilintarkastajat ovat keskimäärin opiskelleet oikeustiedettä laajemmin kuin verotarkastajat perustutkinnossa.**

Veroasioita koskeva täydennyskoulutus (T5, V5)

Verotusta koskevan täydennyskoulutuksen määrä oli tilintarkastajilla keskimäärin kolme päivää ja verotarkastajilla keskimäärin kymmenen koulutuspäivää vuodessa. Verotarkastajien vastausten hajonta oli suurempi kuin tilintarkastajilla.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin tilintarkastajilta myös, mitä aiheita koulutuspäivillä on käsitelty. Kysymykseen vastasi 61 tilintarkastajaa. Yleisin vastaus oli arvonlisäverokysymykset, joka mainittiin joka toisessa eli 30 vastauksessa. Toiseksi yleisin vastaus oli ajankohtaisaiheita tai verolakien muutoksia (26 vastausta). Muutoin vastauksista sai sen käsityksen, että verotusta koskevien aiheiden kirjo on ollut varsin laaja; koulutuspäivillä on käsitelty niin yritysverotusta, henkilöverotusta kuin oikeuskäytäntöäkin koskevia kysymyksiä.

Vastaajan tilintarkastus- tai verotarkastusalaan liittyvä työkokemus (T6, V6-V8)

Tilintarkastajilta kysyttiin KHT-kokemusvuosia. Kysymykseen vastasivat kaikki 121 kyselyn palauttanutta tilintarkastajaa. Vastaajien KHT-kokemus vaihteli yhdestä vuodesta 35 vuoteen. Keskiarvo vastauksissa oli 13 vuotta ja mediaani 10 vuotta.

Verotarkastajilla puolestaan oli verotarkastuskokemusta keskimäärin 16 vuotta. Kokemusvuosien jakaumasta selvisi, että kyselyyn vastanneista verotarkastajista 45 % oli toiminut verotarkastustehtävissä jo yli 20 vuotta. Pitkään verotarkastajina toimineiden osuus oli lähes sama kuin Kärkkäisen tutkimuksessa, jossa verotarkastajista 44 % oli toiminut verotarkastajana yli 22 vuotta (Kärkkäinen 1998, 120). Edellä mainitun seikan perusteella ei voida kuitenkaan suoraan päätellä, että tilintarkastajien joukossa olisi suhteellisesti vähemmän yhtä kokeneita tarkastajia kuin verotarkastajien ryhmässä, koska tilintarkastajilta vaaditaan kokemusta tilintarkastustyöstä jo useammalta vuodelta ennen KHT-tutkinnon suorittamista.

Sen sijaan voidaan olettaa, että kokeneemmillä verotarkastajilla on todennäköisesti paremmat edellytykset arvioida tilintarkastajien toimintaa veroasiantuntijoina kuin vähemmän aikaa verohallinnossa toimineilla tarkastajilla.

Taulukko 12: Tilintarkastajien ja verotarkastajien kokemusvuosien jakauma				
Aika vuosina	Tilintarkastajat		Verotarkastajat	
	lkm	%	lkm	%
1-2	4	3.3	18	11.3
3-5	30	24.8	17	10.7
6-10	30	24.8	20	12.6
11-20	31	25.6	33	20.8
yli 20	26	21.5	71	44.6
Yhteensä	121	100	159	100

Kokemusta muista veroasiantuntemusta vaativista tehtävistä verotarkastajilla oli keskimäärin 6 vuotta ja muista laskentatoimen asiantuntemusta vaativista tehtävistä 2 vuotta. Vastaajista valtaosalla (82 %:lla) ei ollut kokemusta muista laskentatoimen tehtävistä.

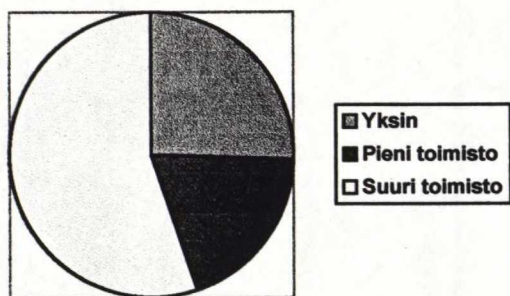
Pää- / sivutoimisuus (T7)

Tilintarkastajilta kysyttiin, toimivatko he pää- vai sivutoimisesti. Kysymykseen vastasivat kaikki tilintarkastajat, joista 94 ilmoitti toimivansa tilintarkastajana päätoimisesti (77.7 %) ja 27 sivutoimisesti (22.3 %). Verrattuna sekä Koskelan (1990a, 38) että Orhasen ja Surakan (1989, 79) tutkimuksiin sivutoimisten osuus oli tässä tutkimuksessa n. 14 % pienempi kuin edellä mainituissa tutkimuksissa. Tulosta voi selittää se, että KHT-tilintarkastajilta vaadittavien vuosittaisten tarkastustuntien määrää on viime vuosina lisätty, mikä vähentää mahdollisuuksia toimia tilintarkastajana sivutoimisesti (Riistama 1998, luento).

Päätoimisilla toimipaikan koko (T8)

Kysymykseen vastasi myös osa sivutoimisista, mutta niitä ei otettu vastauksia tallennettaessa huomioon. Päätoimisista tilintarkastajista 52 (55 %) toimi suuressa tilintarkastustoimistossa. Pienessä tilintarkastustoimistossa toimi 18 (19 %) ja yksityisyrittäjänä 24 (26 %). Koska sivutoimiset tilintarkastajat toimivat tilintarkastajina yleensä yksityisyrittäjinä, voidaan todeta, että jos päätoimisiin yksityisyrittäjinä toimiviin tilintarkastajiin lisätään myös sivutoimiset tilintarkastajat ($24+27=51$), niin yksityisyrittäjinä tilintarkastusta suorittavien osuus oli vastanneista lähes yhtä suuri kuin suurissa tilintarkastustoimistoissa toimivien tilintarkastajien osuus.

Kuva 4: Päätoimisten tilintarkastajien toimipaikkojen jakauma

Tarkastettavien yritysten jakautuminen pieniin, keskisuuriin ja suuryrityksiin (T9-T11 ja V9-V11)

Molemmilla tutkimusryhmillä valtaosa tarkastettavista yrityksistä oli pienyrityksiä, tilintarkastajilla pienyritysten osuus asiakaskunnasta oli keskimäärin 10 prosenttia suurempi kuin verotarkastajilla. Tilintarkastajista kukaan ei tarkastanut yksinomaan suuryrityksiä, kun taas neljällä verotarkastajalla oli asiakkaina pelkästään suuryrityksiä. χ^2 -testin avulla voitiin todeta, että tilintarkastajien ja verotarkastajien asiakaskunnan jakaumassa on tilastollisesti merkitsevä ero, joten voidaan todeta, että **tilintarkastajien asiakaskunnasta suhteellisesti suurempi osa on pienyrityksiä verrattuna verotarkastajien asiakaskuntaan.**

Taulukko 13: Tarkastettavien yritysten jakauma tilintarkastajilla ja verotarkastajilla						
Asiakkaiden jakautuma	Pienyritysten %-osuus		Keskisuurten yritysten %-osuus		Suuryritysten %-osuus	
	Tilintar-kastajat	Verotar-kastajat	Tilintar-kastajat	Verotar-kastajat	Tilintar-kastajat	Verotar-kastajat
Minimi	10	0	0	0	0	0
25 %	70	50	5	5	0	0
Mediaani	90	80	10	15	1	5
75 %	95	90	20	34	5	10
Maksimi	100	100	70	80	60	100
Keskiarvo	78.6	68.0	14.7	21.1	6.7	11.5
Keskihajonta	24.1	29.3	15.3	19.3	11.9	21.0
χ^2	14.07		5.676		9.299	
Vapausasteet	3		2		3	
P-arvo	0.0028*		0.0585		0.0256*	

* tilastollisesti merkitsevä ero

χ^2 -testin avulla verrattiin myös pää- ja sivutoimisten tilintarkastajien asiakaskunnan rakennetta toisiinsa ja voitiin todeta, että sivutoimisilla tilintarkastajilla on asiakaskunnassaan suhteellisesti suurempi osa pieniä yrityksiä ja suhteellisesti pienempi osa suuryrityksiä kuin päätoimisilla tilintarkastajilla. Tulos on odotusten mukainen.

Taulukko 14: Tarkastettavien yritysten jakauma pää- ja sivutoimisilla tilintarkastajilla						
Asiakkaiden jakautuma	Pienyritysten %-osuus		Keskisuurten yritysten %-osuus		Suuryritysten %-osuus	
	Pää-toimiset	Sivu-toimiset	Pää-toimiset	Sivu-toimiset	Pää-toimiset	Sivu-toimiset
Minimi	10	50	0	0	0	0
25 %	61.5	90	5	2.5	0	0
Mediaani	90	91.5	10	6	2	0
75 %	95	97.5	25	10	10	0
Maksimi	100	100	70	35	60	15
Keskiarvo	75.4	89.6	16.4	8.6	8.0	1.7
Keskihajonta	25.8	11.8	16.4	8.6	13.0	3.9
χ^2	6.815		2.236		7.189	
Vapausasteet	2		2		2	
P-arvo	0.0331*		0.3270		0.0275*	

*tilastollisesti merkitsevä ero

5 TILINTARKASTAJA YHTEISÖN VEROASIOIDEN TARKASTAJANA

5.1 Yhteisön veroasioiden tarkastamisen laadun arviointi tilintarkastuksessa

5.1.1 Tarpeet lisätä veroasioiden tarkastamisen painoarvoa tilintarkastuksessa

Taulukko 15: Tutkimusryhmien suhtautuminen mahdollisuuksiin estää olennaiset verolainsäädännön rikkomukset kirjanpidon tarkastamisen avulla									
<i>Väite: kirjanpidon luotettavuuden tarkastaminen ehkäisee olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset (T12, V12)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	103	5	12	85.8	4.2	10	2	1.94	0.92
Verotarkastajat	101	7	46	65.6	4.5	29.9	2	2.57	1.13

χ^2 -arvo = 16.32 v.a. 2 P-arvo = 0.0003 tilastollisesti merkitsevä ero
(Mediaani: 2 =jokseenkin samaa mieltä)

Molemmista tutkimusryhmistä positiivisesti väitteeseen suhtautuvien osuus oli suurempi kuin niiden osuus, jotka eivät ottaneet kantaa tai suhtautuivat skeptisesti. Luonnollisesti verotarkastajat suhtautuivat tilintarkastajia kriittisemmin väitteeseen. Myös tilintarkastajien joukossa oli 10 % niitä, joiden mielestä kirjanpidon luotettavuuden tarkastaminen ei välttämättä estä olennaisiakaan verolainsäädännön rikkomuksia.

Koska tutkimusryhmien näkökantojen välillä oli 5 %:n merkitsevyystasolla tilastollisesti merkitsevä ero, voidaan todeta, että **verotarkastajat suhtautuvat tilintarkastajia kriittisemmin väitteeseen, että kirjanpidon luotettavuuden tarkastaminen ehkäisee olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset.**

Verotarkastajista valtaosa (75 %) oli sitä mieltä, että tilintarkastajien tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön veroasiat. Tilintarkastajista puolestaan yli puolet oli eri mieltä. Täysin eri mieltä väitteestä oli kuitenkin vain alle viidesosa (17 %) tilintarkastajista, joten voidaan ilmeisesti päätellä, että myös valtaosa tilintarkastajista katsoo, että ainakin jossain määrin yhteisön veroasioiden tarkastamisen laatua voitaisiin nykyisestä parantaa.

Taulukko 16: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan tarkastusvelvoitteiden lisäämiseen veroasioiden suhteen

Väite: tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön veroasiat (T13, V13)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	42	13	65	35	10.8	54.2	4	3.33	1.17
Verotarkastajat	115	25	13	75.2	16.3	8.5	2	1.97	0.96

χ^2 -arvo = 69.42 v.a. 2 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 4 =jokseenkin eri mieltä, 2 =jokseenkin samaa mieltä)

χ^2 -testin tulos vahvistaa, että **verotarkastajat suhtautuvat huomattavasti myönteisemmin kuin tilintarkastajat ajatukseen, että tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön veroasiat**. Eräs verotarkastajista esitti kyselyn loppukommenttina seuraavan perustelun toiveelle kattavammasta yhteisön veroasioiden tarkastamisesta: "koska verovalmisteluun käytettävä työmäärä vähenee ja koska verotarkastajien suorittamien tarkastusten kattavuus on pieni, tulisi vastuuta verotuksen oikeellisuudesta siirtää enemmän tilintarkastajille".

Tutkimusryhmiltä kysyttiin lisäksi, mitä veroasioita tilintarkastajien tulisi heidän mielestään tarkastaa yksityiskohtaisemmin. Tilintarkastajilta oli yhteensä 20 kommenttia, näistä kuudessa mainittiin arvonlisäverotus, kahdessa poikkeukselliset asiat ja kahdessa osakkaan ja yhtiön väliset liiketoimet. Lopuissa vastauksissa esitettiin erilaisia tarkastuskohteita, kuten luontoisedut, palkkaus, verojen tilitykset, sopimukset, veroriskit jne. Verotarkastajista puolestaan 43 kommentoi kysymystä. Kaksi tarkastuskohdetta mainittiin muita useammin, lähes joka kolmannessa vastauksessa oli rahaliikenne osakkaan ja yhtiön välillä (13 vastausta) ja arvonlisäverotus (12 vastausta). Muita esitettyjä tarkastuskohteita olivat mm. myynnin tuloutus, kulukirjausten aiheellisuus, yritysjärjestelyt, rahaliikenne ym. Yhteenvetona voidaan todeta, että molemmista tutkimusryhmistä ne, jotka olivat sitä mieltä, että tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön veroasiat, katsoivat, että **tärkeimmät yksityiskohtaisempaa tarkastusta vaativat kohteet verotuksen suhteen ovat rahaliikenne osakkaan ja yhtiön välillä sekä yhtiön arvonlisäverotus**.

5.1.2 Jälkiveroseuraamukset KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille

Muuttujat T20, V20

Mediaanin perusteella molemmat ryhmät arvioivat, että KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille aiheutuu jälkiveroseuraamuksia pikemmin 'joskus' kun 'usein'. Verotarkastajista kuitenkin yli 40 % arvioi, että jälkiveroseuraamuksia tulee usein. Kommentteja kysymykseen esitti viisi tilintarkastajaa, joista kaksi totesi, että 'arvonlisäveron tarkastuksissa löytyy melkein aina jotain verotettavaa'. Selityksenä vaihtoehdon 'usein' valinnalle mainittiin 'kun pienetkin jälkiverot otetaan huomioon' ja 'useinhan he (verotarkastajat) jotain pientä löytävät leipänsä ansaitakseen'. Yksi tilintarkastaja mainitsi syyksi yhteisön jälkiverotukseen sen, että tarkastettava oli ottanut tietoisin riskin.

Taulukko 17: Tutkimusryhmien arvio KHT-tilintarkastajan tarkastamalle yhteisölle aiheutuvista jälkiveroseuraamuksista									
KHT-tilintarkastajan tarkastamalle yhteisölle tulee verotarkastuksissa jälkiveroseuraamuksia									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			medi-aani	keski-arvo	keski-hajonta
	usein	joskus	hyvin harvoin	usein	joskus	hyvin harvoin			
Tilintarkastajat	16	81	23	13.3	67.5	19.2	2	1.94	0.57
Verotarkastajat	64	82	4	42.7	54.7	2.7	2	1.6	0.54

χ^2 -arvo= 39.33 v.a. 2 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 2 =jokseenkin samaa mieltä)

χ^2 -testin perusteella verotarkastajien ja tilintarkastajien käsitykset, miten usein KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille tulee jälkiveroseuraamuksia eroavat tilastollisesti erittäin merkitsevästi toisistaan. Verotarkastajat arvioivat, että yhteisöille tulee jälkiveroseuraamuksia useammassa tapauksessa kuin tilintarkastajilla on tiedossa.

Eroon voi olla selityksenä ainakin kolme seikkaa: 1. tilintarkastajien tietoon ei ole tullut heidän tarkastamiin yhteisöille aiheutuneet jälkiveroseuraamukset, 2. tilintarkastajat eivät mielellään tunnusta, että heidän tarkastamiin yhteisöille olisi tullut jälkiveroseuraamuksia,

3. verotarkastajat eivät ole erottaneet KHT-tilintarkastajien tarkastamia yhteisöjä muiden tilintarkastajien tarkastamista yhteisöistä. On mahdollista, että kaikki edellä mainitut syyt ovat vaikuttaneet eron syntymiseen, mutta tieteellistä näyttöä asiasta ei ole. Verohallinnossa ei myöskään ole tilastollista tietoa siitä, miten jälkiveroseuraamuksia aiheutuu toisaalta hyväksytyjen tilintarkastajien ja toisaalta maallikotilintarkastajien tarkastamille yhteisöille.

5.2 Tarpeet laajentaa tilintarkastajan raportointivelvollisuutta yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa

5.2.1 Tilintarkastuskertomuksessa raportoitavien veroasioiden laiminlyöntien yksilöiminen Ruotsin mallin mukaisesti

Tutkimusryhmiltä kysyttiin, tulisiko Suomessa tilintarkastajan raportoida samaan tapaan kuin Ruotsissa yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa. Tutkimustuloksissa korostuu tilintarkastajien ja verotarkastajien näkemyserot, verotarkastajat kannattavat yhtä voimakkaasti tilintarkastajan raportointivelvollisuuksien laajentamista kuin tilintarkastajat vastustavat sitä.

Taulukko 18: Tutkimusryhmien suhtautuminen ennakonperinnän laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa									
Väite: Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole hoitanut ennakonperintää asianmukaisesti (T14, V14)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			%osuus			mediaani	keski-arvo	keskihajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	21	5	92	17.8	4.2	78.0	5	4.08	1.26
Verotarkastajat	136	8	11	87.7	5.2	7.1	1	1.57	1.0

χ^2 -arvo = 153.7 v.a. 4 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 5 = täysin eri mieltä 1 = täysin samaa mieltä)

Sekä tilintarkastajista että verotarkastajista suurempi osa kannatti raportointia tilintarkastuskertomuksessa, kun yhteisö on laiminlyönyt ilmoittautumisen rekisteröitäväksi ALV-rekisteriin kuin silloin, kun yhteisö ei ole hoitanut ennakonperintää asianmukaisesti.

Taulukko 19: Tutkimusryhmien suhtautuminen ALV-rekisteriin ilmoittautumista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa

Väite: Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole ilmoittautunut ALV-rekisteriin vaikka harjoittaa verollista toimintaa (T15, V15)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	33	7	78	30.0	5.9	64.1	4	3.68	1.52
Verotarkastajat	142	5	8	91.6	3.2	5.2	1	1.42	0.92

χ^2 -arvo = 129.8 v.a. 4 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 4 = jokseenkin eri mieltä 1 = täysin samaa mieltä)

Taulukko 20: Tutkimusryhmien suhtautuminen valvontailmoitusten antamista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa

Väite: Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole antanut valvontailmoitusta arvonlisäverojen ja työnantajan sosiaalimaksujen hoitamisesta (T16, V16)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			medi-aani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	21	7	90	17.8	5.9	76.3	5	4.05	1.27
Verotarkastajat	135	5	15	87.1	3.2	9.7	1	1.63	1.11

χ^2 -arvo = 141.9 v.a. 4 P-arvo < 0,0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 5 = täysin eri mieltä 1 = täysin samaa mieltä)

Valvontailmoitusten antamisen laiminlyöntien raportoimiseen tutkimusryhmät suhtautuivat samaan tapaan kuin ennakonpidätyksen laiminlyönteihin, kun taas raportointia silloin, kun yhteisö ei ole suorittanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti molemmat tutkimusryhmät kannattivat vähemmän kuin muita vaihtoehtoja.

Taulukko 21: Tutkimusryhmien suhtautuminen verojen ja maksujen oikea-aikaista suorittamista koskevien laiminlyöntien raportointiin tilintarkastuskertomuksessa

Väite: Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole suorittanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti (T17, V17)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			medi-aani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	17	7	94	14.4	5.9	79.7	5	4.22	1.15
Verotarkastajat	121	14	17	79.6	9.2	11.2	2	1.92	1.12

χ^2 -arvo = 138.8 v.a. 4 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 5 = täysin eri mieltä 2 = jokseenkin samaa mieltä)

Kolmea ensin mainittua ehdotusta kannatti kutakin yli 80 % verotarkastajista. Viimeistä, verojen ja maksujen oikea-aikaisuuden laiminlyönneistä raportointia, ei pidetty yhtä tärkeänä. Friedmanin testin avulla tutkittiin, poikkeako verotarkastajien vastausten jakauma ainakin yhden väitteen kohdalla tilastollisesti merkitsevästi muista.

Taulukko 22: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajien raportointivelvollisuuksien laajentamiseen Ruotsin mallin mukaisesti									
Verotarkastajat	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Ennakonperintä	136	8	11	87.7	5.2	7.1	1	1.57	1.0
ALV-rekisteri	142	5	8	91.6	3.2	5.2	1	1.42	0.92
Valvontailmoitus	135	5	15	87.1	3.2	9.7	1	1.63	1.11
Oikea-aikaisuus	121	14	17	79.6	9.2	11.2	2	1.92	1.12

Friedmanin testisuure = 91.40 P-arvo< 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
Mediaani: 1 =täysin samaa mieltä, 2 =jokseenkin samaa mieltä)

Testin tuloksena oli, että verotarkastajien suhtautuminen poikkeaa ainakin yhden vaihtoehdon kohdalla tilastollisesti merkitsevästi muista vaihtoehdoista. Tulos oli sama myös verrattessa vain kolmea ensimmäistä vaihtoehtoa. Voidaan siis todeta, että **verotarkastajat pitävät tärkeimpänä raportoitavana asiana yrityksen laiminlyöntiä ilmoittautua ALV-rekisteriin, kun se harjoittaa verollista toimintaa.** Sen sijaan raportointia silloin, kun yritys ei ole hoitanut veroja ja maksujaan oikea-aikaisesti verotarkastajat eivät pidä yhtä tärkeänä.

Tilintarkastajat puolestaan vastustivat lähes yhtä voimakkaasti ehdotuksia kuin verotarkastajat kannattivat. Tilintarkastajien lähtökohtana on, kuten kommenteista saattoi päätellä, että mistään edellä mainituista laiminlyönneistä ei raportoida automaattisesti tilintarkastuskertomuksessa. Laiminlyönneistä raportoidaan ensin yhtiön hallitukselle. Mikäli asiat eivät korjaannu, ja on kysymyksessä olennainen rikkomus, annetaan tilintarkastuskertomuksessa muistutus tai erotaan tilintarkastustehtävästä. Tilintarkastajien kommenteista sai sen kuvan, että laiminlyönneistä raportointi tilintarkastuskertomuksessa on viimeinen vaihtoehto, mieluummin erotaan sitä ennen koko tilintarkastustehtävästä. Näkökanta on ymmärrettävä, sillä tilintarkastuksen suorittamisen edellytyksenä on yhteisön

johdon ja tilintarkastajan välinen luottamus. Mikäli luottamus menetetään, on kyseenalaista, voidaanko tilintarkastustoimeksiantoa enää jatkaa (Riistama 1998).

Taulukko 23: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajien raportointivelvollisuuksien laajentamiseen Ruotsin mallin mukaisesti									
Tilintarkastajat	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Ennakonperintä	21	5	92	17.8	4.2	78.0	5	4.08	1.26
ALV-rekisteri	33	7	78	30.0	5.9	64.1	4	3.68	1.52
Valvontailmoitus	21	7	90	17.8	5.9	76.3	5	4.05	1.27
Oikea-aikaisuus	17	7	94	14.4	5.9	79.7	5	4.22	1.15

Friedmanin testisuure = 36.10 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero

Tilintarkastajat vastustivat vähiten raportointia tapauksessa, jossa yhteisö ei ole ilmoittautunut ALV-rekisteriin vaikka harjoittaa verollista toimintaa, joten voidaan päätellä, että tilintarkastajat pitivät edellä mainittua laiminlyöntiä varsin oleellisena rikkomuksena. Friedmanin testin avulla voitiin todeta, että myös tilintarkastajien vastausten jakaumat eroavat keskiarvoltaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi toisistaan. Voidaankin todeta, että **tilintarkastajat vastustavat vähemmän raportointia tilintarkastuskertomuksessa, kun tarkastettava yritys ei ole ilmoittautunut ALV-rekisteriin vaikka harjoittaa verollista toimintaa kuin raportointia tapauksessa, jossa yritys ei ole hoitanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti.** Tulos kertoo ilmeisesti, että tilintarkastajat pitävät ensiksi mainittua rikkomusta oleellisempana kuin jälkimmäistä, minkä vuoksi myös raportointikynnys on sen kohdalla matalampi.

Yhteenvedon voidaan todeta, että vaikka tilintarkastajat ja verotarkastajat olivat hyvin eri mieltä tilintarkastajan velvollisuudesta raportoida edellä mainituista laiminlyönneistä tilintarkastuskertomuksessa, ryhmät olivat kuitenkin samaa mieltä siitä, mikä neljästä laiminlyönnistä yhteisön veroasioiden hoidossa on lievin ja mikä vakavin rikkomus.

5.2.2 Muita yhteisön veroasioiden raportointia koskevia seikkoja

Tilintarkastajan yhteisön johdolle laatimat yhteisön veroasioita koskevat muistiot

Tutkimusryhmien suhtautumisessa esitettyyn väitteeseen, että tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos tilintarkastuksen yhteydessä on tehty yhteisön veroasioita koskevia muistioita, on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Kun verotarkastajista 86 % kannatti ehdotusta, tilintarkastajista puolestaan 94 % vastusti sitä.

Taulukko 24: Tutkimusryhmien suhtautuminen veroasioita koskevien muistioiden raportointiin tilintarkastuskertomuksessa									
Väite: <i>tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos tilintarkastuksen yhteydessä on tehty veroasioita koskevia muistioita (T18, V18)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keskihajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	4	3	111	3.4	2.5	94.1	5	4.6	0.77
Verotarkastajat	133	9	13	85.8	5.8	8.4	1	1.59	0.99

χ^2 -arvo = 206.9 v.a. 4 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero

Nykytilanteessa tilintarkastuskertomuksessa ei raportoida tilintarkastuksen kuluessa tehdyistä muistioista. Jos ne mainittaisiin tilintarkastuskertomuksessa, niistä tulisi osa julkistettavaa tilintarkastuskertomusta, mikä ei ole ollut tarkoitus. Verotarkastajien kannalta tiedon saaminen veroasioita koskevista muistioista olisi kuitenkin toivottavaa. Kommenttina eräs verotarkastaja totesi, että tilintarkastajien laatimiin muistioihin tutustutaan verotarkastuksen yhteydessä aina, mikäli niiden olemassaolosta saadaan tieto. Sama henkilö totesi myös, että koska sekä tilintarkastus- että verotarkastus on laillisuusvalvontaa, vaikkakin eri näkökulmista, olisi lisääntyvä yhteydenpito ammattiryhmien välillä suotavaa. Nykytilanteessa yhteisön tilintarkastaja ei välttämättä edes tiedä verotarkastuksesta ellei yhteisön johto kerro siitä hänelle.

Tulos vastaa verotarkastajien osalta Kärkkäisen tutkimustulosta (Kärkkäinen 1998, 156), jonka mukaan verotarkastajat suhtautuivat huomattavan myönteisesti ehdotukseen, että

tilintarkastuskertomuksessa tulisi ilmoittaa, mistä asioista tilintarkastaja on raportoinut yritysjohdolle.

Tilintarkastajan raportointi suoraan veroviranomaiselle

Tilintarkastajat vastustivat lähes yksimielisesti (94 %) ehdotusta, että tilintarkastajan tulisi raportoida yhteisön veroasioiden hoidossa ilmenneistä laiminlyönneistä suoraan veroviranomaiselle. Tilintarkastuksen edellyttämän luottamuksellisen suhteen kannalta ehdotusta lieneekin mahdotonta toteuttaa. Verotarkastajista puolet kannatti ehdotusta, kun taas toinen puoli jakautui lähes tasan kahtia niihin, jotka suhtautuivat ehdotukseen kielteisesti ja niihin, jotka eivät ottaneet siihen kantaa. Toisin sanoen verotarkastajakaan eivät varauksettomasti kannattaneet ehdotusta, vaikka vastausten mediaani kertoo, että he olivat jokseenkin samaa mieltä ehdotuksesta. Eräs verotarkastajista totesi kommenttina kyselyyn, että laillisuusvalvonnan kannalta tilintarkastajan tulisi raportoida kaikista edellä mainituista yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa, mutta koska tilintarkastaja valvoo ensisijassa yhtiön etua, ei raportointivelvollisuuden laajentamista voida ilmeisesti toteuttaa käytännössä.

Taulukko 25: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajan raportointiin suoraan veroviranomaiselle									
Väite: <i>tilintarkastajan tulisi raportoida suoraan veroviranomaiselle yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa (T19, V19).</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			medi- aani	keski- arvo	keski- hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	5	2	113	4.2	1.7	94.1	5	4.73	0.77
Verotarkastajat	80	38	35	52.3	24.8	22.9	2	2.5	1.26

χ^2 -arvo = 172.9 v.a. 4   P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 5 = täysin eri mieltä 2 = jokseenkin samaa mieltä)

Tutkimustulos on samansuuntainen Kärkkäisen tutkimustuloksen kanssa (Kärkkäinen 1998, 159), jonka mukaan verotarkastajat kannattavat eniten tilintarkastajan sidosryhmistä tilintarkastajan raportointia suoraan veroviranomaiselle havaitsemistaan virheistä ja laiminlyönneistä.

6 TILINTARKASTAJA VEROKONSULTTINA

6.1 Verokonsultointi tilintarkastajien konsultointialueena

6.1.1 Verokonsultointi tilintarkastajien konsultointialueiden joukossa

Tilintarkastajan toiminta konsulttina (T21)

Kaikista kyselyyn osallistuneista tilintarkastajista 97 % (117) oli antanut konsultointipalveluja asiakkailleen jollakin alueella vuosien 1997 ja 1998 aikana. Orhasen ja Surakan tutkimuksessa (Orhanen % Surakka 1989, 81) vastaajista 83 % ilmoitti harjoittaneensa konsultointia tilintarkastuksen ohella. Tulosten vertailtavuutta vaikeuttaa konsultointikäsitteen epämääräisyys, käsillä olevassa kyselytutkimuksessa konsultoinnin määrittely 'usein tilintarkastuksen yhteydessä tapahtuvaksi, vaikka lakisääteinen tilintarkastus ei sitä edellytä' on voinut lisätä positiivisten vastausten osuutta.

Tilintarkastajien yleisimmät konsultointialueet (T22-T29)

Kaikki konsulttina toimineet 117 tilintarkastajaa vastasivat myös konsultointialuetta koskevaan kysymykseen, mutta heistä 20 (17 %) ei vastannut kysymykseen ohjeiden mukaisesti, vaan he merkitsivät tärkeysjärjestykseen numeroinnin sijasta rastin valitsemansa vaihtoehdon kohdalle. Vastausten analysoinnissa erotettiin konsultointialueen yleisyys, johon otettiin myös väärällä tavalla merkityt vastaukset mukaan (yhteensä 117 vastausta), ja toisaalta konsultointialueen tärkeys vastaajan konsultointialueiden joukossa, johon otettiin mukaan vain oikein merkityt vastaukset (97 kpl).

Taulukko 26: Tilintarkastajien yleisimmät konsultointialueet vuosien 1997 ja 1998 aikana						
Konsultointialue	Konsultoinut alueella		Asettanut alueen 1. sijalle		Asettanut alueen sijalle 1-3	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
1. <u>Kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmat</u>	110	94	43	44.3	78	80.4
2. <u>Tilinpäätössuunnittelu</u>	106	90.6	38	39.3	81	83.5
3. Yrityskaupat	87	74.4	8	8.3	25	25.8
4. ATK-toiminnot	71	60.7	0	0	5	5.1
5. Sisäinen valvonta	77	65.8	2	2	30	30.9
6. <u>Verosuunnittelu</u>	100	85.5	4	4.1	46	47.4
7. Käytännön verokysymykset	70	59.8	1	1	12	12.4
8. Muu konsultointialue	12	10.2	1	1	6	6.2
Yhteensä			97	100		

- Järjestys:
1. Kirjanpidon ongelmat
  2. Tilinpäätössuunnittelu
  3. Verosuunnittelu
  4. Yrityskaupat
  5. Sisäinen valvonta ja tarkastus
  6. Käytännön verokysymykset
  7. ATK-toiminnot
  8. Muu alue

Verosuunnittelu osoittautui tärkeimmäksi tilintarkastajien konsultointialueeksi heti laskentatoimen ongelmien ja tilinpäätössuunnittelun jälkeen. Sen sijaan käytännön verokysymyksillä ei ollut vastaavaa painoarvoa vastaajien konsultointialueena: tärkeimmäksi konsultointialueeksi sen oli nimennyt vain yksi tilintarkastaja ja kolmen tärkeimmän joukossa se oli 12 tilintarkastajalla. Verrattaessa aikaisempiin tutkimuksiin voidaan todeta, että niin

Jägerhornin (1981a, 49), Orhasen ja Surakan (1989, 85) kuin Koskelankin (1990a, 58) tutkimuksissa verosuunnittelu oli kolmen tärkeimmän konsultointialueen joukossa.

Tilintarkastajan toiminta verokonsulttina (T54)

Verokonsulttina oli toiminut kyselyyn vastanneista 89 (74 %). Konsultoivista tilintarkastajista puolestaan verokonsultoinnin ilmoitti konsultointialueekseen 76 %. Miehistä oli verokonsulttina toiminut 77 (71 %) ja naisista 12 (92 %). Se, että vain yksi nainen kolmestatoista kyselyyn vastanneista ilmoitti, ettei hän harjoita verokonsultointia, tukee mielestäni oletusta, että kyselyyn vastasi naisista lähinnä vain ne, jotka harjoittavat itse verokonsultointia. Tämän vuoksi tutkimustuloksia ei voida sukupuolen osalta yleistää perusjoukkoon.

6.1.2 Tilintarkastajien verokonsultoinnin riippuvuus taustamuuttujista

Tutkimuksessa testattiin χ^2 -testin ja Fisherin nelikenttätestin avulla tilintarkastajien verokonsultoinnin riippuvuutta eri taustamuuttujista.

Tilintarkastajan verokonsultointi / oikeustieteen opintojen laajuus perustutkinnossa

Taulukko 27: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus oikeustieteen opintojen laajuudesta perustutkinnossa				
Oikeustieteen opintojen laajuus	Ei harjoita verokonsultointia		Harjoittaa verokonsultointia	
	lkm	%	lkm	%
Ei sisältynyt, suppea sivuaine	18	58	40	46
Laaja sivuaine	7	23	34	39
Pääaine	6	19	12	15
Yhteensä	31	100	86	100
Mediaani	2, suppea sivuaine		3, laaja sivuaine	

χ^2 -arvo = 2.915   P-arvo= 0.2329   tilastollisesti ei ole merkitsevää eroa

Nollahypoteesina oli, että tilintarkastaja harjoittaa verokonsultointia siitä riippumatta, miten laajat opinnot hän on suorittanut oikeustieteestä perustutkinnossa.

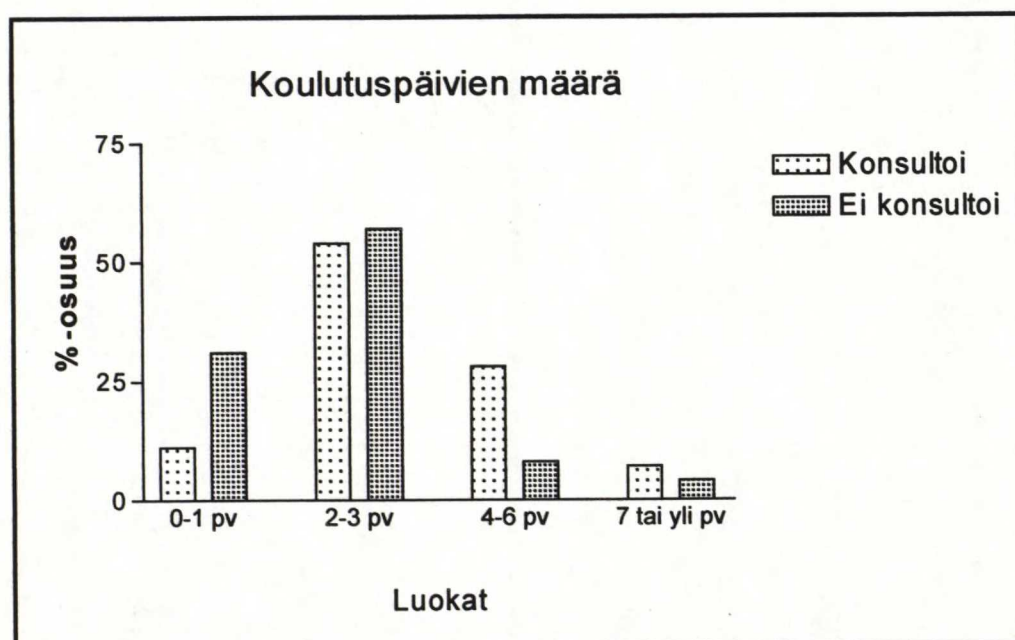
Vaikka verokonsultointia harjoittavista tilintarkastajista suhteellisesti suurempi osa (54 % versus muiden 42 %) oli suorittanut suppeaa sivuainetta laajemmat opinnot oikeustieteessä, ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä, vaan nollahypoteesi jäi voimaan. Kysely osoitti, että **tilintarkastaja harjoittaa verokonsultointia siitä riippumatta, miten laajat oikeustieteen opinnot hän on suorittanut perustutkinnossa.**

Tilintarkastajan verokonsultointi / vuosittaisten verotusta koskevien koulutuspäivien määrä

Taulukko 28: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus verotukseen liittyvien koulutuspäivien vuosittaisesta lukumäärästä				
Opintopäivien lukumäärä / vuosi	Ei harjoita verokonsultointia		Harjoittaa verokonsultointia	
	lkm	%	lkm	%
0 – 1 päivää	8	31	9	11
2 – 3 päivää	15	57	42	54
4 – 6 päivää	2	8	22	28
7 tai enemmän	1	4	5	7
Yhteensä	26	100	78	100
Keskiarvo	2.52 päivää		3.46 päivää	

χ^2 -arvo = 8.242, v.a. 3 P-arvo= 0.0413 tilastollisesti merkitsevä ero

Koulutuspäivien lukumäärässä oli tilastollisesti merkitsevä ero niiden tilintarkastajien välillä, jotka harjoittivat verokonsultointia ja niiden, jotka eivät. Verokonsulttina toimivilla tilintarkastajilla vaihtoehto 'ei yhtään tai yksi koulutuspäivä' oli harvinaisempi vaihtoehto kuin '4-6 päivää' verrattuna tilintarkastajiin, jotka eivät harjoittaneet verokonsultointia. Tulos on sinänsä odotusten mukainen, **verokonsultointia harjoittavat tilintarkastajat osallistuvat muita tilintarkastajia enemmän verotusta koskevaan täydennyskoulutukseen.**

Kuva 5: Vuosittaisten koulutuspäivien määrä verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla

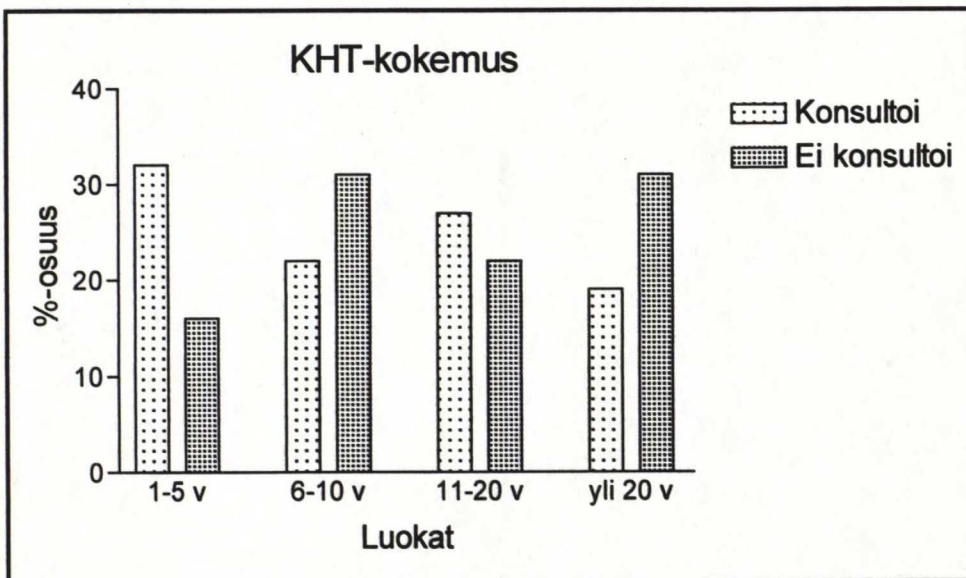
Tilintarkastajan verokonsultointi / KHT-kokemusvuosien määrä

Nollahypoteesi 'verokonsultointi ei riipu KHT-kokemusvuosista' jäi voimaan, eli **KHT-kokemusvuosien määrä ei vaikuta siihen harjoittaako tilintarkastaja verokonsultointia vai ei**. Tulos vastaa Koskelan saamaa tutkimustulosta (Koskela 1990, 73). Ryhmien jakauma erosi kuitenkin jossain määrin toisistaan; verokonsultointia harjoittavissa tilintarkastajissa oli suhteellisesti suurempi osa tilintarkastajia, joilla oli 1-5 vuotta KHT-kokemusta ja suhteellisesti pienempi osa tilintarkastajia, joilla oli yli 20 vuotta KHT-kokemusta verrattuna niiden tilintarkastajien ryhmään, jotka eivät harjoittaneet verokonsultointia.

Taulukko 29: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus KHT-kokemusvuosista				
KHT-kokemus vuosissa	Ei harjoita verokonsultointia		Harjoittaa verokonsultointia	
	frekvenssi	%-osuus	frekvenssi	%-osuus
1-5 vuotta	5	16	29	32
6-10 vuotta	10	31	20	22
11-20 vuotta	7	22	24	27
yli 20 vuotta	10	31	16	19
Yhteensä	32	100	89	100
Keskiarvo	15.5		11.8	

χ^2 -arvo = 5.308 v.a.3 P-arvo = 0.1506 tilastollisesti ei ole merkitsevää eroa

Kuva 6: KHT-kokemusvuosien määrä verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla

Tilintarkastajan verokonsultointi / pää- / sivutoimisuus

Nollahypoteesi 'tilintarkastajan pää- tai sivutoimisuuden ja verokonsultoinnin välillä ei ole riippuvuutta' jäi voimaan. Toisin sanoen tutkimustuloksena saatiin, että **tilintarkastajat**

harjoittavat verokonsultointia siitä riippumatta toimivatko he tilintarkastajina pää- vai sivutoimisesti. Päätoimisten tilintarkastajien ryhmässä verokonsultointia harjoittavien osuus oli vain 9 % enemmän kuin sivutoimisten joukossa. Tulos on ristiriidassa Koskelan tutkimustuloksen kanssa, jonka mukaan 'päätoimiset tilintarkastajat harjoittavat sivutoimisia enemmän yritysten verotukseen liittyvää neuvontaa' (Koskela 1990a, 73). Koskela perusteli päinvastaista tulostaan sillä, että päätoimisilla on enemmän aikaa käytettävissä verokonsultointiin. Toisaalta taas tässä tutkimuksessa saatua tulosta voisi perustella sillä, että sivutoimisten tilintarkastajien asiakkaista suhteellisesti suurempi osa on pienyrityksiä kuin päätoimisilla tilintarkastajilla ja erityisesti pienyritykset kaipaavat tilintarkastajan neuvonantoa verotusta koskevissa kysymyksissä.

Taulukko 30: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus pää- / sivutoimisesta tilintarkastamisesta						
Pää- / sivutoimisuus	Ei harjoita verokonsultointia		Harjoittaa verokonsultointia		Yhteensä	
Tilintarkastajat	frekvenssi	%-osuus	frekvenssi	%-osuus	frek.	%
Päätoimiset	23	24.5	71	75.5	94	100
Sivutoimiset	9	33.3	18	66.7	27	100
Yhteensä	32	26.4	89	73.6	121	100

P-arvo= 0.4578 tilastollisesti ei ole merkitsevää eroa (Fisherin nelikenttätesti)

Tilintarkastajan verokonsultointi / tilintarkastajan toimipaikka

χ^2 -testin perusteella voidaan todeta, että **tilintarkastajan toimipaikka ei vaikuta siihen harjoittaako hän verokonsultointia vai ei**. Verokonsultointia harjoittavien tilintarkastajien osuus oli eri toimipaikoissa lähes yhtä suuri (69-78 %). Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin luonne ei ole kuitenkaan sama eri toimipaikoissa: suurissa tilintarkastustoimistoissa tilintarkastaja toimii tiimin osana eikä tällöin yleensä toimi myöskään verokonsultointitehtävissä niin itsenäisesti kuin yksityisyrittäjänä tai pienessä toimistossa työskentelevä tilintarkastaja (erään tilintarkastajan kommentti kyselylomakkeessa).

Taulukko 31: Tilintarkastajan harjoittaman verokonsultoinnin riippuvuus tilintarkastajan toimipaikasta						
Toimipaikka	Ei harjoita verokonsultointia		Harjoittaa verokonsultointia		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Yksityisyrittäjä	13	31.0	38	69.0	42	100
Pieni tilintarkastustoimisto	4	22.2	14	77.8	18	100
Suuri tilintarkastustoimisto	15	28.8	37	71.2	52	100
Yhteensä	32	26.4	89	73.6	121	100

χ^2 -arvo = 0.3430, v.a. 2 P-arvo= 0.8424 ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa

Asiakaskunnan jakauma verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla

Taulukko 32: Asiakaskunnan jakauma verokonsultointia harjoittavilla ja muilla tilintarkastajilla						
Asiakkaiden jakautuma	Pienyritysten %-osuus		Keskisuurten yritysten %-osuus		Suuryritysten %-osuus	
	Harjoittaa verokonsultointia					
	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Minimi	20	10	0	0	0	0
25 %	80	50	3.5	7	0	0
Mediaani	90	80	10	20	1	3
75 %	95	90	20	30	5	10
Maksimi	100	100	65	70	50	60
Keskiarvo	82.0	67.5	12.7	21.0	5.1	11.4
Keskihajonta	21.6	28.3	13.9	17.8	9.4	16.8
χ^2	11.29		6.190		8.743	
Vapausasteet	4		3		2	
P-arvo	0.0235*		0.1027		0.0126*	

* tilastollisesti merkitsevä ero

χ^2 -jakaumien vertailutestin avulla selvitettiin, poikkeako asiakaskunta jakaumaltaan verokonsultointia harjoittavilla tilintarkastajilla ja muilla tilintarkastajilla. Vertailtaessa erikokoisten yritysten osuutta asiakaskunnasta eri ryhmissä voitiin todeta, että asiakaskunnan jakautumisessa pienyrityksiin, keskisuuriin ja suuryrityksiin on

tilastollisesti merkitsevä ero verokonsultointia harjoittavien ja muiden tilintarkastajien välillä: verokonsultointia harjoittavien tilintarkastajien asiakaskunnasta suurempi osa on pienyrityksiä ja vastaavasti pienempi osa suuryrityksiä kuin muilla tilintarkastajilla.

6.1.3 Tilintarkastajan verokonsultoinnin yleispiirteet

Kirjallisen toimeksiantosopimuksen laatiminen (T55) ja tilintarkastajan tehtäväkentän sisältö yhteisössä (T58-T60)

Kysymykseen, kuinka usein tilintarkastaja laatii asiakkaansa kanssa kirjallisen toimeksiantosopimuksen verokonsultoinnista, vastasi yhteensä 88 tilintarkastajaa. Heistä valtaosa (87 %) ei laadi koskaan kirjallista sopimusta, joskus laatii 7 % ja usein 5 % vastanneista. Voidaan siis todeta, että kirjallisen toimeksiantosopimuksen laatiminen on harvinaista, kun tilintarkastaja toimii yhteisön verokonsulttina. Syynä tähän on ilmeisesti se, että verokonsultointia harjoittavien tilintarkastajien asiakaskunnasta vain 2 % on sellaisia, joissa tilintarkastaja toimii yksinomaan verokonsulttina. Asiakaskunnasta 40 % puolestaan on sellaisia, joissa tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina ja 58 % sellaisia, joissa toimitaan vain tilintarkastajana. Vastausten perusteella voidaan todeta, että se että tilintarkastaja konsultoi eri yritystä kuin tarkastaa on varsin harvinaista, vaikka riippumattomuusongelman optimaalisen ratkaisun kannalta se ehkä olisi toivottavaa.

Verokonsultoinnin aloitteen tekijä (T56, T57)

Verokonsultoinnin aloitteista asiakas tekee 78 % ja tilintarkastaja 22 %. Vastaajista 70 % ilmoittaa, että asiakas tekee 80 % tai suuremman osuuden aloitteista. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että tilintarkastajan tehtäväkentän laajentumiseen verokonsultoinnin suuntaan on todennäköisesti vaikuttanut enemmän asiakkaan tarpeet kuin tilintarkastajien omat tavoitteet.

Tilintarkastajien verokonsultointiasiakkaiden jakauma (T61-T64)

Tilintarkastajien verokonsultointiasiakkaat jakautuvat siten, että **valtaosa asiakkaista (keskimäärin 70 %) on pienyrityksiä, joissa johto ja omistus yhdistyvät**. Muita pienyrityksiä asiakkaista on n. 20 %. Suuryrityksiä verokonsultointiasiakkaista on vain 2 %.

Taulukko 33: Verokonsultointiasiakkaiden jakauma tilintarkastajilla				
Asiakkaiden jakautuma	A-tyypin pienyritysten osuus	B-tyypin pienyritysten osuus	Keskisuurten yritysten osuus	Suuryritysten osuus
Minimi	0	0	0	0
25 %	60	0	0	0
Mediaani	80	10	0	0
75 %	95	27.5	10	2
Maksimi	100	100	50	20
Keskiarvo	71.4	20.3	6.2	2.0
Keskihajonta	29.9	25.2	9.9	4.5

A-tyypin pienyritys = yritys, jossa johto ja omistus yhdistyvät

B-tyypin pienyritys = yritys, jossa johto ja omistus eriytyvät

χ^2 -testin avulla pyrittiin lisäksi selvittämään, poikkeako tilintarkastajien verokonsultointiasiakkaiden jakauma tilintarkastajien kyselylomakkeen alussa ilmoittamasta kaikkien asiakkaiden jakaumasta. Testituloksena saatiin, että verokonsultointiasiakkaiden jakauma poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi kaikkien tilintarkastusasiakkaiden jakaumasta. **Verokonsultointiasiakkaista suhteellisesti suurempi osa on pienyrityksiä ja suhteellisesti pienempi osa keskisuuria tai suuria yrityksiä verrattuna kaikkien tarkastusasiakkaiden jakaumaan.**

Taulukko 34: Verokonsultointi- ja kaikkien tarkastusasiakkaiden jakauma tilintarkastajilla						
Asiakkaiden jakautuma	Pienyritysten %-osuus		Keskisuurten yritysten %-osuus		Suuryritysten %-osuus	
	Verokons. asiakas	Kaikki asiakkaat	Verokons. asiakkaat	Kaikki asiakkaat	Verokons. asiakkaat	Kaikki asiakkaat
Minimi	30	10	0	0	0	0
25 %	90	70	0	5	0	0
Mediaani	100	90	0	10	0	1
75 %	100	95	10	20	2	5
Maksimi	100	100	50	70	20	60
Keskiarvo	91.7	78.6	6.2	14.7	2	6.7
Keskihajonta	12.9	24.1	9.9	15.3	20	11.9
χ^2	13.96		26.79		7.586	
Vapausasteet	2		2		2	
P-arvo	0.0009*		<0.0001*		0.0225*	

* tilastollisesti merkitsevä ero

6.1.4 Tilintarkastajien yleisimmät verokonsultoinnin aihealueet

Verokonsultoinnin aihealueet T65-T72

Tärkeimmät tilintarkastajien verokonsultoinnin aiheet olivat:

1. Tilinpäätöksen verosuunnittelu
2. Yrityksen omistajan verotus
3. Yritysjärjestelyiden verokysymykset
4. Verovalitusten laatiminen
5. Konserniverotus
6. KV-verotus
7. Veroilmoitusten laatiminen
8. Muu; arvonlisäverotus (5 vastausta), yksittäiset veroasiat (3 vastausta)

Se, että yrityksen omistajan henkilökohtainen verotus on toiseksi tärkein verokonsultoinnin aihealue vahvistaa käsitystä, että tilintarkastajan verokonsultoinnille on kysyntää erityisesti pienyrityksissä, joissa yrityksen johto ja omistus ovat samojen henkilöiden käsissä. Sen sijaan veroilmoitusten laatimista vastaajat eivät pitäneet kovinkaan tärkeänä konsultointialueena.

Ilmeisesti monessa tapauksessa veroilmoituksia laatiikin ennemmin yhtiön käyttämä tilitoimisto kuin sen tilintarkastaja.

Taulukko 35: Tilintarkastajien yleisimmät verokonsultoinnin aihealueet						
Konsultointialue	Konsultoinut alueella		Asettanut alueen 1. sijalle		Asettanut alueen sijalle 1.-3.	
	frek.	%	frek.	%	frek.	%
<u>1. Tilinpäätöksen verosuunnittelu</u>	86	96.9	61	73.5	75	90.4
2. Veroilmoitusten laatiminen	32	36.0	2	2.4	5	6.0
3. Verovalitusten laatiminen	70	78.7	5	6.0	34	41.0
<u>4. Yritysjärjestelyiden verovaikutusten selvittäminen</u>	74	83.1	2	2.4	47	56.6
5. Konserniverotus	56	62.9	1	1.2	22	26.5
6. Kansainvälinen verotus	42	47.2	1	1.2	2	2.4
<u>7. Yrityksen omistajan verotus</u>	77	86.5	8	9.6	50	60.2
8. Muu konsultointialue	8	9	3	3.6	6	7.2
Yhteensä kysymykseen vastaajia	89	100	83	100	83	100

6.1.5 Tilintarkastajien motiivit harjoittaa verokonsultointia

Tärkein motiivi tilintarkastajien verokonsultoinnille on se, että tilintarkastajat haluavat tarjota parempaa palvelua asiakkailleen. Toiseksi tärkein motiivi, vaikkakin huomattavasti vähemmän tärkeä kuin edellinen on se, että tilintarkastaja on valittu yhteisön tilintarkastajaksi sillä edellytyksellä, että hän toimii myös verokonsulttina. Muista motiiveista ammatissa kehittyminen ja mielenkiintoisten työtehtävien saaminen saivat myös kannatusta. Sen sijaan merkittävät lisäansiot ei ollut vastaajien mukaan ratkaiseva motiivi, sillä sen asetti kolmen tärkeimmän syyn joukkoon vain 6 % vastanneista.

Kolmen tärkeimmän motiivin joukkoon oli 5 vastaajaa asettanut vaihtoehdon 'muu motiivi'. Muina motiiveina vastaajat mainitsivat asiakasaloitteen, asiakkaan avun tarpeen ja tilinpäätöksen ja verotuksen läheisen yhteyden.

Taulukko 36: Tilintarkastajien motiivit harjoittaa verokonsultointia (T81-T86)				
Motiivina	Asettanut motiivin 1. sijalle		Asettanut motiivin sijalle 1-3	
	frek.	%	frek.	%
Paremmman asiakaspalvelun tarjoaminen	74	84.1	82	93.2
Yritys on valinnut tilintarkastajan sillä edellytyksellä että hän toimii myös yhteisön verokonsulttina	9	10.2	36	40.9
Merkittävät lisäansiot	0	0	5	5.7
Ammatissa kehittyminen	2	2.3	45	51.1
Mielenkiintoisten työtehtävien saaminen	2	2.3	33	37.5
Muu motiivi	1	1.1	5	5.7
Yhteensä	88	100		

6.2 Edut ja haitat tilintarkastajan verokonsultoinnista konsultoitavalle yhteisölle ja verottajalle

Edut yhteisölle tilintarkastajan verokonsultoinnista

Tilintarkastajista noin puolet katsoi, että yhteisölle on jotain etua siitä, että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti. Verotarkastajista alle 40 % oli samaa mieltä ja lähes yhtä suuri määrä oli eri mieltä. Varsin suuri osa sekä tilintarkastajista että verotarkastajista ei ottanut kantaa väitteeseen.

Taulukko 37: Tutkimusryhmien suhtautuminen väitteeseen, että yhteisölle on jotakin etua siitä, että yhteisön tilintarkastaja toimii myös sen verokonsulttina									
Väite: <i>yhteisön kannalta on parempi, että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti. (T51, V34)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keskihajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	62	38	19	52.1	31.9	16.0	2	2.5	1.06
Verotarkastajat	60	38	58	38.5	24.4	37.1	3	3.0	1.28

χ^2 -arvo = 18.43 v.a. 4 P-arvo = 0.001 tilastollisesti merkitsevä ero
(Mediaani: 2 =jokseenkin samaa mieltä, 3 =en osaa sanoa)

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös perusteluita puolesta ja vastaan vastauksen tueksi. Tilintarkastajista 47 ja verotarkastajista 46 kommentoi asiaa. Asiaa kommentoineista tilintarkastajista 75 % esitti perusteluita asian puolesta. Yli puolessa kommenteista katsottiin, että tilintarkastaja tuntee yrityksen toiminnan paremmin kuin ulkopuolinen verokonsultti ja sen vuoksi yhteisön kannattaa käyttää tilintarkastajaansa myös verokonsulttina. Joka viidennessä kommentissa tilintarkastajilla oli perusteluna tilintarkastajan tarjoaman verokonsultointipalvelun edullisuus yhteisölle verrattuna konsultin palkkaamiseen erikseen.

Perusteluita asian puolesta esitti myös 37 % verotarkastajista. Yleisimmät argumentit olivat samat kuin tilintarkastajilla, eli että tilintarkastaja tuntee yrityksen toiminnan paremmin ja että verokonsultointi tulee näin edullisemmaksi yritykselle. Kolmantena perusteluna verotarkastajat esittivät, että tilintarkastajan toiminta on vastuullisempaa kuin ulkopuolisen verokonsultin.

Perusteluina, miksi asiaan ei voi ottaa kantaa, esittivät molemmat ryhmät, että asia riippuu tilintarkastajan ammattitaidosta verotuksen suhteen ja verotarkastajat esittivät lisäksi, että asia riippuu tilintarkastajan etiikasta.

Verotarkastajista 45 % ja tilintarkastajista 15 % esitti kommentteja, miksi yhteisön ei pitäisi käyttää tilintarkastajaansa verokonsulttinaan. Verotarkastajien yleisin peruste, jonka esitti 40 % vastanneista, oli, että verokonsultointi ja tilintarkastus eivät sovi yhteen, koska tilintarkastaja tarkastaa tällöin omaa toimintaansa. Sekä verotarkastajat että tilintarkastajat esittivät yhtenä perusteluna kielteiselle suhtautumiselleen sen, että tilintarkastaja ei ole työhön riittävän pätevä (tilintarkastajista 11 % ja verotarkastajista 2 %). Molemmissa ryhmissä tuotiin esiin myös yrityksen koko rajoittavana tekijänä, tilintarkastajista 4 % oli sitä mieltä, että tilintarkastajan käyttäminen verokonsulttina on suotavaa vain pienyrityksissä ja verotarkastajista 4 % puolestaan, että suuryrityksissä tulee olla erikseen palkattava verokonsultti.

Edut verottajalle tilintarkastajan verokonsultoinnista

Tilintarkastajista yli puolet katsoi, että tilintarkastajan verokonsultoinnista voisi olla myös verottajalle jotain etua. Verotarkastajat olivat selvästi skeptisempiä.

Taulukko 38: Tutkimusryhmien suhtautuminen väitteeseen, että verottajalle on jotain etua siitä, että tilintarkastaja toimii tarkastamansa yhteisön verokonsulttina									
Väite: veronsaajalle voi olla etua siitä, että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti. (T52, V35)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	65	37	16	55.1	31.4	13.5	2	2.4	1.04
Verotarkastajat	55	54	48	35.5	34.8	29.7	3	3.1	1.22

χ^2 -arvo = 20.79 v.a. 4 P-arvo = 0.0003 tilastollisesti merkitsevä ero
(Mediaani: 2 =jokseenkin samaa mieltä, 3 =en osaa sanoa)

Tilintarkastajista 22 ja verotarkastajista 21 esitti myös tässä kohdassa perusteluita puolesta tai vastaan. Tilintarkastajista 91 % ja verotarkastajista 38 % esitti perusteluita asian puolesta. Tilintarkastajista 59 % esitti perusteluna sen, että tilintarkastajan toiminta on vastuullisempaa

kuin erikseen palkattavan verokonsultin. Samaa mieltä oli 19 % verotarkastajista. Toisena perusteluna oli tilintarkastajilla se, että tilintarkastaja tuntee asiakkaansa paremmin kuin ulkopuolinen konsultti ja verotarkastajilla puolestaan, että tilintarkastajalla on parempi laskentatoimen ja yritystoiminnan tuntemus. Eräs tilintarkastaja mainitsi, että myös veronsaaja hyötyy tilintarkastajan toimimisesta tarkastettavan yhteisön verokonsulttina, jos yritys säästää näin kustannuksissaan, sillä tällöin jää myös verottajalle enemmän verotettavaa.

Perusteluina neutraalille suhtautumiselle esitettiin muun muassa, että 'on lähes mahdotonta sanoa, mikä on veronsaajalle edullista' tai että 'asia riippuu täysin tilintarkastajan taidosta ja halusta toimia oikein' tai että 'ei pitäisi olla mitään etua tai haittaa'.

Sen sijaan tilintarkastajat eivät kommentoineet, millä tavoin verottajalle voisi koitua haittaa siitä, että tilintarkastaja toimii yrityksen verokonsulttina. Verotarkastajista kahdeksan (38 % kysymystä kommentoineista) esitti, että haittaa voi koitua sen vuoksi, että tilintarkastaja tarkastaa omaa toimintaansa. Verotarkastajien osalta tulokset tukevat käsitystä, että verottajan mielestä tilintarkastajan riippumaton asema kärsii, kun tilintarkastaja toimii tarkastamansa yrityksen verokonsulttina.

6.3 Tilintarkastajan edellytykset toimia verokonsulttina

6.3.1 Tilintarkastajan ammattitaito

Vastaajien käsityksiä tilintarkastajan pätevyydestä toimia verokonsulttina kartoitettiin kahden väittämän avulla, joihin pyydettiin ottamaan kantaa. Ensimmäinen väite on muokattu *Verotus*-lehdessä vuonna 1990 olleesta artikkelista, jossa lakitieteen tohtori Lassi Kilpi (Kilpi 1990, 203) esitti, että tilintarkastajille tulisi säätää verokonsultointikielto. Kilpi perusteli kieltoa tilintarkastajan uskottavuuden säilyttämisellä, jotta ei syntyisi epäilyksiä tilintarkastajan osallistumisesta verokiertosuunnitelmiin. Väite esitetään seuraavassa luvussa alkuperäisessä muodossa kartoitettaessa vastajien käsityksiä tilintarkastajan vastuuntunnosta verokonsulttina,

tilintarkastajien pätevyyteen liittyen sen sijaan pyydettiin vastaajia arvioimaan, tulisiko tilintarkastajilta kieltää verokonsultointi puutteellisen ammattitaidon vuoksi. Toinen väite puolestaan esiintyi KHT-tilintarkastaja Pekka Kukkonen Lassi Kilvelle antamassa vastineessa, jossa hän esitti, että tilintarkastajilta ei tule kieltää verokonsultointia, mm. koska parhaat veroasiantuntijat löytyvät KHT-tilintarkastajien piiristä (Kukkonen 1991, 99).

Taulukko 39: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajille puutteellisen ammattitaidon vuoksi ehdotettuun verokonsultointikieltoon									
Väite: <i>tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska heillä ei ole riittävää pätevyyttä siihen. (T50, V33)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	8	12	92	7.1	10.7	82.2	4	4.2	0.96
Verotarkastajat	20	29	102	13.2	19.2	67.6	4	3.8	1.03

χ^2 -arvo = 12.24 v.a. 4 P-arvo = 0.0066 tilastollisesti merkitsevä ero
(Mediaani: 4 =jokseenkin eri mieltä)

Mielenkiintoista on todeta, että pieni osa tilintarkastajista on ainakin jossain määrin samaa mieltä siitä, että tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska heillä ei ole riittävää pätevyyttä siihen. Verotarkastajista puolestaan 68 % on päinvastaista mieltä, eli että tilintarkastajilta ei pitäisi kieltää verokonsultointia ainakaan puutteellisen pätevyyden vuoksi. Tutkimusryhmien suhtautumisen välillä on kuitenkin tilastollisesti merkitsevä ero, joten voidaan sanoa, että verotarkastajista suurempi osa kuin tilintarkastajista suhtautuu myönteisesti ehdotukseen tai ei ota kantaa siihen.

Taulukko 40: Tutkimusryhmien suhtautuminen KHT-tilintarkastajien ylivertaisuuteen veroasiantuntijoina									
Väite: <i>parhaat veroasiantuntijat löytyvät KHT-tilintarkastajien piiristä. (T53, V36)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	41	32	44	35.0	27.4	37.6	3	3.0	1.14
Verotarkastajat	52	54	48	33.8	35.1	31.1	3	3.0	1.1

χ^2 -arvo = 4.933 v.a. 4 P-arvo = 0.2942 tilastollisesti ei ole merkitsevää eroa
(Mediaani: 3 =en osaa sanoa)

Täysin samaa mieltä oli 10 tilintarkastajaa (9 %) ja 9 verotarkastajaa (6 %), täysin eri mieltä puolestaan 12 tilintarkastajaa (10 %) ja 20 verotarkastajaa (13 %). Suuri hajonta vastauksissa kertoo, että kysymykseen on ollut vaikea ottaa kantaa. Kysymykseen annettujen kommenttien perusteella voidaan päätellä, että vaikka KHT-tilintarkastajien joukossa on erittäin päteviä veroasiantuntijoita, suurin osa parhaista veroasiantuntijoista löytyy todennäköisesti joko suurten tilintarkastus- ja asianajotoimistojen veroasiantuntijoiden tai toisaalta verohallinnon virkamiesten, kuten verotarkastajien joukosta. Toisin sanoen parhaat veroasiantuntijat löytyvät niiden ammattiryhmien piiristä, jotka ovat erikoistuneet nimenomaan verotukseen.

6.3.2 Tilintarkastajan lainkuuliaisuus ja vastuuntunto

Tilintarkastajat vastustivat voimakkaasti Lassi Kilven (Kilpi 1990, 203) ehdotusta, että tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska he edistävät veronkieltosuunnitelmien toteuttamista, sillä heistä 80 % oli täysin eri mieltä asiasta. Verotarkastajien ryhmässä vastausten hajonta oli selvästi suurempi, sillä sekä ehdotuksen kannattajia että vastustajia oli lähes yhtä paljon.

Taulukko 41: Tutkimusryhmien suhtautuminen veronkiertosuunnitelmiin osallistumisen vuoksi tilintarkastajille ehdotettuun verokonsultointikieltoon									
Väite: <i>tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska he edistävät veronkiertosuunnitelmien toteuttamista. (T49, V32)</i>									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	+	0	-	+	0	-			
Tilintarkastajat	6	2	110	5.1	1.7	93.2	5	4.6	0.85
Verotarkastajat	61	25	65	40.4	16.6	43	3	3.1	1.34

χ^2 -arvo = 99.50 v.a. 4 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 5 =täysin eri mieltä, 3 =en osaa sanoa)

Tutkimusryhmien käsityksiä tilintarkastajan toiminnan vastuuntuntoisuudesta kartoitettiin myös pyytämällä vastaajia arvioimaan, onko heillä tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastaja olisi laiminlyönyt yhteisön veroasioiden tarkastamista tai verorikkomuksista raportointia koskevia tehtäviään, vaikka toiminnasta ei ole aiheutunut rangaistusseuraamuksia tilintarkastajalle.

Kysymyksiin vastasi yhteensä 112 tilintarkastajaa. Niistä tilintarkastajista, jotka vastasivat kaikkiin kolmeen kysymykseen, yli 80 % oli sitä mieltä, että heillä ei ole tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan olisi kuulunut joutua vastuuseen osallistumisesta veronkiertosuunnitelmiin, puutteellisesta veroasioiden tarkastamisesta tai tarkastettavan yhteisön verorikkomusten puutteellisesta raportoinnista. Eniten tapauksia oli tiedossa puutteellisesta veroasioiden tarkastamisesta ja vähiten tilintarkastajan osallistumisesta veronkiertosuunnitelmiin, mutta erot eivät olleet kovin merkittäviä eri vaihtoehtojen välillä.

Verotarkastajista puolestaan yli 70 %:lla oli tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan olisi heidän mielestään kuulunut joutua vastuuseen yhteisön veroasioiden puutteellisesta tarkastamisesta tai yhteisön verotusta koskevien laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista. Toisin sanoen verotarkastajat suhtautuvat varsin kriittisesti tilintarkastajan työn laatuun yhteisön veroasioiden tarkastajana ja laiminlyönneistä raportoijana. Jonkin verran vähemmän verotarkastajilla oli tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan olisi kuulunut heidän mielestään joutua vastuuseen veronkiertosuunnitelmien toteuttamisesta. Syynä tähän voi olla joko se, että heidän tietoonsa ei tule, mitä suunnitelmia tilintarkastaja on yhteisössä ollut laatimassa tai sitten se, että tällaisia tapauksia on vähemmän, koska hyväksytyt tilintarkastajat eivät yleensä edistä veronkiertosuunnitelmien toteuttamista.

Yhteenvedona voidaan todeta, että verotarkastajien odotusten ja tilintarkastajien havaitun toiminnan välillä on selvä kuilu. Todennäköisesti verotarkastajien odotukset ovat osittain liian suuret, jos pitäydytään periaatteessa, että tilintarkastaja tarkastaa yhteisön veroasiat samalla olennaisuuden ja suhteellisen riskin periaatteella kuin muutkin tilintarkastukseen sisältyvät asiat ja toisaalta, että tilintarkastaja raportoi verorikkomuksista vain, mikäli yhteisön johto ei ryhdy asioiden vaatimiin korjaustoimenpiteisiin.

Taulukko 42: Tutkimusryhmien arvio tapauksista, joissa tilintarkastajan vastuu on jäänyt realisoitumatta veroasioissa vaikka siihen olisi ollut vastaajan mielestä aihetta (T101-T103, V44-V46)

Tilintarkastajan rikkomus	Tilintarkastajat		Verotarkastajat	
	lkm	%	lkm	%
Osallistuminen veronkiertosuunnitelmien toteuttamiseen	14	12.5	85	59.4
Vastauksia yhteensä	112	100	143	100
Yhteisön veroasioiden puutteellinen tarkastaminen	22	19.5	106	72.6
Vastauksia yhteensä	113	100	146	100
Yhteisön veroasioita koskevien laiminlyöntien puutteellinen raportointi	20	17.9	104	71.7
Vastauksia yhteensä	112	100	145	100

6.3.3 Tilintarkastajan riippumattomuus verokonsulttina

Kieltäytyminen verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi (T87)

Verokonsultointia harjoittavista 89 tilintarkastajasta 88 vastasi kysymykseen, olivatko he kieltäytyneet verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi. Heistä 52 (60 %) ei ollut koskaan joutunut kieltäytymään. Joskus oli joutunut kieltäytymään 32 (37 %) ja usein 4 (5 %) vastaajaa.

χ^2 -testin avulla selvitettiin, onko verokonsultoinnista kieltäytymisen ja taustatekijöiden välillä riippuvuussuhteita. Taustatekijöistä valittiin testattaviksi vastaajan KHT-kokemus, pää- / sivutoimisuus ja toimipaikka.

Verokonsultoinnista kieltäytyminen / KHT-kokemus

χ^2 -testin tuloksena nollahypoteesi 'tilintarkastajan kieltäytyminen verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi ei riipu hänen KHT-kokemusvuosiensa määrästä' jäi voimaan 5 %:n merkitsevyystasolla.

Taulukko 43: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus KHT-kokemusvuosista						
KHT-kokemus	Kieltäytyminen verokonsultoinnista					
	usein		harvoin		ei koskaan	
Vastauksia yht. 88	frekv	%	frekv	%	frekv	%
1-2 vuotta	1	1.1	0	0	2	2.4
3-5 vuotta	2	2.3	6	6.8	15	17.0
6-10 vuotta	0	0	12	13.6	10	11.4
11-20 vuotta	0	0	9	10.2	15	17.0
yli 20 vuotta	1	1.1	5	5.7	10	11.4
Yhteensä	4	4.5	32	36.3	52	59.2

χ^2 -arvo = 13.36 v.a. 8 P-arvo 0.1 tilastollisesti ei ole merkitsevää riippuvuutta

Verokonsultoinnista kieltäytyminen / tilintarkastajan pää- /sivutoimisuus

χ^2 -testin tuloksena havaittiin, että tilintarkastajan kieltäytyminen ei riipu myöskään tilintarkastajan toiminnan pää- tai sivutoimisuudesta.

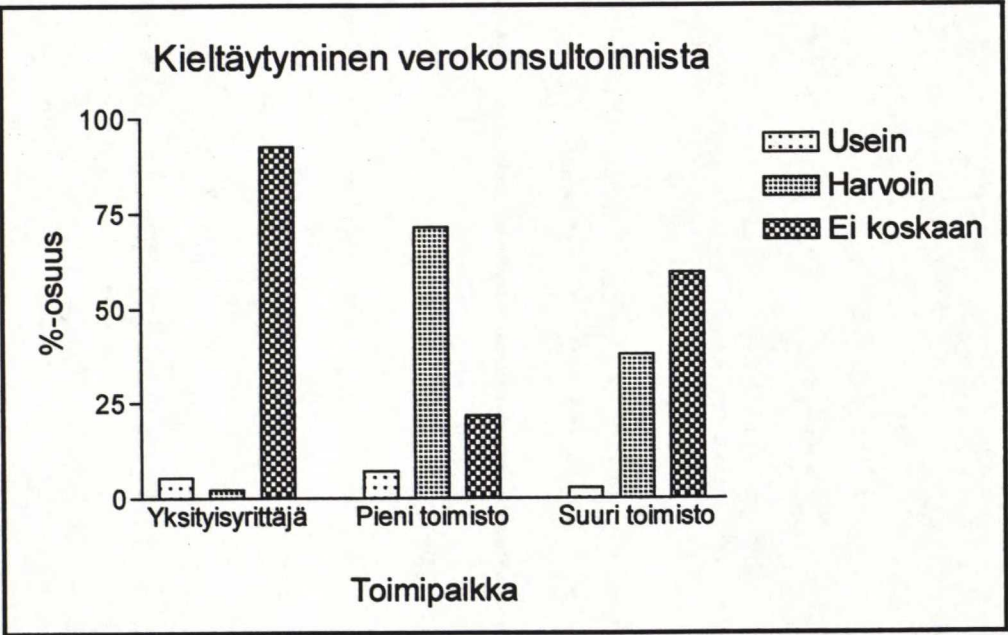
Taulukko 44: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus pää- / sivutoimisuudesta								
Toimintamuoto	Kieltäytyminen verokonsultoinnista							
	usein		harvoin		ei koskaan		yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Päätoimiset	3	4.3	28	40.0	39	55.7	70	100
Sivutoimiset	1	5.6	4	22.2	13	72.2	18	100

χ^2 -arvo = 1.956 v.a. 2 P-arvo = 0.3761 tilastollisesti ei merkitsevää riippuvuutta

Verokonsultoinnista kieltäytyminen / KHT-kokemus

Yksityisyritykset olivat kolmesta ryhmästä joutuneet vähiten kieltäytymään verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi. Suuressa tilintarkastustoimistossa työskentelevistä tilintarkastajista 40 % oli ainakin joskus joutunut kieltäytymään verokonsultoinnista. Sen sijaan pienessä tilintarkastustoimistossa vastaava kieltäytymisprosentti oli 78. Myös χ^2 -testissä nollahypoteesi 'tilintarkastajan kieltäytyminen verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi ei riipu hänen toimipaikastaan' jouduttiin hylkäämään. Siten saatiin vahvistus tulokselle, että **pienessä tilintarkastustoimistossa työskentelevät tilintarkastajat joutuvat kieltäytymään verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi suhteellisesti useammin kuin suuressa tilintarkastustoimistossa tai yksityisyrityksinä toimivat tilintarkastajat.**

Kuva 7: Verokonsultoinnista kieltäytyminen toimipaikoittain

Taulukko 45: Verokonsultoinnista kieltäytymisen riippuvuus toimipaikasta								
Toimipaikka	Kieltäytyminen verokonsultoinnista							
	usein		harvoin		ei koskaan		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Yksityisyrittäjä	1	5.3	4	2.1	14	92.6	19	100
Pieni toimisto	1	7.1	10	71.4	3	21.5	14	100
Suuri toimisto	1	2.7	14	37.8	22	59.5	37	100

χ^2 -arvo = 9.879 v.a. 4 P-arvo= 0.0425 tilastollisesti merkitsevä riippuvuus

Tilintarkastajien ammattikuntana harjoittama verokonsultointi

Tilintarkastajista valtaosa (71 %) oli sitä mieltä, että tilintarkastajien ammattikuntana harjoittama verokonsultointi ei vähennä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta. Verotarkastajista puolestaan 62 % oli sitä mieltä, että verokonsultointi vähentää sitä ainakin jonkin verran. Tilastollisesti tutkimusryhmien vastausjakaumien välillä oli erittäin merkitsevä ero eli verotarkastajat suhtautuivat huomattavasti kriittisemmin kuin tilintarkastajat siihen, että tilintarkastajat ammattikuntana harjoittavat verokonsultointia.

Taulukko 46: Tutkimusryhmien suhtautuminen tilintarkastajien ammattikuntana harjoittamaan verokonsultointiin									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastajat ammattikuntana harjoittavat verokonsultointia tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T38, V21)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	85	33	2	70.8	27.5	1.7	1	1.3	0.5
Verotarkastajat	59	56	41	37.8	35.9	26.3	2	1.94	0.89

χ^2 -arvo = 42.12 v.a 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 1 =ei vähennä, 2 =vähentää jonkin verran)

6.3.3.1 Organisatoristen olosuhteiden vaikutukset tilintarkastajan riippumattomuuteen

Verotarkastajien mielipiteet olivat saman suuntaiset kuin Flintin ajatukset tilintarkastajan riippumattomuudesta suhteessa organisatorisiin olosuhteisiin. Tilintarkastuksen luotettavuus kärsii vähiten veroasioiden tarkastamisen kannalta silloin, kun tilintarkastaja toimii eri yrityksen verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa (Flint 1992, 81). Kolme kyselylomakkeessa esitettyä, organisatorisiin olosuhteisiin liittyvää tilannetta oli järjestetty Flintin mukaan riippuvuusongelman kannalta lievimmästä tapauksesta kyseenalaisimpaan. Tutkimusryhmien vastaukset tukivat edellä mainittua järjestystä: molemmissa ryhmissä niiden osuus, jotka katsoivat, ettei tilintarkastuksen luotettavuus kärsi veroasioiden tarkastamisen kannalta, väheni siirryttäessä kysymyksestä seuraavaan.

Taulukko 47: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemistä kun tilintarkastaja toimii eri yrityksen verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii eri yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T39, V22)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	107	7	5	89.9	5.9	4.2	1	1.2	0.54
Verotarkastajat	95	40	21	60.9	25.6	13.5	1	1.5	0.77

χ^2 -arvo = 30.37 v.a. 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 1= ei vähennä)

Vaikka molempien tutkimusryhmien mediaani vastauksissa oli 'ei vähennä', verotarkastajien ryhmässä oli lähes 30 % enemmän kuin tilintarkastajien ryhmässä niitä, jotka katsoivat, että luotettavuus vähenee ainakin jonkin verran.

Tilintarkastajista 82 % oli sitä mieltä, että se, että yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta ei vähennä tilintarkastuksen puolueettomuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta, kun taas verotarkastajista vain 31 % oli samaa mieltä.

Taulukko 48: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemisestä kun yrityksen tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta									
Kysymys: vähentääkö se, että yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta, mutta eri henkilöitä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T40, V23)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			medi- aani	keski- arvo	keski- hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	97	21	1	81.5	17.6	0.9	1	1.2	0.42
Verotarkastajat	48	67	41	30.8	42.9	26.3	2	2.0	0.82

χ^2 -arvo = 75.09   v.a. 3   P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 1 =ei vähennä, 2 =vähentää jonkin verran)

Jos tilintarkastaja toimii tarkastamansa yhteisön verokonsulttina, mutta ei kuitenkaan osallistu veroasioita koskevaan päätöksentekoon, tilintarkastajista 72 % katsoi, ettei tilintarkastuksen luotettavuus vähene. Verotarkastajista puolestaan lähes 80 % katsoi, että tilintarkastuksen luotettavuus vähenee ainakin jonkin verran.

Taulukko 49: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden vähenemisestä kun tilintarkastaja toimii tarkastamansa yrityksen verokonsulttina									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa, mutta ei osallistu päätöksentekoon, tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T41, V24)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski- arvo	keski- hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	84	25	8	71.8	21.4	6.8	1	1.4	0.66
Verotarkastajat	32	67	56	20.6	43.2	36.2	2	2.2	0.87

χ^2 -arvo = 74.64   v.a. 3   P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 1 =ei vähennä, 2 =vähentää jonkin verran)

6.3.3.2 Konsultoitavan yrityksen koon vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen

Tilintarkastajista 71 % katsoi, ettei tilintarkastajan toimiminen verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät vähennä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta. Verotarkastajista vain 16 % oli samaa mieltä.

Taulukko 50: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät

Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana **pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät** tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T42, V25)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	82	26	8	70.7	22.4	6.9	1	1.4	0.64
Verotarkastajat	24	34	95	15.7	22.2	62.1	3	2.7	0.99

χ^2 -arvo = 103.7 v.a. 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 1 = ei vähennä, 3 = vähentää paljon)

Tilintarkastajien ja verotarkastajien näkemykset olivat hiukan lähempänä toisiaan seuraavan vaihtoehdon osalta, tosin niiden välillä oli edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevä ero.

Taulukko 51: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus eriytyvät

Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana **pienyrityksessä, jossa johto ja omistus eriytyvät** tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T43, V26)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	75	34	6	65.2	29.6	5.2	1	1.4	0.62
Verotarkastajat	29	57	67	19.0	37.2	43.8	2	2.3	0.87

χ^2 -arvo = 73.22 v.a. 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero

Edettäessä keskisuuriin ja sen jälkeen suuryrityksiin tutkimusryhmien näkökannat edelleen lähenivät toisiaan, tosin vielä suuryritystenkin kohdalla ryhmien suhtautuminen erosi toisistaan tilastollisesti merkitsevästi.

Taulukko 52: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina keskisuurissa yrityksessä

Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana **keskisuurissa yrityksessä, tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?** (T44, V27)

Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	70	34	10	61.4	29.8	8.8	1	1.5	0.68
Verotarkastajat	34	64	54	22.4	42.1	35.5	2	2.2	0.84

χ^2 -arvo = 47.52 v.a. 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero

Taulukko 53: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina suuryrityksessä									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana suuryrityksessä , tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta? (T45, V28)									
Tutkimusryhmät	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	64	29	21	56.1	25.4	18.5	1	1.7	0.86
Verotarkastajat	53	55	44	34.9	36.2	28.9	2	2.0	0.92

χ^2 -arvo = 12.14 v.a. 3 P-arvo = 0.0018 merkitsevä tilastollinen ero
(Mediaani: 1= ei vähennä, 2= vähentää jonkin verran)

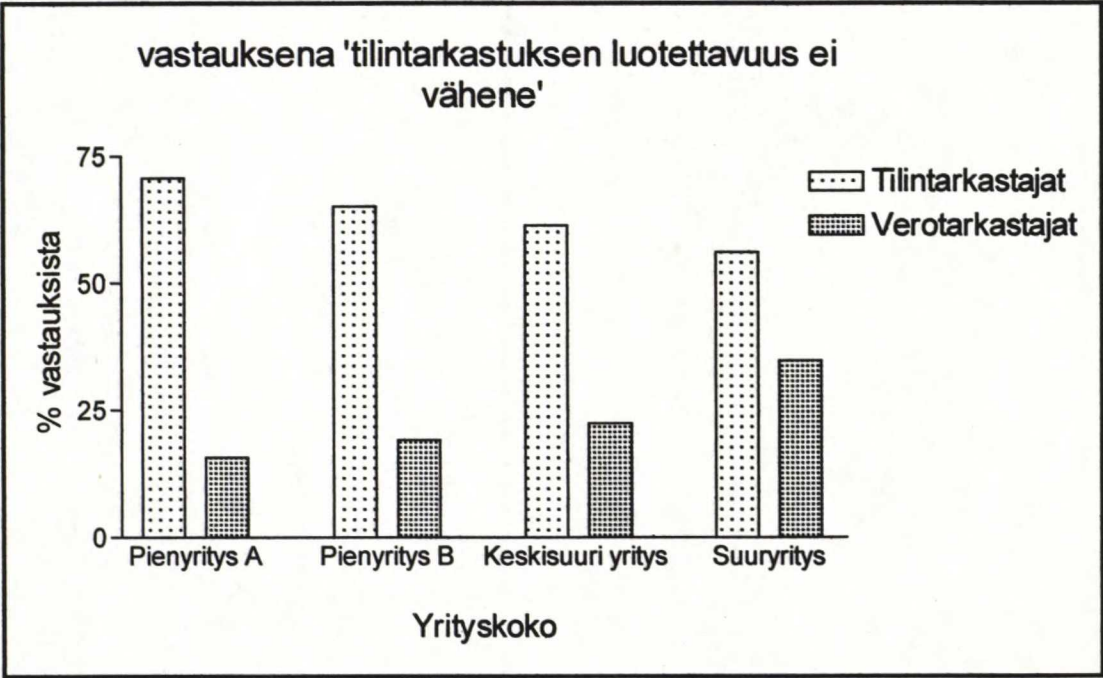
Tutkimusryhmien vastauksista pyrittiin lisäksi selvittämään, miten tutkimusryhmän vastaukset eroavat toisistaan eri vaihtoehtojen kohdalla. Tilintarkastajista 67% katsoi, ettei yrityksen koolla ole merkitystä arvioitaessa tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta, koska he olivat antaneet saman vastauksen jokaiseen vaihtoehtoon. Friedmanin testin avulla tutkittiin, onko tilintarkastajien vastausten keskiarvojen välillä tilastollisesti merkitsevää eroa eri vaihtoehtojen välillä.

Taulukko 54: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultointiin erikokoisissa yrityksissä									
Yrityskoko	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Pienyritys A	82	26	8	70.7	22.4	6.9	1	1.4	0.64
Pienyritys B	75	34	6	65.2	29.6	5.2	1	1.4	0.62
Keskisuuri yritys	70	34	10	61.4	29.8	8.8	1	1.5	0.68
Suuryritys	64	29	21	56.1	25.4	18.5	1	1.7	0.86

Friedmanin testi =16.35 P-arvo = 0.001 tilastollisesti merkitsevä ero (Mediaani =ei vähennä)

Testin tuloksena oli, että ainakin yhden vaihtoehdon vastausjakauma poikkeaa tilintarkastajilla tilastollisesti merkitsevästi muista. Siten ainakin tilintarkastajan suhtautumisessa konsultointiin pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyy, ja suuryrityksessä on tilastollisesti merkitsevä ero. Voidaan siis päätellä, että tilintarkastajat katsovat, että tilintarkastuksen luotettavuus kärsii sitä enemmän mitä suurempi yritys on kyseessä. Suuryrityksenkin kohdalla kuitenkin vielä yli puolet tilintarkastajista katsoi, ettei tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta vähene, vaikka tilintarkastaja toimisi tarkastamansa suuryrityksen verokonsulttina.

Kuva 8: Tilintarkastajien ja verotarkastajien arvio tilintarkastuksen luotettavuuden säilymisestä, kun tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina erikoisissa yrityksissä

Verotarkastajista puolestaan 38 % katsoi, ettei yrityksen koko vaikuta siihen, tulisiko tilintarkastajan harjoittaa verokonsultointia tarkastettavassa yrityksessä vai ei.

Taulukko 55: verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultointiin erikokoisissa yrityksissä									
Yrityskoko	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Pienyritys A	24	34	95	15.7	22.2	62.1	3	2.7	0.99
Pienyritys B	29	57	67	19.0	37.2	43.8	2	2.3	0.87
Keskisuuri yritys	34	64	54	22.4	42.1	35.5	2	2.2	0.84
Suuryritys	53	55	44	34.9	36.2	28.9	2	2.0	0.92

Friedmanin testi = 123.7 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 3 =luotettavuus vähenee paljon, 2 =luotettavuus vähenee jonkin verran)

Friedmanin testin mukaan verotarkastajien vastausten jakauma eroaa ainakin yhden vaihtoehdon osalta tilastollisesti erittäin merkitsevästi muista vaihtoehdoista. Koska siis

verotarkastajien suhtautumisessa tilintarkastajan verokonsultointiin on tilastollisesti merkitsevä ero ainakin pienyritysten, joissa johto ja omistus yhdistyy ja suuryritysten välillä. Voidaan todeta, että verotarkastajat katsovat, että tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta kärsii sitä enemmän mitä pienempi yritys on kyseessä.

Tutkimuksen mielenkiintoisiin tuloksiin kuului havainto, miten eri tavoin tutkimusryhmät näkivät tilintarkastajan riippumattomuusongelman suhteessa tarkastettavan yrityksen kokoon. **Kun tilintarkastajat olivat sitä mieltä, että tilintarkastajan riippumattomuus kärsii sitä enemmän mitä suurempi yritys, verotarkastajat olivat puolestaan sitä mieltä, että tilintarkastajien riippumattomuus kärsii sitä enemmän mitä pienempi yritys on kyseessä.** Verotarkastajien käsitys perustuu ilmeisesti siihen, että suuremmassa yrityksessä myös tilintarkastajan toimintaa voidaan paremmin valvoa ja tilintarkastajalla ei ole niin suurta toimintavapautta kuin pienessä yrityksessä. Luonnollisesti tutkimusryhmien perusasenne kysymykseen oli myös erilainen. Tilintarkastajien lähtökohtana oli, että tilintarkastuksen luotettavuus ei juuri vähene, oli kysymyksessä minkä kokoinen yritys tahansa, verotarkastajat olivat jokaisen kysymyksen kohdalla kriittisempiä.

6.3.3.3 Verokonsultoinnin aihealueiden vaikutus tilintarkastajan riippumattomuuteen

Tilintarkastajan riippumattomuus / tarkastettavan yhteisön veroilmoituksen laatiminen

Taulukko 56: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen , tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?(T46, V29)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	33	30	53	28.4	25.9	45.7	2	2.4	1.1
Verotarkastajat	43	44	66	28.1	28.8	43.1	2	2.3	1.02

χ^2 -arvo = 3.243   v.a. 3   P-arvo = 0.3556 tilastollisesti ei ole merkitsevää eroa
(Mediaani: 2 = vähentää jonkin verran)

Vaikka tilintarkastajat eivät muutoin juurikaan näe ongelmia siinä, että tilintarkastajat harjoittavat verokonsultointia erilaisissa organisatorisissa olosuhteissa tai erikokoisissa yrityksissä oli sentään yksi asia, johon valtaosa tilintarkastajistakin suhtautui varauksellisesti. Kyselyyn vastanneista tilintarkastajista valtaosa (yli 70 %) katsoi, että **jos tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen, tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta kärsii ainakin jonkin verran**. Tilintarkastajista 40 % arvioi, että tilintarkastuksen luotettavuus vähenee paljon. Kommenteista päätellen ainakin osa tilintarkastajista oli sitä mieltä, että veroilmoituksen laatimiseen liittyviä neuvoja tilintarkastaja saa kyllä antaa, mutta ei itse laatia sitä. Tutkimustulos vastaa Fantin tutkimustulosta, jonka mukaan myönteisesti veroilmoitusten laatimiseen suhtautui vain 33 % kyselyyn vastanneista suomalaisista tilintarkastajista. Ruotsalaisista tilintarkastajista myönteisellä kannalla oli sen sijaan 80 % vastanneista (Fant 1994, 178).

Verrattaessa eri toimipaikoissa toimivien tilintarkastajien suhtautumista veroilmoituksen laatimiseen voidaan todeta, että pienessä tilintarkastustoimistossa toimivista tilintarkastajista vain viidennes suhtautuu erittäin negatiivisesti asiakkaan veroilmoituksen laatimiseen, kun taas yksityisyrittäjien ja suurissa tilintarkastustoimistossa toimivien tilintarkastajien ryhmissä vastaava luku on lähes puolet.

Taulukko 57: Eri toimipaikoissa toimivien tilintarkastajien suhtautuminen veroilmoituksen laatimiseen tarkastusasiakkaalle								
Toimipaikka	Suhtautuminen veroilmoituksen laatimiseen							
	positiivinen		negatiivinen		erittäin negatiivinen		Yhteensä	
	frekv	%	frekv	%	frekv	%	frekv	%
Yksityisyrittäjä	7	30.4	5	21.7	11	47.9	23	100
Pieni toimisto	6	40.0	6	40.0	3	20.0	15	100
Suuri toimisto	13	25.5	13	25.5	25	49.0	51	100

χ^2 -arvo = 4.411 v.a. 4 P-arvo = 0.3532 jakaumien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa

χ^2 - jakaumien vertailutestin avulla voitiin kuitenkin todeta, että ryhmien jakauma ei poikkea tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Tilintarkastajan riippumattomuus / tarkastettavan yhteisön verovalituksen laatiminen

Molemmat tutkimusryhmät olivat sitä mieltä, että jos tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verovalituksen, tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta vähenee jonkin verran. Ryhmien vastausjakaumat erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, joten verotarkastajat suhtautuivat jälleen tilintarkastajia kriittisemmin kysymykseen.

Taulukko 58: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verovalituksen									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verovalituksen , tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?(T47, V30)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	58	44	16	49.1	37.3	13.6	2	1.7	0.9
Verotarkastajat	51	63	39	33.3	41.1	25.6	2	2.0	0.97

χ^2 -arvo = 10.09 v.a. 3 P-arvo = 0.0178 tilastollisesti merkitsevä ero
(Mediaani: 2 =vähentää jonkin verran)

Tilintarkastajan riippumattomuus / verosuunnitelmien laatiminen tarkastettavalle yhteisölle

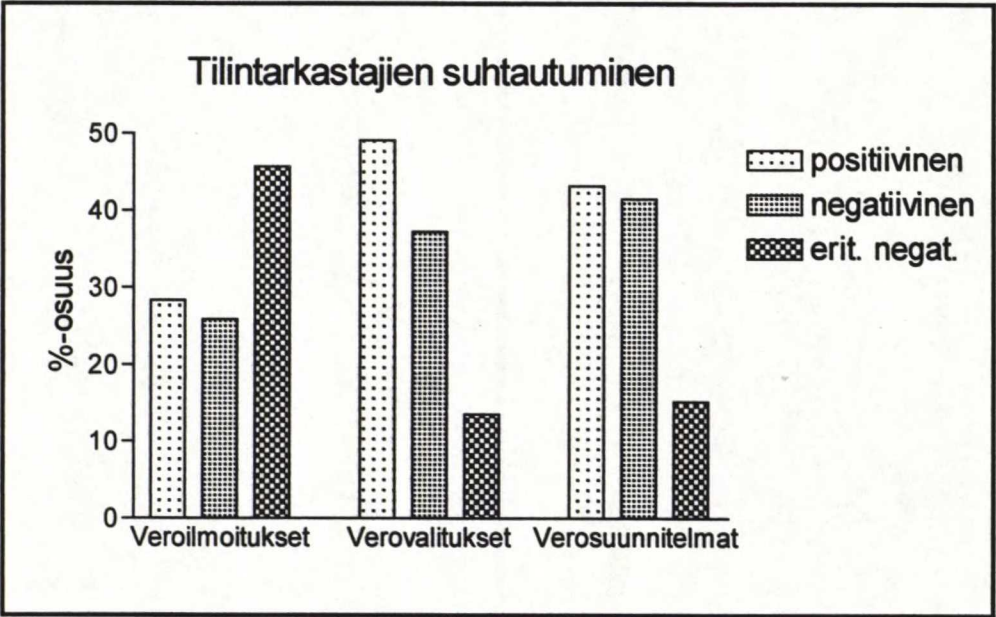
Taulukko 59: Tutkimusryhmien arvio tilintarkastuksen luotettavuudesta, kun tilintarkastaja laatii verosuunnitelmia tarkastamalleen yhteisölle									
Kysymys: vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamalleen yhteisölle verosuunnitelmia , tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?(T48, V31)									
Tutkimusryhmä	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Tilintarkastajat	51	49	18	43.2	41.5	15.3	2	1.8	0.9
Verotarkastajat	29	55	69	19.0	35.9	45.1	2	2.4	0.97

χ^2 -arvo = 34.04 v.a. 3 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero
(Mediaani: 2 =vähentää jonkin verran)

Tilintarkastajista verosuunnitelmien laatimiseen tarkastettavalle yhteisölle suhtautui myönteisesti 43 % vastanneista, kun taas verotarkastajista vain 19 % oli samaa mieltä. Veroilmoituksen ja verovalituksen laatimiseen verrattuna verosuunnitelmien kohdalla ryhmien näkemykset olivat kauimpana toisistaan.

Verrattaessa tilintarkastajien antamia vastauksia edellä esitettyihin kolmeen kysymykseen voitiin todeta, että tilintarkastajat suhtautuvat vaihtoehdoista selvästi kriittisemmin veroilmoitusten laatimiseen tarkastettavalle yhteisölle.

Kuva 9: Tilintarkastajien suhtautuminen veroilmoitusten, verovalitusten ja verosuunnitelmien laatimiseen

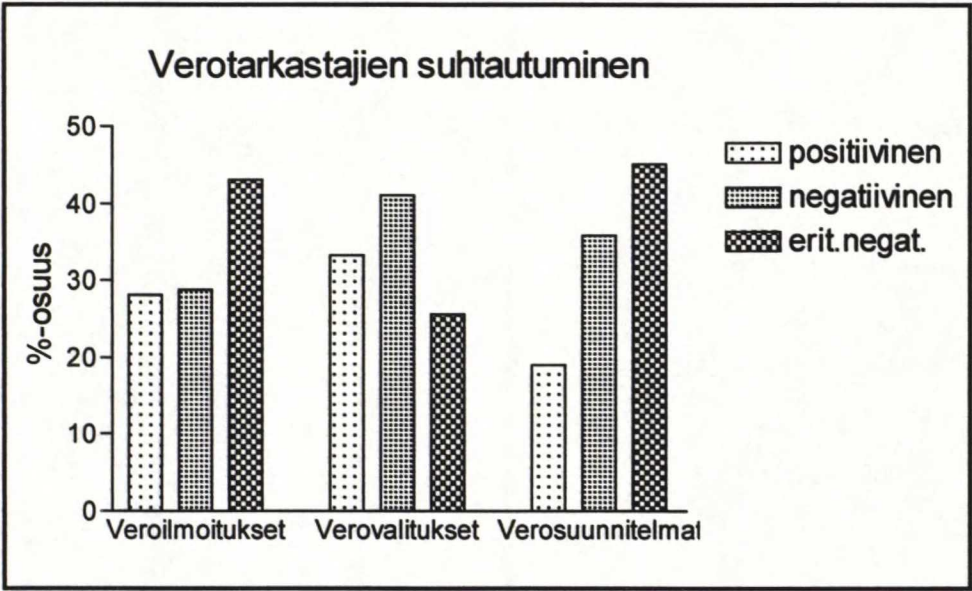
Taulukko 60: Tilintarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultoinnin aihealueisiin									
Konsultoinnin kohde	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Veroilmoitukset	33	30	53	28.4	25.9	45.7	2	2.4	1.1
Verovalitukset	58	44	16	49.1	37.3	13.6	2	1.7	0.9
Verosuunnitelmat	51	49	18	43.2	41.5	15.3	2	1.8	0.9

Friedmanin testi = 46.71 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (Mediaani: 2 = vähentää jonkin verran)

Verotarkastajat puolestaan suhtautuivat kriittisimmin verosuunnitelmien laatimiseen tarkastettavalle yhteisölle ja vastustivat vähiten verovalitusten laatimista. Ilmeisesti verotarkastajat yhdistävät verosuunnitelmien laatimisen läheisemmin verokonsultointiin kuin veroilmoitusten tai verovalitusten laatimisen ja näin ollen katsovat, että se on ristiriidassa tilintarkastajan tarkastustehtävän kanssa. Tilintarkastajilla puolestaan on mahdollisesti jossain määrin virheellinen kuva siitä, miten veronsaaja odottaa tilintarkastajan turvaavan riippumattomuutensa toimiessaan veroasiantuntijana, koska veronsaaja ei näytä tämän kyselyn mukaan pitävän veroilmoitusten laatimista niin vakavana asiana riippumattomuuden kannalta kuin tilintarkastajat ajattelevat.

Taulukko 61: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan verokonsultointiin aihealueisiin									
Verokonsultoinnin kohde	Frekvenssi			% -osuus			mediaani	keski-arvo	keski-hajonta
	0	-	--	0	-	--			
Veroilmoitukset	43	44	66	28.1	28.8	43.1	2	2.3	1.02
Verovalitukset	51	63	39	33.3	41.1	25.6	2	2.0	0.97
Verosuunnitelmat	29	55	69	19.0	35.9	45.1	2	2.4	0.97

Friedmanin testi = 43.05 P-arvo < 0.0001 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero

Kuva 10: Verotarkastajien suhtautuminen tilintarkastajan toimintaan yhteisön veroilmoituksen, verovalituksen tai verosuunnitelmien laatijana

7 TILINTARKASTAJAN VASTUU VEROASiantuntijana

7.1 Tilintarkastajan keinot rajoittaa vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan verokonsulttina (T88-T93)

Taulukko 62: Tilintarkastajan keinot rajoittaa vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan verokonsulttina						
Keino vahingonkorvausvastuun rajoittamiseksi	Maininnut keinon		Asettanut keinon 1. sijalle		Asettanut keinon sijalle 1-3	
	Frekv	%	Frekv	%	Frekv	%
<u>Varovaisuus veroneuvojen esittämisessä</u>	78	92.9	32	38.1	75	89.3
<u>Veroneuvojen dokumentointi</u>	66	78.6	6	7.1	55	65.5
<u>Ammattitaitoinen toiminta</u>	78	92.9	40	47.6	75	89.3
Kirjallinen toimeksiantosopimus	30	35.7	1	1.2	5	6.0
Vastuuvakuutus	47	56	3	3.6	18	21.4
Muu keino	7	8.3	2	2.4	5	6.0
Yhteensä			84	100		

Verokonsultointia harjoittavista tilintarkastajista 84 vastasi kysymykseen, mitkä ovat pääasialliset keinot, joiden avulla he pyrkivät rajoittamaan vahingonkorvausvastuutaan toimiessaan veroasiantuntijoina. Tärkeimmät keinot vahingonkorvausvastuun rajoittamiseksi olivat vastaajien mukaan ammattitaitoinen toiminta, varovaisuus veroneuvojen antamisessa ja veroneuvojen dokumentointi. Kirjallisen toimeksiantosopimuksen sen sijaan vain 6 % vastaajista asetti kolmen tärkeimmän toimenpiteen joukkoon. Tärkeimpänä muuna vastuun rajoittamiskeinona esitettiin annettujen vaihtoehtojen lisäksi asian varmistaminen toiselta asiantuntijalta, kuten tilintarkastustoimiston veroasiantuntijalta. Tämän keinon mainitsi kuusi vastaajaa. Muuna keinona mainittiin myös konsultoinnin rajoittaminen eri vaihtoehtojen esittelyyn yritysjohdolle, jolloin tilintarkastaja ei osallistu veroasioita koskevaan päätöksentekoon yrityksessä.

7.2 Tilintarkastajan vastuun realisoituminen veroasiantuntijana

Kysymykseen, onko vastaajalla tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastaja olisi joutunut vastuuseen toiminnastaan veroasiantuntijana, vastasi 118 tilintarkastajaa ja 151 verotarkastajaa. Molemmissa ryhmissä yli 70 %:lla vastaajista ei ollut tiedossa tällaisia tapauksia. Vain pienellä osalla vastanneista oli tiedossa kolmea enemmän tapauksia.

Taulukko 63: Kyselyyn vastanneitten tietoon tulleet tapaukset tilintarkastajan vastuun realisoitumisesta veroasiantuntijana (T94, V37)				
Tapausten lukumäärä	Tilintarkastajat		Verotarkastajat	
	frekv	%	frekv	%
0	92	78.0	113	74.8
1	11	9.3	14	9.3
2-3	12	10.2	18	11.9
4 tai enemmän	3	2.5	6	4.0
Yhteensä	118	100	151	100

Yleisimmät seuraamukset tilintarkastajan vastuun realisoitumisesta veroasiantuntijana olivat vastaajien mukaan tuomioistuimen päätös, sopimus vahingonkorvauksen maksamisesta, erottaminen tilintarkastustehtävästä ja huomautus tilintarkastuslautakunnalta. Kuten TILA:n valvonta-asioista voitiin todeta luvussa 2.3.2, joidenkin HTM-tilintarkastajien osalta kysymykseen on tullut myös hyväksymisen peruuttaminen, mikäli kysymyksessä on ollut osallistuminen veropetokseen.

8 YHTEENVETO TILINTARKASTAJAN ROOLISTA VEROASIA NTUNTIJANA

Tilintarkastajan roolia veroasiantuntijana tarkasteltiin tutkimuksessa etenkin tilintarkastajan käytännön toiminnan ja veronsaajan odotusten näkökulmasta ja etsittiin vastausta kysymykseen, eroavatko tilintarkastajien ja verottajan, jonka edustajiksi valittiin verotarkastajat, näkemykset tilintarkastajan toimintatavasta ja tehtäväkentästä verotuksen alueella merkittävästi toisistaan. Kysymykseen voidaan suoritettun tutkimuksen perusteella vastata myöntävästi, sillä vain kahdessa väitteessä 24:stä tilintarkastajien ja verotarkastajien suhtautumisen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Edellä mainituista väitteistä ensimmäinen koski tilintarkastajien mahdollisuutta laatia tarkastamansa yhteisön veroilmoitus ilman että veroasioiden tarkastamisen luotettavuus vähenee tilintarkastuksessa, johon tilintarkastajat suhtautuivat lähes yhtä kriittisesti kuin verotarkastajat. Väitteeseen 'parhaat veroasiantuntijat löytyvät KHT-tilintarkastajien piiristä' kumpikaan ryhmä ei ottanut selkeää kantaa.

Tutkimusryhmien näkemyseroja kartoitettiin neljällä osa-alueella. Osa-alueista ensimmäinen oli tilintarkastajan toiminnan arvioiminen yhteisön veroasioiden tarkastajana. Verotarkastajista valtaosa (75 %) oli sitä mieltä, että tilintarkastajien tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön veroasiat, kun taas tilintarkastajista 65 % oli eri mieltä. Molemmista tutkimusryhmistä ne, jotka katsoivat, että tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhtiön veroasiat, esittivät, että tärkeimmät tarkastuskohteet olisivat rahaliikenne osakkaan ja yhtiön välillä sekä arvonnlisäverotus.

Toisena osa-alueena tarkasteltiin tilintarkastajan raportointivelvollisuutta yhteisön verorikkomuksista ja erityisesti kysymystä, tulisiko tilintarkastajan raportointivelvollisuutta yhteisön laiminlyönneistä veroasioissa laajentaa nykyisestä. Tutkimusryhmien kanta erosi tilastollisesti merkitsevästi toisistaan: verotarkastajista yli puolet kannatti kaikkia ehdotettuja laajennuksia tilintarkastajan raportointivelvollisuuteen, tilintarkastajan raportointia laiminlyönneistä suoraan veroviranomaiselle tosin hieman vähemmän kuin muita

vaihtoehtoja. Tilintarkastajat olivat mielipiteiltään varsin homogeeninen ryhmä. He vastustivat lähes yksimielisesti raportointia suoraan veroviranomaiselle tai raportointia tilintarkastuksen kuluessa tehdyistä veroasioita koskevista muistioista. Vähiten tilintarkastajat vastustivat raportointia silloin, kun yritys ei ole ilmoittautunut arvonlisäverorekisteriin vaikka harjoittaa verollista toimintaa.

Tilintarkastajilla ja verotarkastajilla oli varsin erilainen lähtökohta suhtautumiselleen tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajentamiseen: verotarkastajat katsoivat asioita puhtaasti laillisuusvalvonnan näkökulmasta, kun taas tilintarkastajat joutuivat ottamaan huomioon asemansa yrityksen omistajien edunvalvojana, johon sisältyy tärkeitä periaatteina salassapitovelvollisuus ja luottamuksellisuus. Raportointi tilintarkastuskertomuksessa on tilintarkastajien kannalta viimeinen vaihtoehto; tilintarkastaja raportoi laiminlyönnestä ensin yhtiön hallitukselle ja mikäli asiat eivät tämän jälkeen korjaannu, tilintarkastaja joutuu harkitsemaan eroamista tilintarkastustehtävästä.

Kolmantena osa-alueena tarkasteltiin tilintarkastajan toimintaa verokonsulttina ja kysymystä, väheneekö tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta, kun tilintarkastajat harjoittavat myös verokonsultointia. Toisin sanoen kysymyksen avulla pyrittiin selvittämään, säilyykö tilintarkastajan riippumattomuus vastaajan mielestä, kun tilintarkastaja toimii verokonsulttina. Tutkimusryhmien suhtautumisen välillä oli jälleen tilastollisesti merkitsevä ero, verotarkastajat suhtautuivat huomattavasti tilintarkastajia kriittisemmin kysymykseen. Verotarkastajien mielestä tilintarkastuksen luotettavuus kärsii vähiten, kun tilintarkastaja konsultoi veroasioissa eri yritystä kuin mitä hän tarkastaa. Tilintarkastajien mielestä puolestaan tilintarkastuksen luotettavuus vähenee eniten, jos tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen. Konsultoitavan yrityksen koon vaikutuksen arviointi suhteessa tilintarkastajan verokonsultointiin tuotti mielenkiintoisen tuloksen: kun tilintarkastajat katsovat, että tilintarkastuksen luotettavuus veroasioiden tarkastamisen kannalta kärsii sitä enemmän mitä *suurempaa* yritystä tilintarkastaja sekä tarkastaa että konsultoi veroasioissa, verotarkastajat puolestaan olivat sitä mieltä, että tilintarkastuksen

luotettavuus vähenee sitä enemmän mitä *pienemmän* yrityksen kanssa tilintarkastaja on tekemisissä.

Muita tilintarkastajien verokonsultointia koskevia tuloksia olivat muun muassa, että pienessä tilintarkastustoimistossa toimivat tilintarkastajat joutuvat kieltäytymään suhteellisesti useammin kuin muut tilintarkastajat verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi. Syynä voi olla, että heiltä myös pyydetään eniten verokonsultointipalveluja.

Verosuunnittelu osoittautui tilintarkastajien kolmanneksi yleisimmäksi konsultointialueeksi heti kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmien sekä tilinpäätössuunnittelun jälkeen. Verokonsultoinnin kolme yleisintä aihealuetta olivat puolestaan tilinpäätöksen verosuunnittelu, yrityksen omistajan verokysymykset ja yritysjärjestelyiden verovaikutusten selvittäminen.

Molemmat tutkimusryhmät katsoivat, että tilintarkastajat ovat riittävän päteviä toimimaan verokonsultteina, sillä verotarkastajistakin vain 13 % oli sitä mieltä, että tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi sen vuoksi, että he eivät ole riittävän päteviä veroasioissa.

Tilintarkastajien selvästi tärkein motiivi harjoittaa verokonsultointia oli kyselyyn vastanneitten mukaan paremman palvelun tarjoaminen asiakkailleen. Sen sijaan merkittävien lisäansioden hankkiminen oli verokonsultoinnin motiivina harvinainen.

Neljänneksi osa-alueeksi oli valittu tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana. Tutkimusryhmissä kolmella neljästä vastanneesta ei ollut tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan vastuu olisi realisoitunut veroasiantuntijana. Alle viidellä prosentilla vastanneista oli tiedossa kolme tai useampia tapauksia. Tulos vastasi kuvaa, joka oli saatu TILA:n valvonta-asioita läpikäymällä: toistaiseksi on ollut varsin vähän tapauksia, joissa tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana olisi realisoitunut. Sen sijaan verotarkastajista yli 70 %:lla oli tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan olisi heidän mielestään kuulunut joutua vastuuseen yhteisön veroasioden puutteellisesta tarkastamisesta tai yhteisön verotusta

koskevien laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista. Toisin sanoen verotarkastajien mielestä tilintarkastajien vastuuta yhteisön veroasioiden oikeellisuudesta tulisi laajentaa nykyisestä. Tilintarkastajat puolestaan pyrkivät rajoittamaan vahingonkorvausvelvollisuuttaan toimiessaan verokonsultteina ammattitaitoisen toiminnan avulla, olemalla varovaisia veroneuvojen esittämisessä ja dokumentoimalla annetut veroneuvot.

Tutkimuksessa pyrittiin löytämään vastaus myös kysymykseen, eroaako verokonsultointia harjoittava KHT-tilintarkastaja jossain suhteessa muista KHT-tilintarkastajista. Tutkimus paljasti, että verokonsultointia harjoittavat tilintarkastajat eivät eroa tilastollisesti merkitsevästi muista tilintarkastajista muutoin kuin verotusta koskevan täydennyskoulutuksen määrän osalta. Sukupuolen osalta tutkimustuloksia ei voitu yleistää perusjoukkoon, koska naiset vastasivat kyselyyn miehiä huonommin. Taustatekijöistä testattiin sukupuolen ja täydennyskoulutuksen määrän ohella oikeustieteen opintojen laajuus perustutkinnossa, KHT-kokemusvuosien määrä, pää- ja sivutoimisuus, toimipaikka ja asiakaskunnan jakauma.

Yhteenvetona tilintarkastajan roolista veroasiantuntijana voidaan todeta, että se on selvästi esimerkiksi verotarkastajan roolia monimuotoisempi. Sitä leimaa jonkinasteinen ristiriita puhtaan laillisuusvalvonnan ja toisaalta omistajan etujen valvonnan välillä. Tästä perusristiriidasta seuraa myös tilintarkastajan tehtäväkentän jakautuminen toisaalta veroasioiden tarkastamiseen ja toisaalta verokonsultointiin, joiden yhdistäminen verottajan näkökulmasta ei ole ongelmatonta.

Veroasioiden tarkastus on tilintarkastajilla, toisin kuin verotarkastajilla, vain yksi tarkastuskohde muiden kohteiden joukossa. Se tarkastetaan samalla olennaisuuden ja suhteellisen riskin periaatteella kuin muutkin tarkastuskohteet. Tilintarkastajien ensisijaisena tehtävänä on siten varmistaa tilinpäätöksen luotettavuus, myös veroasioiden osalta, mutta yhteisön kaikkien verotukseen liittyvien asioiden yksityiskohtainen tarkastus ei kuulu tilintarkastajalle.

Verrattaessa veronsaajan odotuksia Porterin odotus-suorituskuilun malliin (s. 8) voidaan todeta, että verottajan odotukset ovat osittain liian suuria laissa ja suosituksissa tilintarkastajalle asetettuihin velvollisuuksiin ja tavoitteisiin nähden. Odotukset ovat osittain myös sen laatuisia, että tilintarkastajan ei ole niitä kustannus-hyöty näkökulmasta järkevää suorittaa. Mikäli tilintarkastaja esimerkiksi raportoisi tarkastamansa yrityksen verorikkomuksista suoraan veroviranomaiselle, tilintarkastaja todennäköisesti menettäisi luottamuksellisen suhteensa yritysjohtoon, mikä puolestaan vaikeuttaisi tilintarkastuksen suorittamista kohtuuttomasti.

Syynä veronsaajan liian suuriin odotuksiin on todennäköisesti tilintarkastajan työn ja aseman puutteellinen tuntemus. Osittain kysymys voi kuitenkin olla myös puutteellisista tilintarkastajan työtä säätelevistä standardeista; esimerkiksi veroasioiden tarkastamisen osalta tarvittaisiin ehkä minimivaatimukset, joiden täytyminen tulisi jokaisessa tilintarkastustoimeksiannossa varmistaa ennen puhtaan tilintarkastuskertomuksen antamista. Näin veroviranomaisilla voisi olla enemmän tietoa siitä, mitä tilintarkastuksessa veroasioiden osalta ainakin tarkastetaan.

Sen sijaan veronsaajan odotukset hyväksytyjen tilintarkastajien toiminnan lainmukaisuudesta ja korkeasta moraalista ovat oikeutettuja, sillä tilintarkastajien ammattikunnan eettisten sääntöjen mukaan hyväksytyltä tilintarkastajalta edellytetään muun muassa lainkuuliaisuutta, rehellisyyttä ja puolueettomuutta. Hyväksytyt tilintarkastajat voivat omalta osaltaan pyrkiä kaventamaan odotuskuilua veronsaajan odotusten ja tilintarkastajan toiminnan välillä noudattamalla parhaansa mukaan oman ammattikuntansa eettisiä sääntöjä ja sovittuja toimintaperiaatteita.

LÄHTEET:

AHO, Tuomas & VÄNSKÄ, Hannu: Tilintarkastuslaki ja hyvä tilintarkastustapa, Lakimiesliiton kustannus, Jyväskylä, 1996

ANONYMUS: 'Accountant, consult thyself', Economist, September 10 / 1988, s. 93-94

CHANDLER, Roy A. & EDWARDS, John Richard & ANDERSON, Malcolm 1993: 'Changing Perceptions of the Role of the Company Auditor, 1840-1940', Accounting and Business Research, vol 23, No 92, s. 443-459

FANT, Johan-Erik: Revisorns Roll, En komparativ studie av revisorers, företagsledares och aktieägares attityder till extern revision i Finland och Sverige, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors, 1994

FARs samlingsvolym 1988, Auktoriserade Revisorens Serviceaktiebolag, Stockholm, 1987

FARs samlingsvolym 1998, Auktoriserade Revisorens Serviceaktiebolag, Stockholm, 1997

FLINT, David: Philosophy and Principles of Auditing, Macmillan Education Ltd, kolmas painos, Hong Kong, 1992

GraphPad Prism, version 2.0, ohjelmamanuaali, San Diego, USA, 1998 (www.graphpad.com)

GWILLIAM, David: A Survey of Auditing Research, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, Cambridge, 1987

HAGLUND, Eric: 'Revisorns roll – Finns det ett förväntningsgap?', Ekonomiska Samfundets Tidskrift, 4/1986, s. 217-228

Hallituksen esitys eduskunnalle 295/93 tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HEIKKONEN, Jaakko: Käyttäytyminen ja tilintarkastajan rooli, Tilintarkastustoimisto Jaakko Heikkonen, Helsinki, 1982

HEIKKONEN, Jaakko: Tilintarkastus ja valvonta uuden osakeyhtiölain valossa, WSOY, 1979

HORSMANHEIMO, Pasi: 'Odotuskuilu vainoaa tilintarkastajaa', Tilisanomat, 3/1998, s. 38-41 ja s. 44-46

HUMPHREY, Christopher & MOIZER, Peter & TURLEY, Stuart: 'The Audit Expectations Gap in Britain: An Empirical Investigation', Accounting and Business Research, vol 23/1993, No 91A, s. 395-411

HUUHTANEN, Juha-Pekka: Tilintarkastuksen tarpeellisuus yrittäjän näkökulmasta, pro gradu tutkielma, Helsingin kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos, Helsinki, 1993, refno 5676

JÄGERHORN, Reginald: Revisorn som konsult och rådgivare, Svenska Handelshögskolan, Helsingfors, 1981a

JÄGERHORN, Reginald: 'Tilintarkastaja konsulttina ja neuvonantajana', Tilintarkastus, 4/1981b, s.178-186

JÄGERHORN, Reginald: 'Veroeettiset näkökohdat tilintarkastuksen ja konsultoinnin yhteydessä', Tilintarkastus, 1/1983, s. 15-19

JÄRVINEN, Risto & PREPULA, Eero & RIISTAMA, Veijo & TUOKKO, Yrjö: Uusi kirjanpitolainsäädäntö, WSOY, Helsinki, 1998

Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmäraportti 6/1998, tilintarkastajien raportointityöryhmä: Tilintarkastajan raportointivelvollisuuden laajuus, Oy Edita Ab

KILPI, Lassi: 'Hajamietteitä tuloverotuksesta, kirjanpidosta ja tilintarkastuksesta', Verotus, 3/1990, s. 197-207

KKO:n päätös 1985-II-6, diaarinumero R 23/818, Finlex-tietokanta; www.finlex.edita.fi

KOSKELA, Markku: Tilintarkastus pienissä ja keskisuurissa yrityksissä, Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-125, Helsinki 1990a

KOSKELA, Markku: 'Pienyrittäjäkin tarvitsee tilintarkastajaa', Yrittäjäpolitiikka, 5/1990b, s. 37-39

KOSKELAINEN, Heikki: 'Tilintarkastajan etiikasta ja hyvää tilintarkastajatapaa koskevista ohjeista', Tilintarkastus, 4/1995, s. 289-293

'Erityisosaaminen KPMG Widerillä', KPMG uutiset, syyskuu 1996, s. 3-4

'KPMG Wideri valittu parhaaksi veroasiantuntijaorganisaatioksi', KPMG uutiset, lokakuu 1997, s.18

KUKKONEN, Pekka: 'Mietteitä tuloverotuksesta, kirjanpidosta ja tilintarkastuksesta', Verotus, 1/1991, s. 96-99

KYYRÖ, Markku: Tilintarkastaja yrityksen konsulttina ja johdon neuvonantajana, pro gradu tutkielma, Helsingin kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos, Helsinki, 1987, refno 3755

KÄRKKÄINEN, Hanna: Tilintarkastajan uskottavuus sidosryhmien näkökulmasta, Lapin yliopiston taloustieteellisiä julkaisuja, Rovaniemi, 1998

LEHTONEN, Tapani: Tilastotieteen jatkokurssi, luentomoniste, Helsingin kauppakorkeakoulu, 1990

MAUTZ, R.K. & SHARAF, Hussein A.: The philosophy of auditing, American Accounting Association, 1980

ORHANEN, Kati & SURAKKA, Anja: Tilintarkastajan riippumattomuus konsultoinnin yhteydessä, pro gradu tutkielma, Helsingin kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos, Helsinki, 1989, refno 4360

PALONIEMI, Jari & TERHO, Veikko: 'Tilintarkastajan muistilista', Tilintarkastus, 1/1998, s.63-101

PORTER, Brenda: 'An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap', Accounting and Business Research, vol 24/1993 No 93, s. 49-68

PREPULA, Eero: 'Auktorisoidut tilintarkastajat yrityksen konsultteina', Kauppakamarilehti, 2/1982, s. 24-26

RIISTAMA, Veijo: Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö, Weilin & Göös, Jyväskylä, 1994

RIISTAMA, Veijo: Tilintarkastuksen luennot Helsingin kauppakorkeakoulussa syksyllä 1998

SALMELIN, Raili: 'Lomakesuunnittelu tietokonetallennuksen ja tilastollisen käsittelyn kannalta', Duodecim, 107/1991, s.305-312

SALMELIN, Raili: 'Kyselylomakkeista tilastoanalyysin aineistoksi: kyselytutkimuksen toteutus', Duodecim, 109/1993, s.198-203

SARJA, Mikko: Tilintarkastajan riippumattomuus, Oy Edita Ab, Helsinki, 1999

SOROOSH, Jalal: 'Why Accountants Oppose IRS Access to Work Papers', Management Accounting, June 1988, s. 44-49

TIDSTRÖM, Göran & ROSÉN, Sven 1986: 'Så bör revisorn granska skatter och sociala avgifter', Balans 2/86, s. 16-19

TIEAHO, Anu: Tilintarkastajan vahingonkorvausriski ja sen rajoittaminen, pro gradu tutkielma, Helsingin kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos, Helsinki, 1997, refno 6905

TILA:n valvonta-asioiden ratkaisuja ja VALA:n muutoksenhakuratkaisut 1990-1997 (kultakin vuodelta oma julkaisu), Keskuskauppakamari, Helsinki

Tilintarkastusalan suositukset 1998, KHT-yhdistys, Jyväskylä, 1997

TOIVIAINEN, Heikki: 'Osakeyhtiön johtajan ja tilintarkastajan yhtiöön ja kolmanteen henkilöön kohdistuvasta vastuusta', Lakimies, 7/1994, s.877-897

Uusi Sivistyssanakirja, toim. Annukka Aikio, Otava, Keuruu, 1978

VAHTERA, Pauli: Yrityksen valvonta ja tilintarkastus, Jyväskylä, 1986

Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 1995:6, Harmaan talouden selvitystyöryhmän loppuraportti

VESANEN, Kari: Osakeyhtiön hallinnon tarkastus, pro gradu tutkielma, Helsingin kauppakorkeakoulu, laskentatoimen laitos, Helsinki, 1996, refno 6550

VIITANEN, Janne 1994: Förväntningsgapet – en litteraturstudie och undersökning av nulaget i Finland, pro gradu tutkielma, Svenska Handelshögskolan

VIITANEN, Janne 1995: 'Odotuskuilu – tilintarkastajien arkipäivää Suomessakin', Tilintarkastus 2 / 95, s. 175-180

Internet-sivut:

www.edita.finlex.fi

www.keskuskauppakamari.fi

Helsinki 23.11.1998

Arvoisa KHT-tilintarkastaja

Toivon, että Teillä on mahdollisuus vastata oheiseen kyselyyn, jolla pyritään kartoittamaan KHT-tilintarkastajien toimintatapaa ja tehtäväkenttää verotuksen alueella. Satunnaisesti valittujen KHT-tilintarkastajien ohella tutkimuksen toisena kohderyhmänä on verovirastoissa toimivat verotarkastajat, joiden osalta kyselyllä pyritään saamaan selville, mitä he odottavat tilintarkastajien työltä veroasioissa.

Kysely on osa pro gradu tutkielmaani, jonka aiheena on *Tilintarkastajan rooli veroasian tuntijana*. Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 1999 ja sen ohjaajana toimii KTT, dosentti Veijo Riistama.

Toivottavasti suhtaudutte myönteisesti tutkimukseeni ja päätätte auttaa minua sen toteuttamisessa. Voitte vastata kyselyyn nimettömästi, sillä minäkään en tule saamaan tietoa lomakkeen täyttäjän henkilöllisyydestä. Antamianne vastauksia käytetään yksinomaan kyseisen pro gradu-tutkielman tarkoituksiin.

Pyydän palauttamaan kyselyn oheisessa palautuskuoressa 16.12.1998 mennessä.

Kunnioittavasti

Maarit Rannisto

Maarit Rannisto
kauppat. yo

Kysely tilintarkastajille:

Pyydän Teitä vastaamaan kaikkiin kysymyksiin merkitsemällä rastilla valitsemanne vaihtoehdon, ellei muuta vastausohjetta ole annettu.

I Taustatiedot

1. Vastaajan
- a) sukupuoli _____ mies _____ nainen
- b) perustutkinto _____
- c) oikeustieteen opinnot perustutkinnossa _____
ei sisältynyt _____
suppea sivuaine (= approbatur opinnot) _____
laaja sivuaine (= cum laude opinnot) _____
pääaine (= laudatur opinnot) _____
- d) verotukseen liittyvä täydennyskoulutus tilintarkastustoimistossa _____
vuosittain _____ koulutuspäivää _____
koulutuspäivillä on käsitelty mm. seuraavia aiheita: _____

2. Vastaajan KHT-kokemus _____ vuotta

3. Toiminta KHT-tarkastajana _____
päätoimista _____
sivutoimista _____

4. Jos toimitte päätoimisesti, toimintamuotonne on _____
yksin _____
2-9 KHT-tilintarkastajan toimistossa _____
yli 10 KHT-tilintarkastajan toimistossa _____

5. Arvioikaa, kuinka monta prosenttia tarkastamistanne yhteisöistä tai säätiöistä on sellaisia, joilla on henkilökuntaa

alle 50	_____ %
50 - 300	_____ %
yli 300	_____ %
	100 %

II Lakisääntöiseen tilintarkastukseen sisältyvät verosi

6. Ympärikkää seuraavista vastausvaihtoehdoista se, joka vastaa parhaiten suhtautumistanne esitettyyn väitteeseen.

- Vastausvaihtoehdot: 1 täysin samaa mieltä
2 jossain määrin samaa mieltä
3 en osaa sanoa
4 jossain määrin eri mieltä
5 täysin eri mieltä

samaa -eri mieltä

6a) Tarkastamalla kirjanpidon luotettavuuden tilintarkastajat ehkäisevät olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset. 1 2 3 4 5

6b) Tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön verotusta koskevat asiat. Mitä erityisesti? 1 2 3 4 5

6c) Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa (kuten Ruotsissa), jos yritys ei ole hoitanut ennakonperintää asianmukaisesti ilmoitettuna arvonalisäverorekisteriin, vaikka harjoittaa verollista toimintaa antanut valvontailmoitusta arvonalisäverojen ja työntekijän sosiaalimaksujen hoitamisesta suorittamut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti muuta, mitä 1 2 3 4 5

6d) Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos tilintarkastuksen yhteydessä on tehty veroasioita koskevia muistioita suoraan veroviranomaiselle yhteisön laiminlyönnestä verotusta koskevista asioista. 1 2 3 4 5

6e) Onko tiedossanne, että tarkastamallenne yhteisölle olisi tullut jälkivero-seuraamuksia veroviranomaisen suorittaman verotarkastuksen vuoksi?

ei ole on, joitakin tapauksia on, useita tapauksia

III Tilintarkastaja konsulttina

Tilintarkastajien konsultointilla tarkoitetaan tilintarkastajien asiakkaille suorittamaa palvelutoimintaa, joka ei sisälly lakisääntöiseen tilintarkastukseen ts. toimintaa, jota lakisääntöinen tilintarkastus ei edellytä, mutta jota kuitenkin yleensä tehdään tilintarkastuksen yhteydessä.

7. Oletetko vuoden 1997 tai 1998 aikana konsultoineet asiakastanne jollakin alueella?

kyllä en

8. Merkitkää seuraavista konsultointialueista numeroin järjestykseen ne alueet, joilla olette konsultoineet vuoden 1997 ja 1998 aikana (1= yleisin aihealue)

- kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmat
tilinpidätösuunnittelu
yrityskaupat
ATK-toiminnot
sisäinen valvonta ja tarkastus
verosuunnittelu
käytännön verkysymykset (esim. veroilmoitukset ja -valitukset)
muu alue, jos merkittävä

IV Tilintarkastaja verokonsulttina

Tilintarkastajan toiminnasta verokonsulttina on kysymys silloin, kun tilintarkastaja neuvoo asiakastaan veroasioissa laajemmin kuin lakisääntöinen tilintarkastus edellyttää, esimerkiksi laati asiakkaalleen veroilmoituksen tai verovalituksen, selvittää yritysjärjestelyiden verovaikutuksia, laatii verosuunnitelmia tai neuvoo omistajayrittäjää tämän henkilökohtaisissa verosuunnittelukysymyksissä.

9. Missä määrin seuraavat tilanteet vaikuttavat mielestänne tilintarkastuksen luotettavuuteen? Vastausvaihtoehdot:

1. ei vähennä tilintarkastuksen luotettavuutta
2. vähentää tilintarkastuksen luotettavuutta jonkin verran
3. vähentää tilintarkastuksen luotettavuutta paljon
4. tilintarkastuksen luotettavuus menetetään kokonaan

9a) Tilintarkastajat ammattikuntana harjoittavat myös verokonsultointia. ei vähennä- vähentää 1 2 3 4

9b) Tilintarkastaja toimii verokonsulttina, mutta ei niissä yhteisöissä, joita hän tarkastaa. 1 2 3 4

9c) Yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta, mutta eri henkilöitä. 1 2 3 4

9d) Tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa, mutta ei osallistu verosuunnitelmia koskevaan päätöksentekoon eikä päätösten toimeenpanoon yhteisössä. 1 2 3 4
käännä

12. Arvioikaa, kuinka monta prosenttia verokonsultoinnin aloitteista tulee

asiakkaalta ___ % Teiltä ___ % yht. 100 %

13. Arvioikaa, kuinka monta prosenttia asiakkaistanne on sellaisia, joissa toimitte

vain tilintarkastajana ___ %
vain verokonsulttina ___ %
sekä tilintarkastajana että verokonsulttina ___ %
100 %

14. Arvioikaa, kuinka monta prosenttia verokonsultointipalvelujanne käyttävistä

asiakkaista on sellaisia, joissa yhteisön johto ja omistus ovat samoilla henkilöillä (pienyritys) ___ %
yhteisön johto ja omistus eriytyvät ja henkilökuntaa on alle 50 ___ %
50 - 300 ___ %
yli 300 ___ %
100 %

15. Yleisimmät verokonsultoinnin aihealueet ovat työssänne seuraavat:
(numeroikaa tärkeysjärjestykseen, 1 = tärkein alue)

tilinpäätössuunnittelu verotuksen kannalta ___
veroilmoitusten laatiminen ___
verovalitusten laatiminen ___
yritysjärjestelyiden verovaikutusten selvittäminen ___
konserniverotuskysymykset ___
kansainvälisen verotuksen kysymykset ___
yrityksen omistajan verosuunnittelu (pienyritykset) ___
muu, mikä ___

16. Harjoitan verokonsultointia (osoittakaa järjestysnumerolla: 1 = tärkein syy)

tarjotakseni parempaa palvelua tilintarkastusasiakkaileni ___
koska minut on valittu yrityksen tilintarkastajaksi sillä ___
edellytyksellä, että toimin myös verokonsulttina ___
koska se tuo merkittävät lisäansiot ___
kehittyäkseni ammatissani ___
saadakseni mielenkiintoisia työtehtäviä ___
muu, mikä ___

17. Oletteko joutunut kieltäytymään verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi?

usein ___ harvoin ___ en koskaan ___

käännä

9e) Tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina

kuin mitä hän tarkastaa ja kyseessä on ei vähennä- vähentää
pienyritys, jossa johto ja omistus yhdistyvät 1 2 3 4
pienyritys, jossa johto ja omistus ovat eriytyneet 1 2 3 4
keskisuuri yritys 1 2 3 4
suuryritys (pörssiyhtiö) 1 2 3 4

9f) Tilintarkastaja laatii

tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen 1 2 3 4
tarkastamansa yhteisön verovalituksen 1 2 3 4
verosuunnitelmia tarkastamalleen yhteisölle 1 2 3 4

10. Ympäriökää seuraavista vastausvaihtoehdoista se, joka vastaa parhaiten
suhtautumistanne esitettyyn väitteeseen.

Vastausvaihtoehdot: 1 täysin samaa mieltä
2 jossain määrin samaa mieltä
3 en osaa sanoa
4 jossain määrin eri mieltä
5 täysin eri mieltä

samaa -eri mieltä

10a) Tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska

he edistävät veronkiertosuunnitelmien toteuttamista 1 2 3 4 5
heillä ei ole riittävää pätevyyttä siihen 1 2 3 4 5
muu syy, mikä ___

10b) Yhteisön kannalta on parempi, että yhteisön

verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen
palkattava verokonsultti. 1 2 3 4 5
Perusteluita (puolesta tai vastaan): ___

10c) Veronsaajalle voi olla etua siitä,

että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja
eikä erikseen palkattava verokonsultti. 1 2 3 4 5
Mitä etua tai haittaa: ___

10d) Parhaat veroasiantuntijat löytyvät

KHT-tilintarkastajien piiristä 1 2 3 4 5

11a) Oletteko toiminnut verokonsulttina vuoden 1997 tai 1998 aikana (esimerkiksi
laatimut asiakasyhteisölle verollisuuksia, verovalituksia tai verosuunnitelmia)

kyllä ___ en ___ (Jos vastasitte kielteisesti, siirtykää kohtaan 18.)

11b) Onko verokonsulttoinnista tehty kirjallinen toimeksiantosopimus?

ei ___ joskus ___ usein ___

VI Tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana

18. Kysymys verokonsultina toimiville tilintarkastajille: pääasialliset toimet, joilla pyrin rajoittamaan vahingonkorvausvastuutani toimiesiäni verokonsulttina ovat (1= tärkein)

- varovaisuus veroneuvojen esittämisessä
- veroneuvojen dokumentointi
- ammattitaitoinen toiminta
- kirjallinen toimeksiantosopimus
- vastuuvakuutus
- muu, mikä

19a) Onko tiedossanne tapauksia, joissa hyväksytty tilintarkastaja olisi joutunut tavalla tai toisella vastuuseen (eli saanut jonkinlaisen rangaistuksen) veronkiertosuunnitelmiin osallistumisen tai veroasioiden puutteellisen tarkastamisen vuoksi

- ei on, noin tapausta
- seuraamukset edellä mainituissa tapauksissa tuomioistuimen päätös (rangaistus tai vahingonkorvaus)
- sopimus vahingonkorvauksen maksamisesta
- huomautus tilintarkastuslautakunnalta
- erottaminen tilintarkastustehtävästä
- muu, mikä
- en tiedä seuraamuksista

19b) Onko tiedossanne tapauksia, joissa mielestämme hyväksytyn tilintarkastajan olisi oikeustajamme mukaisesti kuulunut joutua vastuuseen

- osallistumisesta veronkiertosuunnitelmiin ei on
- puutteellisesta yhteisön veroasioiden tarkastamisesta
- yhteisön veroasioiden hoidossa esiintyneiden laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista

Kommentteja

Kiitos vastauksistamme!

HELSINGIN KAUPPAKORKEAKOULU

Laskentatoimen laitos

Maarit Rannisto

Helsinki 25.11.1998

Arvoisa verotarkastusyksikön johtaja / muu avainhenkilö

Olen lähettänyt Suomen jokaiseen lääninverovirastoon mukana seuraavan kyselyn verotarkastajille. Kysely liittyy pro gradu tutkielmaani, jonka aiheena on *Tilintarkastajan rooli veroasiantuntijana*. Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 1999 ja sen ohjaajana toimii KTT, dosentti Veijo Riistama. Kyselyllä pyritään kartoittamaan verotarkastajien odotuksia tilintarkastajien toimintatavan ja tehtäväkentän suhteen verotuksen alueella. Samat kysymykset sisältyvät myös KHT-tilintarkastajille suunnattuun kyselyyn, jotta voidaan vertailla, missä määrin verotarkastajien odotukset mahdollisesti eroavat tilintarkastajien näkemyksistä.

Olen valinnut kyselyn kohderyhmäksi puolet Suomen kuudestasadasta verotarkastajasta, siis henkilöistä, joiden vakanssina on verotarkastaja tai vanhempi verotarkastaja. Pyydän Teitä sen vuoksi valitsemaan puolet verovirastonne verotarkastajista ja välittämään sitten kirjeet valituille henkilöille. Osallistujat tulisi valita satunnaisesti, esimerkiksi siten, että sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä olevasta verotarkastajien listasta valitaan joka toinen nimi ja ensimmäinen valittava nimi arvotaan (siis aloitetaan ensimmäisestä vai toisesta nimestä).

Toivottavasti suhtaudutte myönteisesti tutkimukseeni ja pääätte auttaa minua sen toteuttamisessa. Koska minulla ei ole verotarkastajien henkilölistayyttä tiedossa (ainoastaan verohallituksesta saatu tieto verotarkastajien lukumäärästä per vero-
virasto), kyselyn luottamuksellisuus on hyvin turvattu ja muutoinkin heidän antamiaan tietoja käytetään yksinomaan kyseisen pro gradu-tutkielman tarkoituksiin.

Kysely tulisi palauttaa 18.12.1998 mennessä, joten toivon, että välittäisitte kysymykset verotarkastajille melko pikaisesti. Verotarkastajille tarkoitettuihin kirjeisiin sisältyy palautuskuori ja liitteenä on yksi mallikappale kysymyslomakkeesta. Annan mielelläni lisätietoja tarvittaessa (puhelin päivisin 09-407 410).

Maarit Rannisto

Maarit Rannisto
kauppat. yo

Kunniottavasti

Helsinki 23.11.1998

Arvoisa verotarkastaja

Toivon, että Teillä on mahdollisuus vastata oheiseen kyselyyn, jolla pyritään kartoittamaan verotarkastajien odotuksia tilintarkastajien toimintatavan ja tehtäväkentän suhteen verotuksen alueella. Samat kysymykset sisältyvät myös KHT-tilintarkastajille suunnattuun kyselyyn, jotta voidaan vertailla, missä määrin verotarkastajien odotukset mahdollisesti eroavat tilintarkastajien näkemyksistä.

Kysely on osa pro gradu tutkielmaani, jonka aiheena on *Tilintarkastajan rooli veroasiantuntijana*. Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 1999 ja sen ohjaajana toimii KTT, dosentti Veijo Ruistama.

Toivottavasti suhtaudutte myönteisesti tutkimukseeni ja päätätte auttaa minua sen toteuttamisessa. Antamanne vastaukset käsitellään nimettöminä, sillä minulla ei ole tietoja verotarkastajien henkilöllisyydestä, ainoastaan lukumäärä per verovirasto. Tietoja käytetään yksinomaan kyseisen pro gradu-tutkielman tarkoituksiin. Saadut tutkimustulokset esitetään tilastollisina lukuina niin, että yksittäisen veroviraston osuus ei ole niistä pääteltävissä.

Pyydän Teitä palauttamaan kyselyn oheisessa palautuskuoressa 18.12.1998 mennessä.

Kunniottavasti

Maarit Rannisto

Maarit Rannisto
kauppat. yo

Helsingin kauppakorkeakoulu
Laskentatoimen laitos
Maarit Rannisto

Kysely verotarkastajille:

Pyydän Teitä vastaamaan kaikkiin kysymyksiin merkitsemällä rastilla valitsemanne vaihtoehdon, ellei muuta vastausobjektia ole annettu.

I Taustatiedot

1. Vastaajan

- a) sukupuoli _____ mies _____ nainen _____
b) perustutkinto _____
c) oikeustieteen opinnot perustutkinnossa _____
ei sisältynyt _____
suppea sivuaine (= approbatur opinnot) _____
laaja sivuaine (= cum laude opinnot) _____
pääaine (= laudatur opinnot) _____
d) verotukseen liittyvä täydennyskoulutus verotoimistossa _____
vuosittain _____ koulutuspäivää _____

2. Vastaajan toiminta

verotarkastajana _____ vuotta
muissa veroasiantuntimusta vaativissa tehtävissä _____ vuotta
muissa laskentatoimen asiantuntimusta vaativissa tehtävissä _____ vuotta

3. Arvioikaa, kuinka monta prosenttia tarkastamistanne yhteisöistä tai säätiöistä on sellaisia, joilla on henkilökuntaa

alle 50 _____ %
50 - 300 _____ %
yli 300 _____ %
100 %

Seuraavissa kysymyksissä tilintarkastajalla tarkoitetaan hyväksyttyä tilintarkastajaa eli HTM- tai KHT-tilintarkastajaa.

II Tilintarkastukseen sisältyvät veroasiat

4. Ympärikkää seuraavista vastausvaihtoehtoista se, joka vastaa parhaiten suhtautumistanne esitettyyn väitteeseen.

Vastausvaihtoehdot: 1 täysin samaa mieltä

- 2 jossain määrin samaa mieltä
- 3 en osaa sanoa
- 4 jossain määrin eri mieltä
- 5 täysin eri mieltä

samaa -eri mieltä

4a) Tarkastamalla kirjanpidon luotettavuuden tilintarkastajat ehkäisevät olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset

1 2 3 4 5

4b) Tilintarkastajan tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön verotusta koskevat asiat
Mitä erityisesti?

1 2 3 4 5

4c) Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa (kuten Ruotsissa), jos yritys ei ole hoitanut ennakonperintää asianmukaisesti ilmoittautunut arvonnäyverorekisterin, vaikka harjoittaa verollista toimintaa

1 2 3 4 5

antanut valvontailmoitusta arvonnäyverojen ja työnantajan sosiaalimaksujen hoitamisesta suorittanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti muuta, mitä

1 2 3 4 5

4d) Tilintarkastajan tulisi raportoida suoraan veroviranomaiselle edellisessä kohdassa mainituista laiminlyönneistä

1 2 3 4 5

4e) KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille tulee jälkivero-seuraamuksia verotarkastuksissa

usein harvoin ei koskaan

III Tilintarkastaja verokonsulttina

Tilintarkastajien konsultoinnilla tarkoitetaan tilintarkastajien asiakkaille suorittamaa palvelutoimintaa, joka ei sisälly lakisäänteiseen tilintarkastukseen ts. toimintaa, jota lakisäänteinen tilintarkastus ei edellytä, mutta jota tehdään yleensä tilintarkastuksen yhteydessä. Tilintarkastajan toimii verokonsulttina esimerkiksi silloin kun hän laatii asiakkaalleen veroilmoituksen tai verovalituksen, selvittää yritysajusteluiden verovalituksia, laatii verosuunnitelmaa tai neuvoo omistaja-yrittäjää tämän henkilökohtaisissa verosuunnittelukysymyksissä.

5. Missä määrin seuraavat tilanteet vaikuttavat mielestänne tilintarkastuksen luotettavuuteen? Vastausvaihtoehdot:

- 1. ei vaikuta tilintarkastuksen luotettavuuteen
- 2. vähentää tilintarkastuksen luotettavuutta jonkin verran
- 3. vähentää tilintarkastuksen luotettavuutta paljon
- 4. tilintarkastuksen luotettavuus menetetään kokonaan

5a) Tilintarkastajat ammattikuntana harjoittavat myös verokonsultointia.

ei vaikuta - vähentää
1 2 3 4

5b) Tilintarkastaja toimii eri yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa.

1 2 3 4

5c) Yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta, mutta eri henkilöitä.

1 2 3 4

5d) Tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa, mutta ei osallistu verosuunnitelmia koskevaan päätöksentekoon eikä päätösten toimeenpanoon yhteisössä.

1 2 3 4

5e) Tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa ja kyseessä on pienyritys, jossa johto ja omistus yhdistyvät pienyritys, jossa johto ja omistus ovat eriytyneet keskiuuri yritys suuryritys (pörssiyritys)

1 2 3 4
1 2 3 4
1 2 3 4
1 2 3 4

5f) Tilintarkastaja laatii

tarkastamansa yhteisön veroilmoituksen
tarkastamansa yhteisön verovalituksen
verosuunnitelmia tarkastamalleen yhteisölle

1 2 3 4
1 2 3 4
1 2 3 4

6. Ympärikkää seuraavista vastausvaihtoehtoista se, joka vastaa parhaiten suhtautumistanne esitettyyn väitteeseen.

Vastausvaihtoehdot: 1 täysin samaa mieltä

- 2 jossain määrin samaa mieltä
- 3 en osaa sanoa
- 4 jossain määrin eri mieltä
- 5 täysin eri mieltä

samaa -eri mieltä

6a) Tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska he edistävät veronkierrosuunnitelmien toteuttamista heillä ei ole riittävää pätevyyttä siihen muu syy, mikä

1 2 3 4 5
1 2 3 4 5

6b) Yhteisön kannalta on parempi, että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti.
Perusteluita (puolesta tai vastaan):

1	2	3	4	5

6c) Veronsaajalle voi olla etua siitä, että yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti.
Perusteluita:

1	2	3	4	5

6d) Parhaat veroasiantuntijat löytyvät KHT-tilintarkastajien piiristä

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

IV Tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana

7. Onko tiedossanne tapauksia, joissa hyväksytty tilintarkastaja olisi joutunut vastuuseen (eli saanut jonkinlaisen rangaistuksen) veronkierto- tai veronkierto-osuuden osallistumisen tai veroasioiden puutteellisen tarkastamisen vuoksi

ei	—	on, noin	—	tapauksia
seuraamukset edellä mainituissa tapauksissa				
tuomioistuimen päätös (rangaistus tai vahingonkorvaus)				
sopimus vahingonkorvauksen maksamisesta				
huomautus tilintarkastuslautakunnalta				
erottaminen tilintarkastustehtävästä				
muu, mikä				
en tiedä seuraamuksista				

8. Onko tiedossanne tapauksia, joissa mielestänne hyväksytyn tilintarkastajan olisi oikeustajunne mukaisesti kuulunut joutua vastuuseen

ei	on
osallistumisesta veronkierto-osuuden kiistoihin	
puutteellisesta yhteisön veroasioiden tarkastamisesta	
yhteisön veroasioiden hoidossa esiintyneiden laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista	

Kommentteja:

MUUTTUJALUETTELO
TILINTARKASTAJAT

Kys nro	Muut nro	Muuttujan nimi	Kysymys	Koodaus
T1		Havainto		lukuarvo
1a	T2	Sukupuoli	Sukupuoli	1=mies 2=nainen
1b	T3	Perustutkinto	Perustutkinto	1=ekonomi, DE 2=KTK 3=KTM 4=KTL, KTT 5=TTK 6=TTL, TTT 7=olk.tiet. 8=muu akat 9=merkonomi 10=muu kaupall. 11=muu tutkinto
1c	T4	Oikeustieteen opinnot	Oikeustieteen opinnot perustutkimuksessa	1=ei sisällynyt 2=suppea sivuaine 3=laaja sivuaine 4=pääaine
1d	T5	Täydennyskoulutus	Verotukseen liittyvä täydennyskoulutus tilintarkastustoimistossa	lukuarvo
2..	T6	KHT-kokemus	KHT-kokemus vuosina	lukuarvo
3..	T7	Pää-/ sivutoimisuus	Toiminta KHT-tarkastajana pää-/ sivutoimista	1=päätoimi 2=sivutoimi
4..	T8	Toimipaikan koko	Vastaaajan toimipaikan koko	1=yksin 2=plei til-tark-toim. 3=suuri til-tark-toim.
5..	T9	Pienyritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on pienyrityksiä (henkilökuntaa alle 50)?	lukuarvo
5..	T10	Keskisuuren yritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on keski suurta yrityksiä (henkilökuntaa 50-300)?	lukuarvo
5..	T11	Suuryritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on suuryrityksiä (henkilökuntaa yli 300)?	lukuarvo

6a	T12	Verotikkomusten ehkäiseminen kirjanpidon tarkastamisella	Tarkastamalla kirjanpidon luotetta- vuuden tilintarkastajat ehkäisevät olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6b	T13	Veroasioiden tarkempi tarkastus tilintarkastuksessa	Tilintarkastajien tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön verotusta koskevat asiat.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6c1	T14	Raportointi virheistä ennakonperinnässä	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yhtyys ei ole hoitanut ennakonperintää asian- mukaisesti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6c2	T15	Raportointi virheistä ilmoittautumisessa ALV-rekisteriin	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yhtyys ei ole ilmoittautunut ALV- rekisteriin, vaikka harjoittaa verollista toimintaa.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6c3	T16	Raportointi virheistä valvontailmoituksen antamisessa	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yhtyys ei ole antanut valvontailmoitus- ta arvonnäiväerojen ja työnantajan sosiaalimaksujen hoitamisesta.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6c4	T17	Raportointi virheistä maksujen oikea- aikaaisuudessa	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yhtyys ei ole suorittanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6d1	T18	Raportointi tilintarkastuksessa tehdystä vero- muistoiista	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos tilintarkastuksen yhteydessä on tehty yhteisön veroasioita koskevia muistioita.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6d2	T19	Raportointi suoraan veroviranomaiselle	Tilintarkastajan tulisi raportoida suoraan veroviranomaiselle yhteisön laiminlyönneistä verotusta koskevissa asioissa.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
6e	T20	Jälkiveroseuraa- mukset vastaajan tarkastamille yhteisöille	Onko vastaajan tiedossa, että hänen tarkastamalleen yhteisöille olisi tullut jälkiveroseuraamuksia verotarkastuk- sen vuoksi.	0=ei ole 1=on, joiakin tapauksia 2=on, useita tapauksia
7..	T21	Vastaajan toiminta konsulttina	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- taan jollakin alueella v. 1997-98?	0=ei 1=kyllä

8..	T22	Konsultointialueena kirjanpidon ongelmat	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- taan kirjanpidon ongelmista?	0=ei 1=kyllä
	T23	Konsultointialueena tilinpäätös-uunnittelun tautinpäätös-uunnittelussa?	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- tilinpäätös-uunnittelun taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T24	Konsultointialueena yhtyskaupat	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- yhtyskaupat taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T25	Konsultointialueena ATK-toimintot	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- ATK-toimintot taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T26	Konsultointialueena sisäinen valvonta	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- sisäinen valvonta taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T27	Konsultointialueena verosuunnittelu	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- verosuunnittelu taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T28	Konsultointialueena käytännön vero- kysymykset	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- käytännön vero- taatinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
	T29	Muu konsultointialue	Onko vastaaja konsultoinut asiakas- tautinpäätös-uunnittelussa?	0=ei 1=kyllä
8..	T30	Kirjanpidon ongel- mien painoarvo konsultointialueena	Miten tärkeä konsultointialue on kirjanpidon ongelmat ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein 7=7. tärkein 8=8. tärkein
8..	T31	Tilinpäätös-uun- nittelun painoarvo konsultointialueena	Miten tärkeä konsultointialue on tilinpäätös-uunnittelu ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein 7=7. tärkein 8=8. tärkein
8..	T32	Yhtyskauppojen painoarvo konsultointialueena	Miten tärkeä konsultointialue on yhtyskaupat ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein 7=7. tärkein

8..	T33	ATK-toimintojen pairoarvo	Miten tärkeä konsultointialue on ATK-toiminnot konsultointialueena ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
8..	T34	Sisäisen valvonnan pairoarvo	Miten tärkeä konsultointialue on sisäinen valvonta ja tarkastus konsultointialueena ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
8..	T35	Verosuunnittelun pairoarvo	Miten tärkeä konsultointialue on verosuunnittelu konsultointialueena ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
8..	T36	Käytännön verokysy. mysten pairoarvo	Miten tärkeä konsultointialue on käytännön verokysymykset konsultointialueena ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
8..	T37	Muun alueen- pairoarvo	Miten tärkeä konsultointialue on jokin muu alue konsultointialueena ollut vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein

Kys. Muut. nro	Muuttujan nro	Kysymys	Koodaus
9a	T38	Tilintarkastajien ammattikunta ja verokonsultointi	Vähentääkö tilintarkastajien ammattikuntana harjoittama verokonsultointi tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?
9b	T39	Ei-tarkastettavien yhteisöjen verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastajan toiminta verokonsultittuna tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta, jos hän toimii eri yhteisön verokonsultittuna kuin mitä hän tarkastaa?
9c	T40	Tilintarkastaja ja verokonsultti samasta tilintarkastustoimistosta	Vähentääkö tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta se, että yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta?
9d	T41	Tilintarkastaja ei osallistu verokonsultin päätöksentekoon	Vähentääkö tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta se, että tilintarkastaja toimii verokonsulttina päätöksentekoon
9e1.	T42	Tilintarkastaja A-tyyppisen pienyrityksen verokonsulttina	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?
9e2.	T43	Tilintarkastaja B-tyyppisen pienyrityksen verokonsulttina	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana pienyrityksessä, jossa johto ja omistus eriytyvät tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?
9e3.	T44	Tilintarkastaja keski-suuren yrityksen verokonsulttina	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana keski-suuressa yrityksessä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?
9e4.	T45	Tilintarkastaja suuryrityksen verokonsulttina	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä verokonsulttina että tilintarkastajana pienyrityksessä, tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?

9f1. T46	Tilintarkastaja laatii yhteisön verolilmoituksen	Vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verolilmoituksen, tilintarkastuksen luotettavuutta verosasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
9f2. T47	Tilintarkastaja laatii yhteisön verovalituksen	Vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verovalituksen, tilintarkastuksen luotettavuutta verosasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
9f3. T48	Tilintarkastaja laatii yhteisölle verosuunnitelmaa	Vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamalleen yhteisölle verosuunnitelmaa, tilintarkastuksen luotettavuutta verosasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
10a1. T49	Tilintarkastajat edistävät veronkierrosuunnitelmia	Tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska he edistävät veronkierrosuunnitelmia.	1=läysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=läysin eri mieltä
10a2. T50	Tilintarkastajat eivät ole päteviä verokonsultteja	Tilintarkastajilta tulisi kieltää verokonsultointi, koska he eivät ole riittävän päteviä siihen.	1=läysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=läysin eri mieltä
10b T51	Edut tilintarkastajan yhteisön kannalta on parempi, että verokonsultoinnista yhteisön verokonsulttina toimii sen yhteisölle	Edut tilintarkastajan yhteisön kannalta on parempi, että verokonsultoinnista yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
10c T52	Edut tilintarkastajan Veronsaajalle voi olla etua siitä, että verokonsultoinnista yhteisön verokonsulttina toimii sen verottajalle	Edut tilintarkastajan Veronsaajalle voi olla etua siitä, että verokonsultoinnista yhteisön verokonsulttina toimii sen tilintarkastaja eikä erikseen palkattava verokonsultti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
10d T53	Parhaat vero-asiiantuntijat ovat KHT-tilintarkastajia	Parhaat veroasiiantuntijat löytyvät KHT-tilintarkastajien piiristä.	1=läysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä
11a T54	Vastaajan toiminta verokonsulttina	Onko vastaaja toiminut verokonsulttina?	0=ei 1=kyllä
11b T55	Kirjallinen toimeksianto-sopimus	Onko verokonsultoinnista tehty kirjallinen toimeksiantosopimus?	0=ei 1=joskus 2=usein

12.. T56	Verokonsultoinnin aloite asiakkaalta	Kuinka monta prosenttia verokonsultoinnin aloitteista tulee asiakkaalta?	lukuarvo
12.. T57	Verokonsultoinnin aloite tilintarkastajalta	Kuinka monta prosenttia verokonsultoinnin aloitteista tekee tilintarkastaja?	lukuarvo
13.. T58	Asiakkaiden osuus, joille vain tilintarkastaja	Kuinka monta prosenttia vastaajan asiakkaista on sellaisia, joissa vastaaja toimii vain tilintarkastajana?	lukuarvo
13.. T59	Asiakkaiden osuus, joille vain verokonsultti	Kuinka monta prosenttia vastaajan asiakkaista on sellaisia, joissa vastaaja toimii vain verokonsulttina?	lukuarvo
13.. T60	Asiakkaiden osuus, joille sekä tilintarkastaja että verokonsultti	Kuinka monta prosenttia vastaajan asiakkaista on sellaisia, joissa vastaaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina?	lukuarvo
14.. T61	Verokonsultointiasiakkaana A-tyypin pienyritys	Kuinka monta prosenttia verokonsultointia käyttävistä asiakkaista on pienyrityksiä, joissa johto ja omistus yhdistyvät?	lukuarvo
14.. T62	Verokonsultointiasiakkaana B-tyypin pienyritys	Kuinka monta prosenttia verokonsultointia käyttävistä asiakkaista on pienyrityksiä, joissa johto ja omistus eriytyvät?	lukuarvo
14.. T63	Verokonsultointiasiakkaana keski-suuri yritys	Kuinka monta prosenttia verokonsultointia käyttävistä asiakkaista on keski-suuria yrityksiä?	lukuarvo
14.. T64	Verokonsultointiasiakkaana suuryritys	Kuinka monta prosenttia verokonsultointia käyttävistä asiakkaista on suuryrityksiä?	lukuarvo

Kys nro	Muut. nro	Muuttujan nimi	Kysymys	Koodaus
15.1	T65	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut tilinpäätöksen verosuunnittelun verosuunnittelu	Onko vastaaja konsultoinut tilinpäätöksen verosuunnittelun verosuunnittelu	0=ei 1=kyllä
15.2	T66	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut verolaitosten laatimisen	Onko vastaaja konsultoinut verolaitosten laatimisesta?	0=ei 1=kyllä
15.3	T67	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut verovallitusten laatimisen	Onko vastaaja konsultoinut verovallitusten laatimisesta?	0=ei 1=kyllä
15.4	T68	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut yritysjärjestelyiden verovallitukset vaikutuksista?	Onko vastaaja konsultoinut yritysjärjestelyiden verovallitukset vaikutuksista?	0=ei 1=kyllä
15.5	T69	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut konserniverotus	Onko vastaaja konsultoinut konserniverotuksesta?	0=ei 1=kyllä
15.6	T70	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut kansainvälinen verotus	Onko vastaaja konsultoinut kansainvälisen verotuksen kysymyksistä?	0=ei 1=kyllä
15.7	T71	Konsultointialueena Onko vastaaja konsultoinut yrityksen omistajan verotus	Onko vastaaja konsultoinut yrityksen omistajan verotuksesta?	0=ei 1=kyllä
15.8	T72	Muu konsultointialue	Onko vastaaja konsultoinut muusta aiheesta?	0=ei 1=kyllä
15.1.	T73	Tilinpäätöksen verosuunnittelun painoarvo on ollut konsultointialueena konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä tilinpäätöksen verosuunnittelu on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.2.	T74	Verolaitosten laatimisen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä verolaitosten laatiminen on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.3.	T75	Verovallitusten laatimisen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä verovallitusten laatiminen on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein

15.4.	T76	Yritysjärjestelyiden verotuksen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä yritysjärjestelyiden verotus on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.5.	T77	Konserniverotuksen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä konserniverotus on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.6.	T78	Kansainvälisen verotuksen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä kansainvälinen verotus on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.7.	T79	Yrityksen omistajan verotuksen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä yrityksen omistajan verotus on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
15.8.	T80	Muun alueen painoarvo on ollut konsultointialueena vastaajalle?	Kuinka tärkeä tilinpäätöksen verosuunnittelu on ollut konsultointialueena vastaajalle?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein 7=7.tärkein 8=8.tärkein
16.1.	T81	Verokonsultoinnin motivoiva parempi asiakaspalvelu	Harjoittaako vastaaja vero-konsultointia, koska hän haluaa tarjota parempaa palvelua asiakkailleen?	1=1. tärkein 2=2.tärkein 3=3.tärkein 4=4.tärkein 5=5.tärkein 6=6.tärkein

Kys nro	Muut. nro	Muutujan nimi	Kysymys	Koodaus
16.2. T82	17..	T87	Yritys edellyttää valitun tilintarkastajan toimivan myös verokonsulttina	Onko vastaaja joutunut kieltäytymään verokonsultoinnista riippumattomuusongelman vuoksi? 1=usein 2=harvoin 3=en koskaan
16.3. T83	18..	T88	Verokonsultoinnin motiivina merkittävät lisäansiot	Vastuun rajoittamis-keinona varovaisuus veroneuvojen esittämiseksi 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
16.4. T84	18..	T89	Verokonsultoinnin motiivina ammatissa kehittyminen	Vastuun rajoittamis-keinona veroneuvojen dokumentointi 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
16.5. T85	18..	T90	Verokonsultoinnin motiivina mielentilintoiset työtehtävät	Vastuun rajoittamis-keinona ammattilainen toiminta 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
16.6. T86	18..	T91	Muu motiivi verokonsultointiin	Vastuun rajoittamis-keinona kirjallinen toimeksianto-sopimus 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
	18..	T92		Vastuun rajoittamis-keinona vastuuvakuutus 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
	18..	T93		Muu keino vah.korv. vastuun rajoittamiseksi 1=1. tärkein 2=2. tärkein 3=3. tärkein 4=4. tärkein 5=5. tärkein 6=6. tärkein
19a	T94		Tilintarkastajan joutuminen vastuuseen verosääntelyn tuntuksena?	Onko vastaajalla tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastaja olisi joutunut vastuuseen toiminnastaan verosääntelyn tuntuksena? 0=ei ole lukuarvo=on

19a	T95	Seuraamuksena tuomioistuimen päätös	Onko seuraamuksena ollut tuomioistuimen päätös?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19a	T96	Seuraamuksena sopimus vahingonkorvauksen maksamisesta?	Onko seuraamuksena ollut sopimus vahingonkorvauksen maksamisesta?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19a	T97	Seuraamuksena huomautus tilintarkastuslautakunnalta	Onko seuraamuksena ollut huomautus tilintarkastuslautakunnalta?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19a	T98	Seuraamuksena erottaminen tilintarkastustehtävästä	Onko seuraamuksena ollut erottaminen tilintarkastustehtävästä?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19a	T99	Muu seuraamus	Onko seuraamuksena ollut jokin muu rangaistus?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19a	T100	Vastaaja ei tiedä seuraamuksista?	Onko vastaaja tietämätön seuraamuksista?	1=kyllä puuttuva tieto = -1
19b	T101	Toteutumaton vastuu osallistumisesta veronkierto-suunnitelmiin	Onko vastaajalla tiedossa tapauksia, joissa vastaajan oikeustajun mukaisesti tilintarkastajan olisi kuulunut joutua vastuuseen osallistumisesta veronkiertosuunnitelmiin?	0=ei 1=kyllä
19b	T102	Toteutumaton vastuu puutteellisesta verosioiden tarkastamisesta	Onko vastaajalla tiedossa tapauksia, joissa vastaajan oikeustajun mukaisesti tilintarkastajan olisi kuulunut joutua vastuuseen puutteellisesta yhteisön verosioiden tarkastamisesta?	0=ei 1=kyllä
19b	T103	Toteutumaton vastuu verosioiden laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista	Onko vastaajalla tiedossa tapauksia, joissa vastaajan oikeustajun mukaisesti tilintarkastajan olisi kuulunut joutua vastuuseen verosioiden laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista?	0=ei 1=kyllä

MUUTTUJALUETTELO
VEROTARKASTAJAT

Kys. nro	Muuttujan nro	Kysymys	Koodaus
	V1	Havainto	Havainnon numeroarvo lukuarvo
1a	V2	Sukupuoli	1=mies 2=nainen
1b	V3	Perustutkinto	1=ekonomi, DE 2=KTK 3=KTM 4=verovirkamiestutkinto 5=hallintolaari 6=hallintotiet. maisteri 7=olk. tiet. 8=muu akat 9=merkonomi 10=muu kaupall. 11=muu tutkinto
1c	V4	Oikeustieteen opinnot	Oikeustieteen opinnot perustutkimossa 1=ei sisällynyt 2=suppea sivuaine 3=laaja sivuaine 4=pääaine
1d	V5	Täydennyskoulutus	Verotukseen liittyvä täydennyskoulutus lukuarvo
2.1.	V6	Toiminta verotarkastajana	Kuinka monta vuotta vastaaja on toiminut verotarkastajana? lukuarvo
2.2.	V7	Muu toiminta veroasiiantuntijana	Kuinka monta vuotta vastaaja on toiminut muissa veroasiiantuntimusta vaativissa tehtävissä? lukuarvo
2.3.	V8	Muu toiminta laskentatoimen asiiantuntijana	Kuinka monta vuotta vastaaja on toiminut muissa laskentatoimen asiiantuntimusta vaativissa tehtävissä? lukuarvo
3.1.	V8	Pienyritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on pienyrityksiä (henkilökuntaa alle 50)? lukuarvo
3.2.	V10	Keskisuurten yritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on keski suurta yrityksiä (henkilökuntaa 50-300)? lukuarvo
3.3.	V11	Suuryritysten osuus vastaajan tarkastamista yhteisöistä	Kuinka monta prosenttia vastaajan tarkastamista yhteisöistä on suuryrityksiä (henkilökuntaa yli 300)? lukuarvo

4a	V12	Verotikkomusten ehkäiseminen kirjanpidon tarkastamisella	Tarkastamalla kirjanpidon luotettavuuden tilintarkastajat ehkäisevät olennaisimmat verolainsäädännön rikkomukset.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5a	V21	Tilintarkastajien ammattikunta ja verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastajat ammattikuntana harjoittavat verokonsultointia tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4b	V13	Veroasioiden tarkempi tarkastus tilintarkastuksessa	Tilintarkastajien tulisi tarkastaa nykyistä yksityiskohtaisemmin yhteisön verotusta koskevat asiat.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5b	V22	Ei-tarkastettavien yhteisöjen verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii eri yhteisön verokonsulttina kuin mitä hän tarkastaa tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4c1	V14	Raportointi virheistä ennakonperinnässä	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole hollanut ennakonperintää asianmukaisesti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5c	V23	Tilintarkastaja ja verokonsultti samasta tilintarkastustoimistosta	Vähentääkö se, että yhteisön tilintarkastaja ja verokonsultti ovat samasta tilintarkastustoimistosta, mutta eri henkilöltä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4c2	V15	Raportointi virheistä ilmoittautumisessa ALV-rekisteriin	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole ilmoittautunut ALV-rekisteriin, vaikka harjoittaa verollista toimintaa.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5d	V24	Tilintarkastaja ei osallistu verokonsulttina päätöksen tekoon	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii saman yhteisön verokonsulttina kuin mitä tarkastaa mutta ei osallistu päätöksentekoon tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4c3	V16	Raportointi virheistä valvontailmoituksen antamisessa	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole antanut valvontailmoitusta anonsiläverojen ja työnantajan sosiaalimaksujen hoitamisesta.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5e1.	V25	A-tyyppisten pienyritysten verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus yhdistyvät tilintarkastukseen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4c4	V17	Raportointi virheistä maksujen oikea-aikaisuudessa	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos yritys ei ole suorittanut veroja ja maksuja oikea-aikaisesti.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5e2.	V26	B-tyyppisten pienyritysten verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina pienyrityksessä, jossa johto ja omistus eriyvät tilintarkastukseen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta?	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4d1	V18	Raportointi tilintarkastuksessa tehdystä veromuistioista	Tilintarkastajan tulisi raportoida tilintarkastuskertomuksessa, jos tilintarkastuksen yhteydessä on tehty yhteisön veroasioita koskevia muistioita.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5e3.	V27	Keskisuurten yritysten verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina keskiuudessa yrityksessä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4d2	V19	Raportointi suoraan veroviranomaiselle	Tilintarkastajan tulisi raportoida suoraan veroviranomaiselle yhteisön laiminlyönnistä verotusta koskevista asioista.	1=täysin samaa mieltä 2=jossain määrin s.m. 3=en osaa sanoa 4=jossain määrin eri m. 5=täysin eri mieltä	5e4.	V28	Suuryritysten verokonsultointi	Vähentääkö se, että tilintarkastaja toimii sekä tilintarkastajana että verokonsulttina suuryrityksessä tilintarkastuksen luotettavuutta veroasioiden tarkastamisen kannalta	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan
4e	V20	Jälkiveroasiamukset KHT:n tarkastamille yhteisöille	Miten usein KHT-tilintarkastajien tarkastamille yhteisöille aiheutuu jälkiveroasiamuksia vastaajan kokemuksen mukaan?	1=usein 2=joskus 3=erittäin harvoin	5f1.	V29	Tilintarkastaja laatii yhteisön verollisuuden	Vähentääkö se, että tilintarkastaja laatii tarkastamansa yhteisön verollisuuden	1=ei vähennä 2=vähentää jonkin verran 3=vähentää paljon 4=menetetään kokonaan

